Anecdota Oxoniensia

TEXTS, DOCUMENTS, AND EXTRACTS

CHIEFLY FROM

MANUSCRIPTS IN THE BODLEIAN

AND OTHER

OXFORD LIBRARIES

MEDIAEVAL AND MODERN SERIES. PART XV.

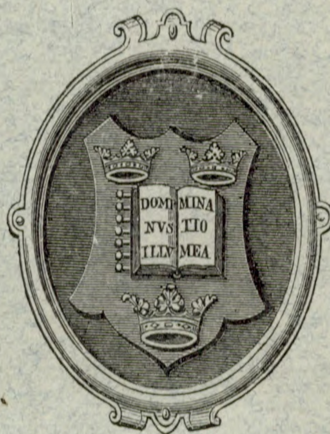

EARLY SCHOLASTIC COLLOQUIES

EDITED BY THE LATE

W. H. STEVENSON

LIBRARIAN OF ST. JOHN'S COLLEGE, OXFORD

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

1929

PAGE NOT AVAILABLE

EARLY SCHOLASTIC
COLLOQUIES

Edited by

the late W. H. STEVENSON
LIBRARIAN OF ST. JOHN'S COLLEGE
OXFORD

OXFORD
AT THE CLARENDON PRESS
1929

OXFORD UNIVERSITY PRESS
AMEN HOUSE, E.C. 4
LONDON EDINBURGH GLASGOW
LEIPZIG NEW YORK TORONTO
MELBOURNE CAPETOWN BOMBAY
CALCUTTA MADRAS SHANGHAI
HUMPHREY MILFORD
PUBLISHER TO THE
UNIVERSITY

Printed in Great Britain

CONTENTS

INTRODUCTION v

I. DE RARIS FABULIS 1

II. COLLOQUIA HISPERICA 12

III. COLLOQUIA E LIBRO DE RARIS FABULIS RETRACTATA 21

IV. COLLOQUIES OF ÆLFRIC BATA 27

V. ÆLFRICI BATAE COLLOQUIA DIFFICILIORA . . 67

VI. ÆLFRICI ABBATIS COLLOQUIA AB ÆLFRICO BATA AUCTA 75

VII. LIBER ABBONIS ANGLICE INTERPRETATUS . . 103

EXPLANATION OF SOME WORDS 113

INTRODUCTION

ABOUT the year 200 A.D. a manual for Greeks studying Latin or for Latin speakers studying Greek was published; by whom, where, or under what title is unknown. It now gets the unwieldy name of *Hermeneumata Pseudo-Dositheana*; and has been edited by Prof. G. Goetz in vol. iii of his *Corpus Glossariorum Latinorum*.

In one of its chapters is a list, broken up into sections, of Greek nouns with their Latin equivalents. For example:

ΠΕΡΙ ΙΧΘΥΩΝ	DE PISCIBUS
ἰχθύς	piscis
σκάρος	scarus
τρίγλαι	mulli,

&c.

In another, designed especially for school-boys, a bilingual description of daily doings, like this (to omit the Greek):

DE CONVERSATIONE COTIDIANA.

Sol ortus est . . . iam lucet . . . mane surgo.
Vesti me; da mihi calciamenta et udones et braccas.
Iam calceatus sum; adfer aquam manibus.
Iam lavi meas manus, et faciem tergo.
Procedo foris de cubiculo, venio in scholam.
Primum saluto magistrum, qui me resalutavit,
&c.

Other chapters contain bilingual selections from the Fables of Aesop, from the mythological *Fabulae* of Hyginus, and so on.

The first of the Scholastic Colloquies which Mr. Stevenson offers us, the *Liber de Raris Fabulis*, reflects unmistakably the *Hermeneumata Pseudo-Dositheana*:

Surge, amice, de tuo lectulo; tempus est tibi, si hodie surgis. Surgam etiam: da mihi meum vestimentum et postea surgam. Ostende mihi ubi est vestimentum tuum. Est hic super pedaneum qui . . . iuxta habetur: da mihi ficones meos, ut sint in ambulatione circa pedes meos; da mihi baculum meum quo sustentor in itinere, ut fiat in manu mea, &c.

For, wherever Greek was taught to monastery-students, the class-book seems to have been the *Hermeneumata Pseudo-Dositheana*, in some abridged form or other. Goetz, in his volume just mentioned, has printed the chief abridgements which survive in medieval MSS.: the Hermeneumata Amploniana (ninth century), the Hermeneumata Monacensia (twelfth century), the Hermeneumata Einsidlensia, the Hermeneumata Montepessulana (ninth century), etc. Usually one chapter only of Pseudo-Dositheus was selected, the bilingual noun-list divided into sections (e.g. *ΠΕΡΙ ΙΧΘΥΩΝ*, DE PISCIBUS); and this list, full or abridged, the student had to commit to memory.

The genial schoolmaster Aelfric, author of the earliest Latin grammar of medieval Europe, made this task easy and pleasant for his pupils. He assigned to each a role suitable to the section learned for the day, and catechized them like this (p. 83):

> Qualem artem scis tu?
> Ego sum PISCATOR . . .
> Quales pisces maxime capis?
> Anguillas et lucios, maenas et capitones, tructas, mullos et murenas, &c.

Similarly for the bird-name section:

> Quid dicis tu, AUCEPS? Quales aves saepissime capis?
> Ego capio aquilas et corvos, milvos et grues, ardeas et ciconias, &c.

And Aelfric substituted for the Greek the English equivalent.

What an admirable way of instructing boys in Latin vocabulary! It is unfortunate that we have not Aelfric's Colloquy in its original form, but only as enlarged by his pupil, Aelfric Bata, who, in enlarging, marred it sadly (No. VI).

Aelfric Bata published also Colloquies of his own; one of them for advanced students (p. 67, ADHUC EGO BATA DIFFICILIOREM SENTENTIAM ADDO), in which glossary-words obtrude themselves as perversely and irritatingly as they do in Aldhelm's prose. Aelfric Bata had found in the Abstrusa Glossary (DI 39) an item taken from a marginal note on Virgil (Aen. x. 252?):

Dindyma : mysteria

(see my *Glossaria Latina*, iii, p. 30). He did not know that it was really a gloss on a phrase of Virgil; he did not understand it properly;

he seems to have accepted without question the misspelling in his copy of the glossary. And he disgusts us by writing this atrocious phrase (p. 69):

ingressi dindinma (i. e. clandestina) cordium vestrorum.

Perhaps the misspelling is to be imputed to the scribe of our MS.; but even so, we must write down Aelfric Bata with Dogberry. No plea can save a man capable of pages like pp. 52, 62–63.

The use of rare, out-of-the-way glossary-words was a feature of that curious learned jargon, Hesperic. One of our Colloquies has Hesperic ingredients; and Mr. Stevenson entitles it *Colloquia Hisperica* (No. II). The affectation in it of adjective coinages in *-oreus* will be noticed; e.g. p. 19, l. 32 *rumoreus* 'famous', coined from *rumor* = *fama*; l. 10 *decoreus*; p. 18, l. 4 *doctoreus*; l. 9 *lectoreus*; l. 16 *placoreus*. Hesperic was the affected language of what we may call the University man, much as was Euphuism at a later time. And some Hesperic passages in which these glossary abominations are not excessive make not unpleasant reading (see Jenkinson, *Hisperica Famina*, Cambr. 1908; e.g. the poem to the robin, p. 55 RUBISCA, where the Old Latin word *mis*, for *mei*, is almost the only thing that offends us in the first stanza).

Such extravagance of Latin diction would not be tolerated nowadays. But we must make allowance for an age where there were no printed dictionaries, but only written glossaries, and these usually available only in abridged and miscopied form. Glossaries were merely (or mainly) collections of marginalia from some MS. of Virgil, some MS. of the Bible, some MS. of Orosius (the text-book for a monastic History-class), or any author used by monastery *magistri*. If Aelfric Bata had taken *dindinma* (or *dindima*) from an actual MS. of Virgil, where the marginal entry *dindima* : *misteria* (or *mysteria*) stood at *Aen.* x. 252:

alma parens idaea deum, cui dindima cordi,

(*dindima*, not *Dind-*; for the distinction by a capital letter of names from nouns was unknown then), his misconception of the word would be unpardonable. But he found it in a glossary, into which it had been transferred from its proper home; and, without the line of Virgil to guide him, it was natural for him to assume that *dindima* was a synonym of *mysteria*. In the same glossary he found *mysteria* explained as *arcana*,

occulta, clandestina; and, since he wished to say 'the secret places of the heart' and to say it in unfamiliar Latin, he ventured on *dindima cordis.*

We must not be too angry with him. But we may be as angry as we please with the French monk Abbo, who, though capable of better things, deliberately concocted a Latin poem out of the uncouthest words in the *Scholica Graeca* (and other glossaries) to puzzle his readers. Mr. Stevenson prints this (in prose form) at the end (No. VII) of his collection, since it is included in the St. John's College MS. of Colloquies and has an English interlinear translation (often mistranslation). Now that Prof. Laistner (*Bulletin Du Cange*, i [1924] 'Abbo of St.-Germain-des-Prés') has traced each weird word to its parent-glossary, I have not thought it necessary to include No. VII in my appendix, *Explanation of some Words.* One specimen of Abbo's atrocities will suffice (p. 104, l. 5):

verere sistere sicophanta, adsis tamen boba.

Abbo helps the reader by a note that *boba* means *vehemens, robustus.* His glossary may have had this miswriting; but what the author of the glossary wrote was

bova : vehemens rubor.

Bova (or *boa*) is a word used by Lucilius (1195), who warns a pedestrian not to overstrain himself in case his leg develops a rash:

ne boa noxit

(*noxit*, Old Latin for *nocuerit*).

But enough of these puerilities, well known to every student of medieval Latin glossaries. Mr. Stevenson, who was Librarian of St. John's College, Oxford, took most of the Colloquies (Nos. III, IV, V, VI, VII) from MS. 154 of his college library. This is a MS. of 222 leaves, measuring $8\frac{1}{4}$ by $6\frac{1}{4}$ inches (uniformly 22 lines to a page), written by English scribes in bold, somewhat rough Continental and Insular minuscules of the early part of the eleventh century. It formerly belonged to the monastery of Durham (fol. 1r, by a late twelfth-century hand, *Liber sancti Cuthberti de Dunelmo*) and is undoubtedly identical with the *Donatus Anglice* of the 1391 Catalogue of that library. On fol. 2r is a note in the handwriting of Dr. Chrstopher Wren, the College Librarian (father of Sir Christopher Wren), *Liber Collegii Sancti Iohannis Baptistae Oxon. ex dono Christophori Coles Artium Bacchalaurei, eiusdem Coll.*

convictoris 1611. Foll. 1–160^{r}, containing Aelfric's Latin Grammar (without title), formed the basis of Prof. Zupitza's text of this work (Berlin, 1880). In the twelfth-century Durham list of *Libri Anglici* this MS. does not seem to be included, i. e. was not yet in the Durham library.

No. I he took from a Bodleian MS., Bodl. 572, a most interesting MS. of which he intended to write very full details. In lieu of these the reader may consult Mr. Craster's description in the *Summary Catalogue* (Miscellaneous MSS., No. 2026). The part (foll. 41 sqq.) containing the *De Raris Fabulis* is there declared to have been written in the tenth century on the Welsh border. 'There are numerous glosses, both on and between the lines, in the same hand as the text. A few are Latin; the remainder Brythonic, probably Welsh ... Loth ... suggests that they were written in a Welsh-speaking district of S.W. England (*Vocab. Vieux-Breton*, p. 25; *Rev. celtique*, 1893, xv, p. 70), and his view is accepted by Celtic philologists. Unpublished glosses in a nearly contemporary hand occur scratched with a dry point on fol. 42, recto and verso: most are Old English, as stagnum *tin*, galmula *molc*, lignismus *bil*, metallum *wecg*, malleus *bytel*, aratrum *sul*; but two at least are Brythonic, viz.: podi *lo*, secalium *gili*, ... Fol. 41 recto is occupied by effaced (9th cent.?) writing in Carolingian minuscule ... the conclusion of an otherwise unknown legend of the Harrowing of Hell ... Three lines of Scandinavian runes, viz. a key to the cryptic writing called 'hahal-runas' (cp. Steffens, *Lateinische Paläographie*, 1909, pl. 53) and the futhork or shorter alphabet of 16 letters twice repeated have been added at the foot of fol. 41^{r}, perhaps in the 10th cent ... On foll. 47–9 are antiphons, responds, and versicles for a burial office in a Benedictine house (see fol. 47^{v}, line 17), with neums, entered in a hand of about 1000, of Winchester type ... On fol. 49^{v} are entries in various hands, probably all made at Canterbury in the late 11th–early 12th cent.... Fol. 50 is blank and retains traces of the earliest binding.'

To these interesting clues to the history of foll. 41–50 I would add that the phrase *non difficile* (p. 2, l. 26; p. 3, l. 5), a Latin rendering of the normal Irish preface to the answer of a question, suggests an Irish source of this Colloquy. Also that the variety of Welsh spoken in south-west England (Cornwall, Devon, Somerset, etc.) is properly called Cornish. Emigrants from this part of England settled in Brittany.

No. II he took from another Bodleian MS., Bodl. 865, of which he has written: 'The Colloquy, which begins on fol. 89^{v}, without any title, although space is left blank at the head of the page, is written by an ignorant English scribe in an early 11th cent. Continental hand. He evidently copied it from a MS. written by a Celtic scribe, as he is constantly misunderstanding the Celtic abbreviations:

(1) Celtic ū, the compendium for *ver*, is misunderstood as the O.E. *ū* = *um*. Thus we obtain *reum tenti* for *revertenti* (17, 7); *pulvum eicispitis* for *pulverei cispitis* (i.e. caespitis) (19, 10).

(2) Celtic q (with stroke through shaft), the compendium for *quam*, is constantly, in defiance of grammar, copied as *que*.

(3) Celtic q (with horizontal stroke above), the compendium for *quem*, is similarly copied as *que*.

(4) Celtic nō for *nomen* is written *non* (18, 2).

(5) Celtic qnō = *quando* is read as *quoniam* (18, 13).

(6) Celtic ā = *aut* is read as *an* (16, 10).

(7) Celtic ap̄ = *apud* is read as *apre* (14, 6).

(8) Celtic *tantum* is read as *tamen* (20, 19).

The MS. came to the Bodleian from Exeter.

At his death Mr. Stevenson had corrected and passed for press pp. 1–112, but had prepared nothing else for the printer. If these pages had not been printed off, I should have ventured to put in their apparatus, rather than in the appendix, the explanation of some mere freaks of spelling, like *ebes* for *hebes*, which might cause difficulty to readers.

THE UNIVERSITY, W. M. LINDSAY.
ST. ANDREWS,
July 1929.

* emendationibus praecipuis editoris praefigitur. Quae vero minoris momenti sunt, eae intra uncinos inclinatos ⟨ ⟩ includuntur.

Glossas, quas codex in versu post lemmata sparsim exhibet, codicem secutus in versu exprimendas curaui, exceptis colloquiis vi, vi a, vii. Glossae vero, quae supra versum scribuntur, intra uncinos rotundos ( ) in versu impressae sunt.

CORRIGENDA

p. 2, vv. 2, 3 *lege* venerint.
p. 52, v. 15 *lege* *pervenerint.

I

DE RARIS FABULIS

'Surge, ⟨amice, de tuo lectu⟩lo; temp⟨us⟩ e*st* t⟨ibi⟩, si hodie surgis.' **1**

' Surga*m* etia*m*. Da m*ih*i m*eu*m uestim*en*tu*m*, et po*stea* surga*m*.' fo. 41 v.

'Ostende m*ih*i ubi e*st* uestim*en*tum tuu*m*.'

'Est ⟨hic⟩ sup*er* pedaneu*m*, qu⟨i⟩ est ad pædes meos, *ue*l iuxta té posui, *ue*l iuxta habet*ur*. Dá m*ih*i m*eu*m c⟨o⟩lobeu*m*, ut indua*m* c̣irca mé. Dá m*ih*i ficones meos, ut sint in a*m*bulatione circa pedes meos. Dá m*ih*i baculu*m* m*eu*m, q*uo* susten̦ṭar in itinere, ut fiat in manu mea.'

'Audite, pueri *ue*l scolastici! Ite ad flum*en* s*iue* ad fonte*m* *ue*l ad puteu*m*, et deportate (*ue*l apọnite) aq*uam* limpida*m*, ut ⟨de⟩ ea laua*m* manus meas et oculos meos et tota*m* facie*m* mea*m*, q*ui*a non lauaui unu*m* me*m*bru*m* de ⟨m⟩embris méis † hoc ad huc hodie.' **2**

'Auḍị, puẹṛ! ụade et custodi eq*uos* meos *ue*l tuos . . . . *ue*l in c̣ạṃpọ, *ue*l in prato, *ue*l in crouitorio, né fures ⟨u⟩enienṭ ⟨et⟩ deṛipiạ⟨nt uel⟩ fụ⟨rentur⟩ eos diligent*er*.'

Codex Bodleianus qui numero 572 *insignitur. Titulum a pag.* 10, 31 *infra sumpsi.*

Zeuss, (I. C.), *Grammatica Celtica*, ed. 1 Lipsiae 1853, pp. 1091–6; ed. secunda, cura H. Ebel, Berolini, 1871, pp. 1060–3 (Glossemata tantum).

Stokes (Whitley), *Transactions of the Philological Society* (London), 1860–1, pp. 238–49.

Folium 41 *r. omnino,* 41 *v. magna ex parte erasum est. Quae legi non possunt, ea uncinis inclinatis inclusa ex Colloquio III* (*infra, pag.* 21), *cuius auctor hoc Colloquium expilavit, restitui. Litteras non omnino erasas, quarum vestigia mihi perspicere videor, puncto subter posito denotavi, quarum litterarum quaedam in Colloquio III redeunt.*

GLOSSEMATA CELTICA: 9 **puteum** ⟨p⟩eteu (*incertum*) 10 **totam faciem meam** ha*m* hol enep. 13 **prato** i. guertland **crouitorio** i. etlol *potest legi* edol *cum Zeuss* (*qui* 'edol (?), *incertum lectione et significatione*' *exhibet*) *et Stokes*

---

4 qui *ex Colloquio III supplevi, quamquam vestigia compendii Celtici quod significat* quod *discernere mihi videor* pædes *ita cod.* 5 c⟨o⟩lobeum] dobeum *Stokes perperam. Supra* c *scripta* o *stilo sine atramento* 7 sustentar] *ita cod. Supra finem scriptae* tor (*scilicet ut* sustentor *legatur*) *stilo sine atramento* 8 flumen] fluuium *Stokes perperam* 9 lauam *pro* lauem 10 lauaui *pro* laui 11 hoc] *compendium Celticum quod valet* hoc. *Supra scriptum est stilo sine atramento* q[a], *ut videtur, quod non intellego* 12 puer] *partim erasum,* pu *manu posteriore rescriptae* *post* tuos *subsequitur rasura octo circ. litterarum, quarum penultima* a *videtur fuisse. Legebat Stokes* . . . cv. *Supra versum vestigia glossematis erasi* 13 *supra* ⟨u⟩enient (*ita cod.*) *videtur fuisse scriptum glossema, quod erasum est.* ⟨u⟩enient *ita cod.*

'Ubi ⟨est⟩ pastor ouiu⟨m⟩? Exeat et custodiat oues. Simili*ter* et subulcus facit suibus suís, ne lupi uen⟨i⟩erint et diripient eos.'

'Ubi e*st* pastor, qui custodit pecora mea? Caueat, né extranei uen⟨i⟩erint et iugulauerint.'

3 'Audi, puer!'

'Quid uís, d*omi*ne mí?'

'Uolo, ut exeas ad equos meos, et defer nobís duos equos, unu*m* m*ih*i et alt*er*um t*ib*i, ut equitamus in proxima*m* uilla*m*, in q*ua* habet*ur* celea (i. ceruisa).'

'Ecce! eduxi equos sic*ut* iusisti, *ue*l dixisti, *ue*l imp*er*asti.'

42 r. 'Bonum e*st*. *Constringe* | *maxillas eorum fren*is et pone saliuaria in
Ps xxxi. 9. ore eoru*m*, et st*er*ne eos duabus sellis.' Sęlla ⟨uiro⟩, sambulla autem mulieri pertinet.

4 'Audi, fili! sede in meu*m* conclauium (i. spatula), *donec reuerta*mur *in*
3 Reg. xxii. 27; 2 Paral. xviii. 26. *pace*, sí D*eu*s uoluerit, et custodi uestimenta mea et aurum et argentu*m* et auricalcum et aes ⟨et⟩ tus et ferrum et stagnum et plu*m*bum et totam peccunia*m* mea*m*, et p*re*cipue scola*m* et bibliothicas libroru*m*, usq*ue* du*m* p*er*uenia*m* it*er*u*m* de mea ne⟨ce⟩ssitate.'

'Facia*m*, d*omi*ne mí, sic*ut* p*re*cepisti m*ih*i, et custodia*m* diligent*er* secundu*m* potestatem mea*m* usque dum reuert*er*is it*er*um.'

5 'Ubi e*st* abbas h*uiu*s podi *ue*l p*ri*nceps h*uiu*s loci?'

'Ad epulam p*er*rexit, s*iue* ad conuiuium, a*ut* ad p*ra*ndiu*m*, *ue*l ad cæna*m*, q*uae* p*re*parat⟨a⟩ e*st* ei in domo unius uiri de senioribus loci illius.'

'Q*uo*t s*unt*, q*ui* p*er*rexer*unt* cu*m* eo?'

'Non dificile; tota familia monast*er*ii illius, seniores et sacerdotes et p*re*spit*er*i et minimi pueri cum o*mn*ib*us* subiectis, excepto uno coco *ue*l pistore cu*m* portatorio, et exceptis pastoribus, qui custodiunt greges ouium, caprarum, suiu*m* equorumq*ue* et om*n*iu*m* arm*en*toru*m*.'

'Lætificate n*un*c in aduentu n*ost*ro; p*rae*parate nobís cibu*m* ad mandu-

GLOSSEMATA CELTICA: 12 **sella** i. strutuguar (strutu⟨r⟩guar *emend. Zeuss, Stokes*) 16 **auricalcum** orubimnit 26 **dificile** heuei (heuei⟨th⟩ *emend. Zeuss, Stokes*)

1 est] *scriptum fuit compendio* ē, *nam lineola supra litteram non omnino erasa est* 2 subulcus] . . . dens *Stokes perperam* deripient *ita cod.* 3 est] e *cod. lineola supra litteram erasa* 7 utut *cod.* ad equos] adquos *supra* q *addita* e *cod.* 8 equitamus *ita cod.* 12 sterne eos] audi fili sede *Zeuss* (*ex versu* 14 *incuria huc translata*) sęlla] *post* e *littera erasa* uiro *add. Stokes* sambuca *Zeuss contra cod.* 14 fili *scripsi*: filii *cod.* 16 ⟨et⟩ *supplevit Stokes* 18 necessitate *Stokes tacitus perperam* 19 *post* sicut *una littera* (*an* u ?) *erasa* 22 siue] suum *Stokes perperam interpretatus compendium Celticum* sū 23 preparat⟨a⟩] -arat *in marg. scriptae*, a *abscissa* 29 caprarum] *prior* r *supra addita* suum *Stokes perperam*

cand*um*, et ponite sup*er* m*ens*a*m* et date ante nos, et implete m*en*sas de omnibus dapibus, ut sint plenę ante nós.'

'Quæ s*un*t cibaria, q*uae* cubis? díc t*antu*m no*min*a, q*uae* t*ib*i s*un*t placida.'

'Non dificile; date nobís pane*m* triticu*m* et ordinatiu*m*, loleum, secaliu*m*, *spelticu*m*, millicu*m*, butyru*m*, lardu*m* *ue*l larda, atq*ue* lác et colomaticus, et it*er*um cipus, galmula, lucani⟨c⟩a, spumaticu*m*, fordaliu*m*, pultu*m*, lacticula, caseu*m*, babtuta, colestrum, ius.'

'Audi, pincerna! da nobis potu*m* de celea (i. ceruisa), uinu*m*, siccera, medus, mulsum, *ue*l melligratum.'

'A⟨u⟩di, princeps, | *ue*l episcope, *ue*l doctor æclesiæ!' **6**

'Audio te. Quid tu uis hodie? Quæ e*st* tua necesitas? P*ro* qua 42 v.
causa huc uenisti?'

'Hæc e*st* necesitas mea; cupio libru*m* legere tecu*m*.'

'Que*m* librum uís legere?'

'Uolo legere canonicu*m* libru*m*, *ue*l euangeliu*m* *ue*l librum gramaticum, i. Donaticu*m*.'

'Amice, habebis illu*m* mecu*m*, et docebo t*ib*i secundu*m* mea*m* potestate*m*, et n*ih*il dubiu*m* *ue*l obscuru*m* in illo relinq*ua*mus.'

'Bonu*m* e*st*, q*uo*d tú dicis, sí impleueris: quia sufficit m*ih*i, q*uo*d potes. Sed una*m* re*m* quero á te et p*ropter* clem*ent*ia*m* tua*m*, né mé op*ri*mes in obscuris locís *ue*l in dubíís difficillimís uerbis; quia scio potentia*m* tua*m* et fortitudine*m* et sagacitate*m* intellectus tui in lectione, quia non sustinet inbicillitas mea, quia rudis sum *et* infantulus adhuc in lege Latinitatis.'

⟨'Care puer, faciam ita. Non dico ad te aliquid⟩ nisi quod dediceris et *intellexeris.'

'Gratulor t*ib*i, carissime lector, q*uia* cu*m* benignitate et caritate salutas mé. Retribuet t*ib*i D*eu*s hic et in futuro! Et ego fidus discipulus et humilis filius ero *secund*um potestate*m* mea*m*, sí D*eu*s uoluerit. P*ate*r mí, q*uo* m*od*o disponit*ur* hóc testimoniu*m* et q*ui*s e*st* sensus eius?'

'Deduc m*ih*i huc, ut ostenda*m* t*ib*i diligent*er*, q*ui*a nil obscuru*m* erit in illo libro, D*e*o adiuuante, sí an*te* faciem mea*m* p*er*uenerit, quia facies sapientis manifestat ignota *ue*l obscura.'

GLOSSEMATA CELTICA: 6 **colomaticus** i. barr 7 **cipus** i. cennin **lucani⟨c⟩a** i. selsic (l *supra versum addita*) **spumaticum** i. bloteit **fordalium** i. lefet **pultum** i. iot 8 **lacticula** laiðper (laiđver *Zeuss*, laidver *Stokes*, *perperam*) **babtuta** i. emmeni **ius** i. iotu*m* 10 **mulsum** i. bracaut

---

1 et date *ex* etate *emendata*, *prior* t *supra addita*: state *coni. Stokes* 3 cubis *pro* cupis 6 spelticum *scripsi*: spleticum *cod.* colomaticus . . . babtuta *ita cod.* 7 cipus *pro* caepa⟨m⟩ 8 lacticula: lacocula *Zeuss* ('*obscurum Latinum verbum mihi nusquam obvium*'), *Stokes*, *perperam* colestrum (*sc.* colostrum): colefrum *Zeuss perperam* 9 siccera] *altera* c *supra versum scripta* 14 neṣesitas *cum* c *supra* s 21 obprimes *ita cod.* 22 obscuris] u *supra versum* 25 Care . . . aliquid *ex Colloq. III*, *c. vi*, *supplevi* 26 intellexeris *scripsi secutus Colloq. III*: intellegeris *cod.* 27 carissimi *cod.* 29 Pater] Prius *Stokes*

7 *De beneficiis incipit.*

Securis *bahell.* *Ligni⟨ci⟩smus. Secularia. Capsus. Pipinnis, i. ascia. Fosarium. Sartum. Lapidaria. Scapa *uel* rostrum (i. foratorium). Foratorium, i. *onnpreren.* Ungulum, i. rostrum *uel* clauum. Dolabra. Metallum uel *cloiumn.* Incudo. Malleus. Seta. Rosarium. Baxus. Ferrum uoscera. Cultrum. Uomer. Aratrum. Raster. Iugum. Buris. Stipa. Iure. Stimulus. Art⟨a⟩uum, i. *celleell.* Nouacula.
43 r Forceps, i. geptio. Graticula. Sartago. Acus. | Calligaris. Cos, i. *ocoluin.* Pecten. Calcar. Laueta. Ansa et ansa *iehnlinn.* Cuspis.

8 'Audi, frater, ueni húc!'
'Quid uís, carissime, indica mihi.'
'Ego uolo té salutare.'

9 'Audi, princeps! da mihi potum de liquore, qui in manu tua est!'
'Audi, pistor *uel* cocus! dá mihi cibum ex colina tua (*uel* ex cella tua)!'
'Audi, frater carissime! ueni iuxta me, et sede in pace!'

10 'Audi, uxor pulcherrima! ueni huc cito, et osculare mé et pone manus tua⟨s⟩ circa collum meum!'
'Ó puella optima! dá mihi osculum!'
'Ó iuuencula! laua uestimenta mea hodie! laua caput meum et faciem simul cum barba!'
'Ó frater! ueni mecum ad meam néscessitatem!'
'Non ibo, frater, quia non facile est mihi, quia aliud opus occupauit mé.'
'Audi, amice, noli stare inter mé et lucem!'

11 'Ubi est custos equorum?'
'Ecce! híc ego sum.'

GLOSSEMATA CELTICA: 2 *supra* **bahell** *rasura* **ligni⟨ci⟩smus** i. uiidimm **secularia** i. laubael **capsus** i. ochcul **pipinnis** dinaut 3 **ascia** i. nedim **fosarium** i. cep **sartum** i. rascl **lapidaria** i. cemecid **scapa** i. tarater 4 **Foratorium** i. gilb **ungulum** i. rump **rostrum** i. epill 5 **dolabra** i. gebel **metallum** i. mas **incudo** i. ennian **malleus** i. ord **seta** i. morthol **rosarium** i. louhi 6 **baxus** i. creman **uoscera** i. serr **cultrum** i. cultir **uomer** i. suh **aratrum** i. ara (= ara⟨ter⟩ *Zeuss*, ter *erasae fuisse videntur*) **raster** i. ocet **iugum** i. iou 7 **buris** i. ciluin **stipa** i. edil **iure** gerthi **stimulus** i. sumpl **art⟨a⟩uum** i. cultel **celleell** culter **nouacula** i. elinn 8 **forceps** i. guillihim **geptio** i. crat (*possit legi* orat: '*incerta est littera prima vocis* crat, *simillima tamen* c' *Zeuss*: crat *Stokes tacitus*) **graticula** i. gratell **sartago** i. lann **acus** i. notuid 9 *supra* Calcar, Laueta *et* Ansa *vestigia glossematorum abscissorum* **cuspis** i. arstud

4 onnpreren] onnpresen *Zeuss, Stokes contra cod.* 5 rasorium *correxit Zeuss* 6 ferrum] *altera* r *supra addita* 7 Baris *Zeuss contra cod.* Inre] Vir⟨ga⟩e *Stokes* 8 *post* Acus *sequitur punctus* (= *comma*), *quem om. Stokes ut* acus *et* calligaris *copuletur* 10 Audi] u *supra versum addita* 14 cocus *ita cod.* 17 tua⟨s⟩ *emend. Stokes*

'Uade ad eq*u*os et defer equu*m* meu*m* giluiu*m*, et pone frenu*m* sup*er* cap*ut* eius, et sella*m* simili*ter* sup*er* dorsum eius et paglum, camum, antella, corbum. Femorale *partuncul*, bullo, i. *bronnced*, appetitorium, uentris lora, puluilus, fibula i. *fual* (facto), corigiu*m* i. *corruui*, sudaris, sambuca, et ultia, quę p*er*tinet mulieri, armella, glomerariu*m*, cauterium, co*m*pes de ferro f*actu*m.'

'A⟨u⟩di, sacerdos *ue*l p*re*spiter! tinge cimbalu*m*! quia hora mediu*m* 12
noctis ade*st* *ue*l galli⟨ci⟩niu*m* *ue*l gallicantum *ue*l cont⟨ic⟩iniu*m* *ue*l *matutina *ue*l prima hora *ue*l t*er*tia *ue*l merides *ue*l nona *ue*l crepusculu*m* *ue*l uesp*eru*m. Eamus ad ęcletia*m*, quia oportet nós leuitici *ue*l clerici orare in ea D*eu*m semp*er* et dep*re*care.'

'O f*rate*r! quid uís? quicquid queris? q*ui*d aspicis? quid cupis? quid 13
optas? quid p*ro*p*er*as? | quid cogitas?' 43 v.
Ait ille: 'Uolo necesitate⟨m⟩ loqui ad té; quero beneficiu*m*, i. *binfic*, accip*ere* a té. Aspicio ho*min*es ambulantes, equites equitantes, canes currentes atq*ue* latrantes, iuuenes ludentes. Et poculas (poculu*m* p*ro* po⟨tu⟩) nunc cupio accip*ere* á te, quia p*ro*p*er*o ire in aliam uilla*m*. Cogito bonu*m* facere omnibus dieb*us* uitæ m⟨e⟩æ et D*eu*m orare semp*er* diebus ac ratibus horis.'

'O clarissime p*r*inceps! audi nós!' 14
'Audia*m*. Dicite quid uobis necesse e*st*!'
'Magna e*st* nesesitas n*ost*ra *ue*l mea, q*ui*a p*er*igrinus su*m* i*n* ⟨i⟩sta p*r*ouincia *ue*l i*n* ista patria *ue*l in ⟨is⟩ta regione *ue*l i*n* ista i*n*sola.'
Ait princeps: 'Ubi fuisti an*te*?'
'Fui *antea in Ib*er*nia, *ue*l in Britannia, *ue*l in Francia nutritus *ue*l fotus fui, *et* reliqui *ue*l deserui *ue*l dimisi tota*m* substantia*m* mea*m* et familia*m* mea*m* et satilites meos, i. *casgoord*, et omne, q*uo*d habui, et p*at*rem et matrem et auus et habita et f*ratre*s mei et sorores et uxor mea et filia mea et filii mei et mat*er*tere m⟨e⟩æ et totos amicos meos et omne genus meu*m* *ue*l n*ost*r*u*m, et miser factus ⟨*sum⟩ in ista patria *ue*l regione.'

GLOSSEMATA CELTICA: 1 **giluium** i. melin **frenum** i. fruinn 2 **paglum** i. fruinn **camum** i. cepister 3 **antella** i. postoloin **corbum** corbu*m* (*sic*) **appetitorium** i. gurtharet 4 **uentris lora** i. torcigel **sudaris** i. guapeli 5 **sambuca** i. strotur gurehic **ultia** guopell **armella** i. armel **glomerarium** hloimol 6 **compes** i. fual 28 **auus** i. hendat **habita** i. henmam 29 **matertere m⟨e⟩æ** i. modreped

---

1 meum *bis scriptum* 3 antella *ita cod.* 6 factum *ita cod.* 7 audi *emend. Stokes* tinge *ita cod.* (*an pro* tinni? *Cf. I Corinth.* xiii. 1) 8 galli⟨ci⟩nium *emend. Stokes*: gallicantum *ita cod.* cont⟨ic⟩inium *scripsi* *tertium* uel] rł *cod.* 9 matutina *scripsi*: matituna *cod.* 10 uesperum *ita cod.* leuitici uel clerici *ita cod.* 12 quicquid] c *ex* d *per rasuram* 13 *prius* quid *ex* qui *correctum*, d *supra versum addita* 16 poculas *ita cod.* 18 ratibus *ita cod.* 22 necessitas *Stokes perperam* ista *emend. Stokes* 25 antea *scripsi*: añ ⟨= ante⟩ ea *cod.* 28, 29 auus . . . matertere *casibus nominativis scripta sunt* 28 habita *pro* auita 29 et totos] ettotos *secunda* t *supra addita cod.*

15 'Audite nunc, pontifices, facite nobis elimosina*m* p*ro* anima u*est*ra! Date nobis cibu*m*, potu*m* et uestim*en*tu*m* et calciam*en*tu*m*! Et po*st*ea ostendite nob*is* uia*m* recta*m*, que nos ducit ad alia*m* ciuitate*m*, *ue*l alia*m* uilla*m*, a*ut* ad s*anct*am æclesia*m* S*anct*i Petri. Tú aut*em*, po*st*q*uam* ostenderis nob*is* uia*m*, reuerte in pace ad tua*m* domu*m*!'

'Et obsecro uos, fr*atre*s carissimi, q*u*ia una*m* rem peto uobis, sí perrexeritis sani ad podu*m* S*anct*i Petri, i. ad Romam, ut decantatis u*est*ram oratione*m* in mea*m* commemoratione*m*, et ego similit*er* can*am*.'

16 Et p*er*rexer*unt* | ad æclesia*m* S*anct*i Petri. Et dix*it* p*r*inceps: 'D*om*ne
44 r. p*re*spit*er*! ap*er*i æclesia*m* an*te* me, q*u*ia uolo orare illuc.'

Et ait p*re*spit*er*: 'Ueni, et ego ap*er*ia*m* t*ib*i æclesia*m*, quia facile e*st* illa*m* ap*er*ire, q*u*ia n*on* e*st* sera, i. *delehid*, sup*er* ualuam,' i. *dor*.

Et ait p*r*inceps p*re*spit*er*o: 'Facia*mus* co*m*merciu*m* ego et ⟨t⟩u, de cibo et de potu.'

'Q*u*id uis a mé?'

'Dá m*ih*i cibu*m*, pane*m* et pulpa⟨m⟩ et ius, i. *iotu*m, sís, i. sí uís, et ego dabo t*ib*i soltu*m*, i. argentu*m* et auru*m* et aes, et om*n*ia, q*uae* t*ib*i neccessaria erint.'

Et ait p*re*spit*er*: 'D*eu*s t*ib*i reddet, et hóc m*ih*i placet. Et ego dabo t*ib*i p*ro*p*ter* h*oc* pocula, .i. pot*uu*s, .i. uinu*m*, .i. *guin*, sicera, .i. *med*, melli-g*ra*tu*m* *brachaut*, et oleu*m* et lác.'

Et ait ⟨princeps⟩ p*re*spit*er*o: 'Dá m*ih*i benedictione*m*!'

'Benedicat t*ib*i D*eu*s P*ate*r, Q*u*i benedix*it* om*n*ia!'

17 'Ó puer! construe lectu*m* m*eu*m in dormitatorio, et pone sup*er* illu*m* tapiseta, .i. *cilcet*, puluinare, i. *plumauc*, ceruical, cubile, .i. *gueli liein*, .i. saga, .i. *lenn*, staptu*m*, .i. *tíis*, stratoriu*m*, .i. *cilcet*. Concute fenu*m*, *ue*l ecute, *ue*l quasa; adiuua lectu*m* meu*m* *ue*l n*ostru*m diligent*er*, ut in eo dormia*m* in hac nocte, etia*m* q*u*acunque nocte, sí D*eu*s uoluerit et sí conseserit m*ih*i.'

'Ó uiri! silete et dormite omnes et req*u*iescite, q*u*ia te*mpus* adest dormiendi et nolite excitare nós uel euigilare de somno.'

18 Et ait p*re*spit*er*: 'Ubi e*st* abbas?'

Et díc⟨it⟩ *pistor, i. *coc*: 'in suo lectulo p*er*rexit et n*un*c dormit in tali hora. Expectate int*er*im usq*ue* excitauerit *ue*l euigilauerit de somno.'

GLOSSEMA CELTICUM: 25 **ceruical i. gubennid**

---

3 estendite *cod.* 4 aut] an *Stokes compendium* ā *Celticum perperam interpretatus* 7 decantatis *ita cod.* 10 illuc *pro* illic 11 et ego *bis scripta in cod.* 13 *post* commercium *praebet cod.* et *cum puncto supra et infra scripto inter* c *et* t tu *emend. Stokes* 16 *post* cibum *supplevit* ⟨et⟩ *Stokes* 19 tibi *supra versum additum* 20 potuus *pro* potus melligratum] 'melligtum *cum littera incerta supra* g *erit legendum* mellicatum' *Zeuss. Sane haec* 'littera incerta' *est forma compendii scripturae pro* ra, *qua librarius utitur* 22 princeps *haesitans addidi* 26 tíis *Stokes perperam* 28 quacunque] q^{a}qunq; *cum* c *supra secundam* q *cod.* 29 adest] ad . est *cod.* 32 díc⟨it⟩ *Stokes* pistor, *emend. Stokes*: pistori *cod.*

'Audi, puer, surge, et fac nob*is* et accinge .i. ballenum *uel* lauacrum. 19
Et accipe securim, ut ligna *secabis *uel* abscidas de illa. Accende nobis
igne*m* ⟨uel⟩ focum, et construe uelociter, q*u*ia fesus *uel* fatigatus sum de
labore iteneris | *uel* ambulationis de itenere longissimo et inmundissimo 44 v.
et palu⟨de⟩s, i. *lichou*, et stercora, i. *halou*, in eo habunda⟨n⟩t, et
molestissimu*m* et pæssimum it*er* nis*i* p*ro*pt*er* una*m* rem, quicumq*ue* per-
rexit ad domu*m* S*anc*ti Petri et bene uiuat *non moriet*ur *in æternum*. Ioan. xi. 26.
Quid e*st* illi bene uiuere? .i. *orare*, ⟨*sine*⟩ *intermissione* et n*on in multi-* 1 Thess. v. 17.
loquio, et elemosina*m* dare. Et sciat unusq*u*isque, q*ui* p*er*git ad ista*m* Matt. vi. 7.
uia*m*, q*u*ia n*on* ualde p*ro*de*st* ei illic ire et it*eru*m male uiuere, sed similis
e*st* in euangelio q*uasi* *canis reuer*tens *ad uomitu*m *suu*m.' 2 Pet. ii. 22.

'Ueni, d*omi*ne, ad ballneu*m*, *uel* lauacru*m*, q*uo*d ti*bi* p*rae*paratu*m* e*st*.'

At ille ait: 'Ibo etiam, *uel* utique ea*m*.'

'Ueni, amice, et conde *uel* rade facie*m* mea*m* de rasurio *uel* de nouacula, et cap*ut* m*eu*m tonde de forfice, q*u*ia p*ro*lixi s*un*t cappilli capitis mei, filamina *uel* crines mei.'

'Eo, *uel* ibo, d*omi*ne.'

'Acua mihi nouacula*m* super cote*m*, q*u*ia n*on* e*st* acuta.'

'Ó iuuenis, *uel* iuuencula, *uel* puella, *uel* mulier! ueni cito! laua cap*ut*
m*eu*m de sapuna, ⟨et⟩ *eliq*ua*, i. *hác diglniuhit*, lixam, i. *lissiu*, quandiu
fuero in ballenio, et p*ost*ea date nobis ignem et stella*m* *uel* plectru*m*,
stella, i. *scirenn*, *uel* plectrum, ut calefaciamus. Et int*er*im incendite
lichinu*m*, i. *cannuill*, *uel* cantela, *uel* teda, *uel* pap*eriu*m, ut sit lucida
domus, *uel* edis, donec ignis consurget, *uel* arserit. Date aqua*m* calida*m*
⟨uel⟩ limpida*m* pedibus n*ost*ris, né illotis *pedibus dormiamus. Igne*m*
⟨excude⟩ ex ignifero lapide, *uel* ex silice, et exeant alii, ut deportent
ligna; sup*er* foco, *uel* sup*er* igne*m*, ponant fornilium, i. *munutolau*, et
*gremium saltim de uicinis locis col|ligent; la*m*pada*m* accendant, ut 45 r.
fugant*ur* tenebre et ut tota domus repleat*ur* lumine.'

'N*unc* reficiendi tempus ade*st*. Surge, diuisor, et diuide escas, i. cibum 20
uel uictum.'

GLOSSEMA CELTICUM: 27 munutolau] au *ex* uu *correctae, ut videtur*

---

2 secabis *scripsi auctoritate Colloq. III*: secabilis *cod.*: secaueris *emend. Stokes* 3 *prius* uel *add. Stokes, quod Colloquium III servat* 4 longissimo] i *in ras.* 5 paludes *emend. Stokes* lichou] lạichou *cod.* habundant *emend. Stokes* 6 molestissimu*m*] ū *in ras.* pæssimum] æssi *in ras.* quicumque *scripsit Stokes*: quia *cum que cod.* 8 sine *suppl. Stokes* 8 illi *an pro* illud? *post* multiloquium *lacunam statuit Stokes* 10 quia *cod.*: quod *Stokes tacitus* ualde] valet *emend. Stokes* prodest] prodē *cod., quod pro* pridem *male intellexit Stokes* male] l *per rasuram correcta* 13 etiam] etiā *cod.* 14 *prius* uel] et *Stokes tacitus* 18 acua *pro* acue 19 iuuencula] *secunda* u *supra addita* 20 ⟨et⟩ *add. Stokes* eliqua *emend. Stokes*: eliq; *cod.* 21 date *ita cod.* uel] et *Stokes perperam* 22 incendite *cod.*: incende *corr. Stokes* 25 ⟨uel⟩ *suppl. Stokes* pededibus *cod.* 26 excude *add. Stokes* 28 gremium] g[i]remium *cod.* colligent *sic cod.* 29 fugantur *ita cod.*

Et ait diuisor: 'Et diuida_m_ etia_m_, sí D_eu_s uoluerit, neq_ue_ ullus eis erit exp_er_s, i. s_ine_ parte, sed habebit unusquisq_ue_ sua_m_ p_rae_da_m_ _ue_l clima_m_, i. parte_m_.'

'Surgat pincerna et pocula nobís ministrat.' poculu_m_, .i. potu_m_ _ue_l cupanu_m_.

'Facia_m_, sí D_eu_s uoluerit.'

21 Et d_ic_it episcopus: 'Fr_atr_es mei, n_un_c saturati ⟨sumus⟩, .i. de cibo et de potu, et n_un_c g_ra_tulam_ur_ p_ro_pt_er_ n_ostr_um cibum.'

Et incep_er_unt g_ra_tias agere D_e_o.

Et ait p_r_espit_er_: 'D_omi_ne, iube benedicere!'

Ephes. i. 3. Et ait episcopus: 'Om_ni_p_otens_ _Domi_n_u_s n_oster_ _Ih_esu_s_ _Chr_istu_s_, _Qui benedixit nos in omni benedictione sp_iritali _in cælestib_us, Ipse benedicat t_ib_i. B_ene_dicat D_eu_s hanc familia_m_, et *p_ri_⟨n⟩cipem istius *domus, q_ui_

Deut. vi. 2; nos tanta æscarum habundantia clem_en_ter pauit, *_pro_l_ongentur dies_

Eccles. viii. 13. eius in prosp_er_is; uitæ nullu_m_ dampnu_m_ sentiat; p_ro_sp_er_a om_n_ia rep_er_iat. Et hí om_ne_s d_ic_ant Am_en_.'

'Benedictus sít minist_er_, qui diligent_er_ minist_ra_uit nob_is_, q_u_ia hilaris i. _guilat_, et mittis et lenis fuit. Reddet illi D_eu_s híc et in fut_ur_o.' Et d_ic_unt om_ne_s Am_en_.

22 Et d_ic_it princeps ad suu_m_ p_rae_positu_m_: '_Colligite fracmenta_ *ne quid

Ioan. vii. 12. (Versio vet.) ⟨_pereat_⟩ p_er_ incuria_m_; om_n_ia uassa seruare debetis, q_ue_ a ministrís adsignata uobis sunt. Surgant iuuenes, sternant lectula, mollíficant stramina sagaq_ue_ uilosa _ue_l dormitatoria sup_er_ponant lectulis. N_un_c eni_m_ tempus ade_st_ dormiendi.'

23 'Surgite, | uigilate, et orate D_ominu_m D_eu_m cæli, quia ipse e_st_ D_ominus_

45 v. D_eu_s n_oste_r. Surgite, amici, et exp_er_gescemini de somno solito! Uos succingite cingula et a mane exeamus uía_m_. Uia enim p_ro_líxa et dies e_st_ breuis. Interrogat alíquis u_estr_um, p_er_ qua_m_ uia_m_ ingrediam_ur_.'

Et d_ic_it aliquis: 'Ego sum p_er_itus; uenite po_st_ mé, quia ego scio uia_m_ in compendio. N_on_ e_st_ nécesse, ut aliq_u_is interroget_ur_. Hæc est uia u_est_ra; t_ame_n interrogate sí *conpendio⟨sio⟩re_m_ atq_ue_ rectiore_m_ inuenietis uiam.'

GLOSSEMATA CELTICA: 2 **expers** i. didaul 20 **praepositum** i. mair

1 diuida_m_] a_m_ _in ras._ etiam] etiā _cod._ 4 ministrat _ita cod._ 7 sumus _add. Stokes_ 8 gratulamur _ita cod._ 12 benedictione] benedicione _cum_ x _supra_ ic _et_ t _supra_ i _additis_ 13 principem _emend. Stokes_: pr[i]ceps _cod._ domus _scripsi_: domui _cod._ 14 pauit] p⟨ar⟩avit _scripsit Stokes sine causa_ prolongentur _scripsi_: prolongatus _cod._ _cui_ sit _add. Stokes_ 15 sentiat _scripsi_: sententiat _cod._ 20 ne quid pereat _scripsi_: neq[i]tiam _cod._: ne quatiam _coniecit Stokes_ 21 debetisque _cod._ 22 Sunt (Nunc _emend. Stokes sine causa_) surgant _cod._ mollificant _ita cod._ 23 dormitatoria] dor _et_ ta _supra versum additae_ 25 cœli _Stokes perperam_ 26 expergescemini _ita cod._ 28 Interrogat _ita cod._ 31 compendiosiorem _Stokes tacitus_

'Ó frater! sí peritus és, ostende nobis uiam, per quam pergere debemus.'

Et dicit peritus: 'In quanam parte uultis ire?'

'Uolumus ⟨ire⟩ ad regis palatium, uel ad ciuitatem, uel ad podum Beati Martini, uel qua ducit Romam.'

Et ait peritus: 'Ite per hanc partem, et declinate ad dexteram uiam, uel ad sinistram; non fallit uos, sed ducet uos usque ad ciuitatem in pace.'

'Numquid audistis, sí sunt malificatores *siue latrones in nostra uia, per quam ibimus?'

Et ille peritus dixit: 'Non sunt.'

Et perrexerunt ad podum in pace.

Et dicit princeps istius podi: 'Amice, bonus tuus aduentus est!' 24

'Pax tibi, amice!'

'Et tibi simili ⟨modo⟩ fiat, uel uiuas!'

'Quo tempore peruenisti ad istam prouinciam, uel patriam, uel ad istam gene⟨a⟩logiam, uel ad istam regionem? Quas fabulas audistis, *quas nos ignoremus, uel quedam aduersa nostis, quæ ab auditoribus relatu nuntiantur?'

Et ille dixit: 'Nullum malum fore nouimus, nec contingit nobis; nullas fabulas audiuimus hodie. Sed tamen, ut non dixeris nós esse imperiti leuitici, audi|uimus aliquos uiros enuntiantes *nobis ueraciter factum (fo. 46 r.) fuisse inter regem Britonum et regem Saxonum bellum ingens, et dedit Deus uictoriam Britonibus ideo quia humiles sunt nec non et pauperes et in Deo confiderunt et confessi sunt, et corpus Christi acceperunt antequam metridaticum uel duellum inierunt: Saxones autem superbi sunt et propter superbiam eorum humiliauit eos Deus. Quia fæcit Deus, ut dictum est *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*, (Iac. iv. 6; 1 Pet. v. 5.) uel uictoriam, cladis, .i. *hair*, magna facta est, et de Saxonibus percusi sunt multi, de Britonibus autem rari, tamen euassit réx et cum illo decanus, .i. princeps .x. uirorum, et tribunus, .i. princeps duarum uillarum, et commes, .i. qui dominatur super unam ciuitatem, et dúx, .i. qui dominatur super xii. ciuitates, et patricius qui sedit iuxta regem in sede, .i. *hínhám*, et quando fiunt multi patrici⟨i⟩ nominantur, et nullus aliter euassit de sua familia nec de suís satilitibus neque de suís *prepossitis, prepossitus, .i. *mair*. Ue illis quia *foti fuerunt, .i. nutriti! quia per superbiam cęci-

3 ire] vie (*an errore operarum?*) *Stokes* 8 audistis *ita cod.* siue] sum *cod.*, *quod manifeste ex compendio Celtico* sū = siue *male intellecto ortum est* 11 perrexeritis *Stokes compendium male interpretatus* 16 gene⟨a⟩logiam] *altera* g *supra versum addita* audistis] *ita cod.* u *supra versum addita* 17 quas *scripsi*: q̃ (= quae) *cod.* nostis *ita cod.* 19 nullas *emend. Stokes*: nullus *cod.* 20 diẹxeris *cod.* 20, 21 imperiti leuitici *ita cod.* 21 nobis *scripsi*: ñ b̄ *cod.* (= non bene, *quae exhibet Stokes*) *errore inter scribendum pro* nb̄ (= nobis) 24 confiderunt *ita cod.* 27 resistit] *altera* s *supra versum addita* 29 rex] sex *Stokes perperam* cum] centum *Stokes perperam* illo⟨rum⟩ *Stokes perperam* 34 prepossitis *scripsi*: prepossitus *cod.* 35 foti *scripsi*: forti *cod.*

1 Cor. xv. 50. der*unt* et in duellio, .i. in bello, om*nes* p*er*ier*unt*, et *regnu*m *Dei posside⟨re⟩* *n*onualeb*unt*. Et Britones euassærunt in pace, et dedus *ue*l absidis *ue*l arra *ue*l pignus illis cu*m* deduxerunt. Et it*er*um audiuimus uastationes magna⟨s⟩, et metridatica, *ue*l duellia, *ue*l pugna⟨s⟩, *ue*l bella consurgere in istis diebus int*er* Romanos et Grecos, et multas cong*re*gationesq*ue* †unius int*er* eos fieri, i*n* q*ui*b*us* plurimi uiri int*er*fecti e*ss*e narrant*ur*, sed dedit D*eu*s uictoria*m* Romanis. Et, q*uo*d deterius e*st*, audiuimus mulieres iugulari et infantes necari, similiq*ue* mo*do* *leuiti⟨ci⟩, .i. clerici, sicut laici Ps. lxxviii. 49. *ue*l martyri int*er*imuntur, et g*ra*dus nullus defendit, eti*am* sí epis*copus* Io. 46 v. fuisset. Non e*st* *qui* *n*on *uid*er*it* *morte*m. D*eu*s mi|sereat*ur* illís! am*en*.

25 Et d*ici*t epis*copus* ad illu*m*: 'Quo modo *fertilitas *fruidlonaid* istius anni habetur uob*is*cu*m* in u*est*rís p*ro*uincí⟨i⟩s?'

'G*ra*tulamur D*e*o, in isto anno data e*st* nob*is* fertilitas magna, .i. frum*entum* et uinu*m* et lác et oleum et mel habundant*er*. Concessa sunt uniuersis hominib*us* simili modo. †Sí de uiris insignib*us* p*ro*uincię n*ost*ræ nup*er* aliq*ui*s mortuu*m* n*e*scim*us* nec audiuim*us*, sed sani s*unt* om*nes*.'

26 Et epis*copus* d*ici*t ad p*r*incipe*m* sacerdotu*m*: 'An habes Latina*m* lingua*m*?'

'Etia*m*, *ue*l utiq*ue*; non ta*m* bene sapio, q*ui*a n*on* multu*m* legi, sed tam*en* fui int*er* scolasticos et audiui lectores docentesq*ue* p*re*dicantesq*ue* atq*ue* illa*m* mirabilit*er* die et nocte meditantes atq*ue* dicentes et obsoniu*m* facientes. Un*de* et ego ex illis aliquid, q*ua*nq*uam* sum paruus ingenio, *longua t*ame*n meditatione pauca fona, .i. uoces *ue*l uerba, recognosco, sed eti*am* hæc regularit*er* respondere n*on* possum. Ignoro eni*m* regulas g*ra*maticoru*m* nec ⟨scio⟩ exempla poetarum.'

Et dix*it* ille clericus ad epis*copum*: 'Magist*er*, aue! i. *dnblíc guell* et animaduerte, q*uo*d canonicus sermo regulis g*ra*maticor*um* n*on* seruit neq*ue* exemplís poetaru*m*.'

'Amice, n*unc* illa*m* t*ib*i habunde, i. habundant*er*, effunda*m*, quia sic*ut* infans dedicit sua*m* lingua*m* a matre, ita et ego dedici canonici ⟨*sermonis⟩ historiam.

FINIT AM*EN* DE ALIQUIBUS RARIS FABULIS.

1 duellio *ita cod.* possidere *scripsit Stokes*: posside ite *cod.* 2 dedus *an pro* dediticios? absidis = obsides: obsidis *Stokes* 3 arra] *ita cod.*: assa *Stokes perperam* 4 pugnas *scripsit Stokes*: pugna *cod.* 5 congrvegationesque *Stokes compendio, quod denotat* re, *pro* v *male intellecto* 8 luga lari *cod. mox lineola coniuncta* 11 ep̄is *cod.* fertilitas *scripsi*: fertilitis *cod.* frui dlonaid *cod.* 16 aliquis *ita cod.* 17 ep̄is *cod.* 23 longua (*scriptio Celtica pro* longa) *scripsi auctoritate Colloq. III, quod* longa *exhibet*: lingua *cod.* 24 ignoro] ignos⟨c⟩o *Stokes perperam* 25 scio *add. Stokes* 30 et *supra versum additum* 32 fabulis] i *supra versum addita*

'Temp*us* e*st* nob*is* ire de h*oc* loco, in q*uo* fuim*us*, et uicina habitacula uisitare, in q*uib*us uictu*m* et uestim*en*tu*m* assumi⟨m⟩us, *ue*l postulauim*us*. Eamus, amice, et uicina loca uisitem*us*, ut in ipsis epul⟨ati⟩onem et req*uie*m *ue*l mantione*m* queram*us*: petite nobís escas *curiose, possesores pulsate. 27

'Ó pueri! utru*m* inuenistis nobis uictu*m*?'

At hí aier*unt*: 'Inuenim*us* eti*am*, *ue*l utiq*ue*.'

At ille p*re*spit*er* ait: 'Bene habeat hæc familia, ad que*m* exiuistis, q*u*ia satis et benigne habundeq*ue* tribuit | nobis om*n*ia bona, i. uictu*m*, et omnia beneficia. Bene habeant leuitici, i. clerici, leuiticus i. clericus, isti*us* podi, *ue*l monast*er*ii, *ue*l loci. Bene habeant p*re*spit*er*i, ut nobis ualde dicent. Serui, subiecti estote, et ite p*ro*pere ad opus u*est*rum, et facite illud, i. eu*m*, assidue, *ue*l seduliter.' fo. 47 r.

Et d*ic*it unus de seruís, *ue*l captiuis, ad conseruos suos: 'Adiuuate mé, conserui mei, de meo op*ere*!'

Et hí dicunt: 'Tú solus fac, quia mercede*m* accipies p*ro* tuo labore, et nós exp*er*tes erimus.' expers i. *didaul.*

'Audi, clarissimus lector,' d*ic*it unus ex discipulís; 'ueni et ostende mi*hi* meu*m* accepturiu*m*, i. mea*m* lectionem, quia ego n*on* possum intelligere s*in*e doctore, quia infirmus sum in lectione.' 28

'*Ad⟨duc⟩ huc tuu*m* libru*m*, ut uidea*m* quanta*m* fuscatione*m*, i. obscuritate*m*, habes in illo, et docebo té de omnib*us* gliphis, i. obscuris, ut pla⟨niora et rectiora et manifestiora sint tibi⟩.'

Cetera desunt.

27 *Exhibet Colloquium III. c.* 17, *p.* 24, *infra*, *post huius operis c.* 19 **28** *post huius Colloquii cap.* 19 *exhibet Colloquium III*, *p.* 25, *infra*

2 assumimus *pro* assumemus : assumsimus *emend. Stokes* postulauimus *pro* postulabimus 3 epulationem *emend. Stokes* 4 requiem] sedem *Stokes* r *pro* s *et* q' *pro* d *male lectis* mantionem] maxinitionem *Stokes miro errore* curiose *scripsi*: curiosa *cod.* 7 aierunt] aiert̄ *cod.*: aiest*er quod in* magister *emendavit Stokes* r *pro* s *male lecto* 8 *post* Bene *exhibet* habene *cod. quod ex* bene *et* habeat *manifeste conflatum est* 12 ualde dicent *ita cod.* (*an pro* vale dicant?) 18 *post* Audi *una littera erasa* clarissimus *ita cod.* 21 ad⟨duc⟩ huc *scripsi* (*cf. Colloquium III*, *p.* 25, *infra*: Deduc huc): ad hu⟨n⟩c *Stokes* obscuritatem] *una littera post* e *erasa* 23 *post* pla *secuntur tres versus erasi. Supplevimus ex Colloquio III* (*p.* 25, *infra*) *quae uncinis inclinatis inclusa impressa sunt*: pla⟨cet tibi⟩ *coniecit Stokes*

II

COLLOQUIA HISPERICA

fo 89 r. ⟨Magister⟩. 'Quo de loco hodie, frater, uenire uideris?'

D⟨iscipulus⟩. 'Hodie uenire uideor.'

M. 'Quas fabulas illic audisti?'

D. 'Nullas malas fabulas illic audiui.'

M. 'Quali ex causa deserere uideris illum locum, in quo utebaris?'

D. 'Lectionis causa deserere uideor illum locum, in quo utebar.'

M. 'Cur magis alium adire cupis? án lector non erat, a quo posses doceri in illo loco, quo primum uenisti?'

D. 'Iam erat lector, a quo possem doceri, in illo loco, a quo primum ueni. Sed magis me *sollicita⟨uera⟩nt mei amici; ideo et ego demum deserui illum locum, in quo primum fui, et alium, ut dico, adire cupio.'

M. 'Qualiter edocet lector et ille, que⟨m⟩ tu dixisti modo inesse in illo monasterio, quo tu uenisti?'

D. 'Edocet diligenter magister ille, que⟨m⟩ tibi dixi modo inesse in illo monasterio, a quo uideor uenire.'

M. 'Quibus in libris enitet sua nobis, ut faris, magna eloquentia?'

D. 'Tota scriptura sibi subiecta *⟨est⟩, sicut narratur, ita et recte esse uidetur.'

M. 'Quo nomine utitur magister ille?'

D. 'Inclitus officio sicut et nomine ita nominatur, ut fantur multi.'

M. 'Tu quoque ipse, quo modo nominaris?'

D. 'Nominor et ego *N.*'

M. 'Bene per Romanam facundiam profers?'

fo. 89 v. D. 'Cum quibus | psalmos et ipse legi Ausonice nitebantur frequenter loqui.'

M. 'Interim igitur nobiscum loquere, et fabulas illius regionis nobis narra diligenter.'

D. 'Quas specialiter scire cupis?'

M. 'Qualiter Christiani in ea uiuunt; pre omnibus scire cupio, num Domini precepta bene custodiunt.'

Codex Bodleianus qui numero 865 *insignitur. Titulum contuli*

1 Quo *littera prima miniata. Auctor* venire videor *et sim. pro* venio *sim. miro modo usurpat* 5 *Auctor verbum* utor *sensu* habitare *usurpat* 9 Iam] *an* etiam? 15 manasterio *cod.*

D. 'Illi Christiani suaùiter uiuunt, et bene precepta Domini custodiunt: neglegunt mala, furta prohibent, homicidia premunt, adulteria seperant, eclesias uisitant, pauperibus largiuntur cibum et uestimentum, nudos, egenos uagosque in domos suas *introducunt, curam uiduarum habent, pupillos adiuuant. Sunt tamen et alii, qui moribus alios offendunt: neglegunt legem, transgrediuntur mandata, pactum Domini non seruant, *odibiles Deo*, nocentes hominibus.' Rom. i. 30.

M. 'Qualis rex regit eam? Quine bonos bene adiuuat? Quine malos male perdit?'

D. 'Bonos bene adiuuat; in quantum autem uult malis nocere non potest, etenim eum euitant et silluas inhabitare uidentur, in montiumque conuallibus se custodiunt.'

M. 'Utrumne accipit munera ab eis, ut mali inde liberius utuntur?'

D. 'Usque ad tempus nuper *preteritum se munera ab eis accepisse multi | affirmant. Nuper autem pactum pepegit iure iurando, iurans, fo. 90 r. quod nullum furem aut que⟨m⟩que transgressorem *de⟨re⟩linquit uiuere, si posset adepisci.'

M. 'Quali coniugio utitur ille?'

D. 'Reginam pulchram, nobilem genere, morigeram, largam uidetur habere.'

M. 'Utrumne ille alias querit? nanque homines diuerso ordine utuntur.'

D. 'Non de illo mihi illud nuntiatum est. De illa tamen multi multa loquntur, *que forsan non sunt uera. Nam de nobili quodam puero dicitur (quod non me oportet dicere) nescio quid, et, quod deterius *est, de seruo suo non aliter dicitur, et alia multa, qùe non sunt dicenda, nisi inter nos in silentio.'

M. 'Qualis episcopus illius regionis episcopatum tenet?'

D. 'Nobilis genere, inclitus officio, castus corpore, munìtus mente, perfectus in opere, prudenter loquens, placabilis sermone, hospitalitatem sequens, malos corrigens, humiles exaltans, moribus affirmans quod predicat uerbis, furta prohibens, adulteria seperans, munere largus, scientia doctus, specie formosus, domino placabilis, hominibus ammabilis, multam patientiam possidens, iracundiam abscidens, uirtutibus pollens, | fide fo. 90 v. firmatus, spe roboratus, caritate compositus: sicut *oportet episcopum* Tim. iii. 2. *inreprehensibilem esse* per omnia, ita ille uidetur.'

M. 'Bene laudasti eum.'

1 suauiter *ex* suater *correctum*, ui *suprascript.* precepta] *prior* e *in ras.* 2 premịunt *cod.* 4 introducunt *scripsi*: introducer̄ *ex* introducttr (?) *inepte correctum cod.* 5 neglegunt] l *in ras.* 6 seruant] n *in ras.* 8 malos] *supra* o *scripta* o *inepte* 11 inhabitare] h *in ras.* 14 D *supra versum add. alia manus* preteritum *scripsi*: preteriens *cod.* (*librarii socordia, ut puto*) 21 utuntur] *secunda* u *in ras.* 23 que *scripsi*: quia *cod.* forsan] a *in ras.* 24 *prior* quod] quo *in ras.* deterius] ter *in ras.* est *scripsi*: eteri *cod.* *postea expunctum*, etiam *supra scripto alia manu* 25 alḷiter *cod.* alia] *post* a *ras.* 29 loquens] lo *supra versum scriptae* 30 corrigens] e *in rasura* 31 seperans] er *linea deletae alia manu* 32 specie] *prior* e *supra scripta* 33 abscidens] e *in ras.*

D. ‘Illius mores sui laudes sunt, et magis quam ego illi eum laudant: Luc. vi. 44. nam ex *fructibus cognoscitur arbor*, ita et homo laudatur moribus, etenim si uitium, quod in eo latet, laudatur, magis illud declaratur quam ut sui laus sit.’

M. ‘Bene intelligens eloquenter profers. Dic mihi quoque regione in illa utrumne habundant scolastici boni, et apud quem lectorem legere uidentur, quamque disciplinam maxime sequntur, in quibusque libris sui subiecti ab ipsis docentur.’

D. ‘Regione in illa, unde uenire uideor, scolastici boni habundare uidentur, et ab illo doctore, quem tibi predixi, disciplina in omni, ut possint fari, rite docentur Latialiter loqui, et sunt alii non pauci melliflui doctores, quibus bene acuuntur et roborantur mentes auditorum suorum munitionibus uariis, qui docent et alios in non nullis libris, de quibus nominatim nunc tibi narrare non modo uidetur, ut sit mihi necesse.’

fo. 91 r. M. ‘Utrumne a suis magistris coguntur, ut legis sub pacto | Latine loquantur?’

D. ‘A suis magistris cogi uidentur, sed magis et ipsi uolentes faciunt.’

M. ‘Num quoque contentio inter illos oritur, et aliis atque aliis in ordine ponuntur questiones uarie scripture eloquiis, ut suis in studiis denudentur Arcades?’

D. ‘Lenis contentio inter illos oritur, et omnes, ut possunt, sed tamen diuerse questiones ponunt. Non tantum inflantur intellegentes bene *sed magis *adiuuant⟨ur⟩ tardi corde ⟨*et⟩ mente, et illi humiliter accipiunt ab eis.’

M. ‘Tu quoque, dic mihi, quo nomine uteris, in quibusque libris edoctus uideris, a qualique doctore rite doceris, utrumne alii a te docentur? Num tecum libri multi habentur, quibus scolasticos diligenter doceas?’

D. ‘Scire poteris, si tu uolueris, utrumne multos scolasticos doceo, an ipse ego doctore ab alio doceri uideor. Si meus magister prope staret, non quemque tuorum discipulorum certe euitare uiderer, immo et tecum loquerer, qui superbe responsum das.’

D. alius. ‘Quid ad se tecum loqui? Quid enim? Sapienti uti ratione? fo. 91 v. Cum stulto homine non intellegente | loqui?’

D. ‘Cur non medicos prius adis, quibus sanari poteris, ut febri cessante nobiscum loquaris, et tunc, si poteris, me stultum reputa?’

D. ⟨*alius⟩. ‘Non ego te stultum reputo, sed tue magis dictiones te stultum reputare uidentur, dum contra maiores tu inflari uidearis. Nam

6 apud] ap̄ṛẹ *cod.* (*compendio* ap̄ = apud *male intellecto*) 9 unde] undṃ (e *supra* m *scripta*) *cod.* 11 allịi *cod.* 12 acuuntur] acuc̣untur *cod.* 13 munitionibus *pro* monitionibus 19 eloquiis] *altera* i *in ras.* 20 Arcades] r *et* s *in ras.* 21 oritur] ri *in ras.* 22 *an* infla⟨mma⟩ntur? sed *scripsi*: sunt *cod.* 23 cordes *cod.* 25 uteris] uṭịteris *cod.* 26 alii] ii *in ras.* 31 discipulorum] ci *in ras.* tecum] tecṭum *cod.* 33 sapienti] *altera* i *in ras.* 38 contra] n *in ras.*

hic procul dubio scolastici multi habentur, cum quibus Ausonice †nolunt proferre; possum tamen non hodie. Effugies usque dum scieris, utrumne me febris illa sollicitat.'

D. 'Quid mihi et tibi est? Dic tamen, quibus dictionibus stulte usus sum?'

D. ⟨*alius⟩. 'Nunc euitare cupis, quod prius inuitabas, et tamen, ut ostendam, morari non uideor. Nam tu dixisti, ⟨*te⟩ nullum euitare, immo et cum nostro magistro loqui.'

D. 'Quid mihi stultit⟨i⟩e esse uidetur, etsi ita dicerem, ut tua uerba sonant?'

D. alius. 'Quid magis stulti proprium uidetur *quam non intelligere intelligente bene, et quod ipse intelligit, neglegit moribus?'

D. 'Quid? Me uerbis uituperas? Et te ipsum laudas, cum non magis abuti ratione quam tu ipse uideor? Te quidem non euito, nec quemque uestrum. Nam et cum uestro magistro | Latialiter locutus sum, et nescio fo. 92 r. me quid praue dixisse. Ipse enim dicat, me recte reprehendisse, si quid inordinate locutus sum.'

M. 'Non est meum arguere homines etsi quid praue locuti fuerint, me presente.'

D. 'Cur non tui esse uidetur, homines loquentes praue a te recte emendari? Corripe enim sapientem, et amabit te.' [a]

D. ⟨*alius⟩. 'Tene esse sapientem dicis?'

D. 'Me esse sapientem illius rei, *quam intelligere uideor, procul dubio non denego.'

D. alius. 'Quam rem scires ita ut eius sapiens esses? Nam sermo tuus non est sapientis.'

D. 'Quo alio modo sapiens uti uidetur, quam secundum normam scripture suos proferre sermones?'

D. alius. 'Qualiter poteris secundum normam scripture tuos, ut dicis, proferre sermones? Melius est nobis, ut probemus.'

D. 'Non solum melius sed etiam probabilius, ut motuis inter nos interrogationibus atque responsionibus uersa uice colloquamur. Sed tamen dediscalus iste rumoreus inter nos silentium exerceat, comprobans quod bene locuti fuerim⟨us⟩, distruens quod male.'

M. 'Non est sane equm, ⟨*ut⟩ contentiosis utemini uerbis. Nam

[a] Prov. xix. 25 'si autem corripueris sapientem, intelliget disciplinam'.

7 nullum] um *in ras.* 11 proprium] riu *in ras.* quam] que *cod.* (*compendio* q = quam *male intellecto*) intelligere] r *in ras.* 13 laudans *cod.* 14 quam] que *cod.* 21 corripe] ipe *in ras.* 23 quam] que *cod.* 25 scires] uel eri *supra scripta alia manu* (*ut fiat* scieris) *cod.* 31 sed] se *in ras.* motuis *pro* mutuis 32 respontionibus *correctum in* respons- (*an eadem manu*?) 33 dediscalis *cod.* rumoreus] rumoreos u *supra alteram* o *alia manu, ut videtur* 35 utemini *pro* utamini uerbis] r *addita*

fo. 92 v. tu peregrinus es et †nolunt contentiose cum aliquo agere | debes, etsi *mellifluam Ausonici faminis*[a] passim proferas *sparginem*, et tuorum stemicatio *dictaminum compta*[b] eniteat.'

D. 'Quid? Me loqui cum tuis semper terrere uideris? Sed nullius istorum pauore concutior. Nam ubi scolasticorum caterua multimoda ratione *limpham* scripturę *Ausonica per *famina pasim *propinnat*[c] et cotidie examina lectoralis exercitus uespertino sub tempore conducti auriculorum perforamina audientium melliflua mulcedine[d] placorei sui irrigant sermones, et statim, si quis, febricantibus membris aut lingua titubante, loquatur in dirisum redigitur, ut aut caueat *aut ne iterum hac tali audacitate uti presumat, ibi a conabulis statim seiunctus a magistro meo enutritus ingenioso faminis acumine edoctus sum.'

D. alius. 'Talisne scolaris caterua tua in regione uti uidetur, ut sua semper famina Romanam per facundiam promat, quibus uix *exiguus* sue etiam linguę *riu*ul*us serp*ere[e] uidetur? Tu quoque ipse mendosis uteris uerbis: namque te abutentem et uoce non exigua et asperantem ante
fo. 93 r. portas et gentili te esse uastatum damno confitentem, uxorem quoque | et misellas tuas filias odibili gentilium exercitu captas plangantem, et in conspectu scolaris *caterua⟨e⟩ adolantem, atque precaria uerba querentem, quibus mendicare posses, nigellam quoque rassam uetustamque curbanam plenam micis in dorso uibrantem nonne uidi, magisque inter scolares cateruas Ausonico famine utentem?'

D. 'Cur non tuos *ocellos signaculo dominice crucis prius signasti, *quam me non a te ante uissum pro alio putares? etenim mullti sciunt, me non esse mendicum, *⟨s⟩et castum, non habentem uxorem, non

[a] *Hisperica Famina*, 40 b 'Mellifluam populat ausonici faminis per gutturam sparginem'. [b] Id. 37 'Haec compta dictaminum fulget sparsio'. [c] Id. 5. [d] Cf. *Hisperica Famina*, 148 'Concauos aurium refoculant mulcedine cliuos'. [e] *Hisperica Famina*, 56 'ac exiguus serpit per ora riuus'.

Glossema Celticum: 21 **curbanam** tuic

1 peregrinis *in* peregrinus *corr.* (*an alia manu*?) nolunt *inepte exhibet cod.* contentiose] *rasura unius litterae inter* o *et* s 2 Ausonici] Ausonicē *cod.* *supra* passim *scripsit alia manus* abunde *tanquam glossema* 3 dictaminum *gl.* dictionum *manu suppari* *In margine scriptum est manu fere aequali*: [*abscissum aliquid*] |i tibi palo (*gloss.* i. ostendo) . . . . ⟨u⟩t semper pla⟨coreus serm⟩|o tuus eni⟨teat⟩ 4 tuis] *ras. litterae inter* u *et* i 5 istorum] *littera* (*an* i?) *inter* r *et* u *erasa* concutior] *ex* contior *correctum* cu *supra versum additae* Ausonica] Ausorica *cod.* famina *scripsi*: flamina *cod.* 7 uespertino *ex* uestino *correctum* 8 auriculorum *ita cod.* melliflua] *tertia* l *in ras.* mulcedine] *prior* e *in ras.* 9 febricantibus] eb *in ras.* titubante] i *in ras.*; *post* e *ras.* 10 *alterum* aut] am *cod. quod a compendio* ā = aut *ortum esse videtur* 11 conabulis *pro* cunabulis 14 Romanam *ex* Romanum *correctum* exiguus] *i supra scripta* 16 uerbis *supra versum scriptum* abutentem] *supra scripta manu haud aequali* uel mendicantem asperantem] *supra scripta manu haud aequali* uel latrantem 17 confitentem] n *erasa ante* m 18 exercitu] *post* u *rasura unius litterae* *leg.* plangentem 19 adolantem *pro* adulantem 20 rassam *pro* rasam 21 uibrantem] n *supra versum addita* 23 ocellos *scripsi*: ocellas *cod.* 24 quam *scripsi*: que, *cod.* uissum (*scil.* uisum)] sum *in ras.* mullti *ita cod.* 25 mendicum] e *in ras.* castum] s *supra versum addita*

sapientiam, pro qua seruulorum obpropria pati uideor, et pro illius amore meos parentes deserui, et gratias ago Deo meo, Qui me constituit paratum in exilio accipere quicquid mihi occurrerit.'

D. alius. 'Nonne nimphe ⟨*conuenit⟩ tibi Deo omnipotenti gratias agere, Qui te paterno ongio edocuit, ut machinamenta lapidei fundaminis per struem bene figere uidearis, difficile quoque, immo nullus *quam tu melius inuenitur in solo *tribulator, qui stringulatim tribulorum capita coniungat.'

D. 'Et pro hoc quidem gratias agerem, si ita, ut dicis, possem | operari. fo. 93 v.
Sed dic, ubi me uidisti mendicantem, aut lapideam conglutinationem construentem, aut certe capita tribulorum coniungentem, ut inde manifestius ueritatis argumenta prorumpant?'

D. ⟨alius⟩. 'Nonne te cubantem sub roboreo onere uidi? Cui missella quedam nigra muliercula *opicula⟨m⟩ prebebat, scilicet in silua illa, que iuxta domum *nostram *habetur? Et hoc signum est, quod Hilas mecum ambulans curbanam tuam, ut ita dicam, pendentem momordit; et iterum mihi *reuertenti cum meis dixisti: "Nobilis homo, hodie non bene mihi fecit catulaster tuus. Momordit enim me, sed non sentiebam tunc pro magnitudine griminei oneris." Et quidam nobilis de meis tuam maxillam alapa *percutere uoluit, sed ego de equo discendens eum prohibui; et Ausonice me alloquens misella et flebili uoce benedixisti mihi.'

D. 'Hicne sunt illi tui, ut dicis, pedagogi?'

D. alius. 'Procul dubio hic esse uidentur.'

D. 'Uocetur igitur unus eorum, immo duo, ad nos, et non dicatur illis, quare uocantur, usque dum peruenerint.' | fo. 94 r.

M. 'Ita fiat. Puer iste pussillus, qui nescit quare uocantur, ciat eos.'

D. 'Rabi, uerecundia magna circumdedit me, sed tamen sine causa. *Scimus autem quoni⟨a⟩m diligentibus Deum omnia* concurrunt Rom. viii. 28.
in bonum.'[a]

M. 'Amice, non te pudeat ista ab isto proferri, nam notos pro ignotis

[a] *Hunc locum laudat cum eodem verbo* concurrunt (cooperantur *Vulg.*) *S. Ambrosius*, '*Exam.*' VI, c. 46 (*ed. Schenkl*, Corp. Scriptt. Eccles. Lat. xxxii. 237, 16, *Vindob.* 1896).

---

4 nimphe *pro* nempe, *ut videtur* (*vide sis Colloquium VI*, *pag.* 89, 7 nemphe, *pag.* 76, 14 uidelicet uel ne⟨m⟩phe). *Post* nimphe *verbum* conuenit *vel tale simile excidisse manifestum est* 5 *supra* ongio *scripsit manus haud aequalis* officio 6 quam] que *cod.* 7 tribulatori *cod.* 9 opeṛrari *cod.* 10 lapideam *ex* lapideum *emendatum* construentem] uen *in rasura* 14 nigra] a *in rasura* 15 nostram habetur] non habere *cod.* 16 pententem *cod.* d *supra priorem* t *scripta alia manu* 17 reuertenti] reum (*ex* reū = reuer *male intellecto*) tenti *cod.* dixisti] s *supra versum scripta* nobilis] i *in rasura* 19 magnitudine] *rasura post* n 20 percutere *scripsi*: percutem *cod.* 21 alloquens] n *in rasura* misella] *supra* a *rasura* 24 Uocetur] e *in rasura* 25 peruenerint] *altera* n *supra versum addita* 27 Rabi *pro* Rabbi. *Cf. Ioan.* i. 38 'Rabbi (quod dicitur interpretatum Magister), ubi habitas?' *Vide sis Colloquium IV*, *p.* 57, 17, &c.

et ignotos pro cognotis sui moris est salutare. Discipuli illi duo, qui uocati sunt, dicunt 'Euax! tua uita! †Non.'

D. 'Uersa uice et uestra. Sed ubi me uidistis recordari non uideor.'

D. II. 'Doctoream *limpham* Ausonici faminis in *dediscali tui tegorio *propinant*em[a] abundanter te uidimus, et scolarem cateruam spicula lector⟨e⟩ę iaculationis mitentem in pelitas externorum aduenientium tua suadela tibi subiectam creuimus.'

D. 'Multi boni scolastici illic esse uidebantur, quorum opiculis alii de inopia lector⟨e⟩ę *literaturę* subleuati tancito in *uipereis* edocti *sylogismis*[b] inueniebantur promti in Romana facundia interrogando atque respondendo.'

D. alius. 'Qua uice temporis istum uidisti?'

fo. 94 v. D. II. 'Illa uice *quando | cum N. perrexerimus querere libros a consocio tuo N., istum uidimus alloquentem nos Latialiter primitus, et, si non fallor, tú ipse memor esse uideris.'

D. allius. 'Uere uideor per uestram placoream commemorationem *recordari te, et temeritatis me⟨e⟩ uerba contra istum proferre me penitet. Inde uos omnes rogo, ut mecum ueniatis postulare ueniam ab ipso et flectamus genua ante eum.'

D. 'Non mihi licet uos flectere genua ante me: non enim Deus sum, neque conquesitor iniuriae *me⟨e⟩. Leuate uos in nomine Domini Omnipotentis. Deus danti tibi obproprium indulgeat, et unicuique fauenti mihi iniuriam.'

Matt. v. 44. M. 'Bene facis; nam dictum est, ut *pro persequentibus* se *et calumniantibus* sibi unusquisque *or*et. Tu igitur bene facis, ut tibi Deus tua facinora remitat.'

D. 'Non ideo de mea regione ueni, ut non a Deo omnia quecumque ⟨*quae⟩ mihi cucurr⟨er⟩int gratulenter accipiam, siue ea, que ille dederit, siue ea, que permiserit. Igitur istas *inanes dictiones omittamus; magis

fo. 95 r. enim uolo, si Deus permiserit, te in|terrogare quali regimine ista patria regi uidetur, an pace dispersa discordia abundat, án lege custodita pace exhomicat, utrumne gentilium bellicosum orgium instabiles effecit,

[a] *Hisperica Famina*, A 5 'Qui egregiam urbani tenoris propinant faucibus linpham'.
[b] Id. A 6 'Uipereos que litteraturę plasmant syllogismos'. *Cf. p.* 20, 7 *infra.*

---

1 ignotos] *altera* o *in ras.* 2 dicunt Euax] unt Euax *in ras.* Non *ex* Nō (= *nomen*) *male intellecto ortum esse conicio* 4 dediscali *scripsi*: dediscalis *cod.* *post* tui *rasura* tegorio] tegorie *cum* o *supra alteram* e, *omisso puncto subter* e, *cod.* 6 mitentem *pro* mittentem 9 uipereis] ei *in ras.* sylogismis] *altera* i *supra* u *cod.* 13 uice] *ex* uece *correctum per rasuram* quando *scripsi*: quoniam *cod.* (*quod ex compendio Celtico* qnō = quando *pro* quoniam *perperam intellecto ortum reor*) 15 fallor] *altera* l *supra versum addita* 16 allius *ita cod.* 17 recordari *scripsi*: recordans *cod.* contra] ra *in ras.* 24 calumniantibus] n *in ras.* 28 cucurr⟨er⟩int] in *in ras.* gratulenter *ita cod.* 29 inanes] manes *cod.* *Sequitur rasura* omittamus] *altera* t *supra versum addita* 30 patria] pratria *cod.* 31 exhomicat] h *in ras.* *Supra scripta sunt, haud scio an eadem manu,* uel emico

qualiter homines istius patrię sua peccata elimosinis rẹdimunt, quo modo peregrini uiuunt in ista, quoque more scolastici utuntur, utrumne frequenter Latine loquntur.'

M. 'Rex, quo regitur ista, preposito dignus, regi quoque dignus et prepositus uidetur. Nam pace pressa discordiam amant, legem horrescunt; neglecta pace, gentile consortium nos omnes aggrauat. Nam sua peccata magis defamare uolunt *quam ut elimosinis redimunt inde gentili uastatione. Nos omnes solicitamur perigrini. Tamen libere in hac regione utuntur. Scolastici quoque facile cibum uestimentumque in ista adipisci possunt. Nam neglecta alga *puluerei cispitis inter decorea lilia euangelici diuini bene utentes sub lege sedulitatis in lectione sectanda se custodiunt, et pactum | Ausonici faminis obseruantes semper uespertino sub tempore fo. 95 v. arctant, ut tu ipse experiri post modum poteris. Nam nox apropinquat, et tibi tempus est, ut diuersor⟨i⟩um adeas, et ed⟨it⟩uus ciboreum rogum ante te aprico in aremulo accendat, et aquam limpidam pedibus tuis fluctiuago flumine in aquasam pilam mittat, ut inde tua crura cum plantis bene lauet. Nam si non *me⟨r⟩seum tempus preocupasset, balneum habuisses; lassus enim esse uideris, nam per cenosas arrigas dumosi ruris hodie *lu⟨s⟩trasti.'

D. 'Quam lauacro lauari quamque corporali ciuo satiari tua placorea uerba audire plus mihi placet. Nam sub Latiali regula retentus, non ubique loquentem mecum Latialiter inuenio. Inde nescire uideor utrumne edituus ille conspicue Latialiter fatur.'

M. 'Dificile in ista *inueniri potest, qui non Latialiter fari possit. Nunc tamen tu perge ad mansorium.'

D. 'Dic prius tu mihi, quo nomine nominaris.'

M. 'N. nominor.'

D. 'Heu mihi! quia quasi cum aliquo scolastico tecum | locutus sum. fo. 96 r. Sed ago gratias Omnipotenti Deo, quia me tecum loquentem non contemtui habuisti. Nunc igitur, si gratiam in oculis tuis inueni, statim meam necesitatem proferam. Nam ego, ut dixi, pro lectionis *causa meam patriam deserui, et ad te, rumoreụm magistrum, perueni, audiens de te, quod clementer docebas etiam peregrinos.'

M. 'In quo ⟨libro⟩ uis do⟨ceri⟩?'

D. 'In quocumque uolueris, in illo me doceri gratulanter accipiam.'

2 ista *subaudiendum* patria   quo quoque *cod.*   4 regi] regẹi *cod.*   7 quam *scripsi*: quem *cod.*   10 possunt] *altera* s *in ras.*   puluerei cispitis] pulum eicispitis *cod.* (pulum *ex* pulū = puluer *male intellecto*)   13 experiri] *altera* i *in ras.*   14 *supra* ed⟨it⟩uus *scriptum est alia manu* uel editior (*cum* r *insulari*)   16 *pro* aquosum   mittat] *secunda* t *supra versum*   18 arrigas] *altera* r *in ras.*   20 quamque *scripsi*: quemque *cod.*   ciuo] *supra* u *scriptum est* b *atramento fusciore*   22 utrumne] n *in rasura*   24 Dificile] Dẹficile *cod.*   inueniri *scripsi*: inuenire *cod.*   27 N.] Nọṇ *cod.*   29 *post* me *rasura*   30 statim] i *in ras.*   31 causa *scripsi*: causam *cod.*   33 clementer] cl *in ras.*   peregrinos] o *in ras.*   34 *Ex additamento margine scripto supplevi*: M. In quo ⟨*abscissum aliquid*⟩ | uis do | ⟨*aliquid abscissum*⟩   35 gratulanter] gratulenter *cod.* a *supra priorem* e *scripta*

M. 'Letitiam mecum ⟨h⟩abebis, et in quocumque libro uolueris te doceri, a me sine dubio inuenies. Sed tibi nunc tempus est, ut ad hospitium pergas.'

D. 'Scolasticos Latialiter loquentes prius audire uolo, nam, ut puto, tonum scolaris cateruę Ausonice *loquentis, ni fallor, audire uideor.'

M. 'Igitur eos adi. Sed tamen cauere debes, nam illorum moris est, semper aduenas uipereis circundare silogismis.'

D. 'Benedicat tibi Deus! Nam tu secundum misericordiam loquens palam consultum prestas, sed tamen, si Deus permiserit, inter scolasticos fo. 96 v. comte Latialiter loqui possum. Tu, igitur, uale! Nam | mihi tempus est scolarem adire coetum.'

D. 'Pax uobis, fratres!'

Scolastici. ⟨'Pax tibi, frater!'⟩

D. 'Quid uos in hunc locum coartauit?'

*Scolastici. 'In *hunc locum uenire in unaquaque nocte nostri consuetudo esse uidetur, et decorasa uerba Ausonice locutionis congruenter profere. Unum et miramur, si non et talis frequentatio a scolasticis, inter quos fuisti, exercetur?'

D. 'Non *tantum in hac hora sed etiam quodcunque dixerint Latialiter loquntur, ex quorum numero nunc esse uideor, et quibus pactum accepi, ualedicens eis, ut non nisi Latialiter aliquid dicerem usque dum reuerterer. Sed illi, deposito pignore in manu magistri, ita loquuntur. Unum et ego cupio cum aliquo uestrum ita loqui, si tamen non displiciat uobis.'

Scolastici. 'Non nostrum quisquam quicquam *deponere tecum audeat, ni doctor noster conceserit illud. Sed tu dic nobis, quod pignus *habere uideris?'

D. 'Sit liber iste meus uobis pro pignore, fratres. Dixero si praue quid soli pignus habete. Uos quoque iam pignus mecum deponite tale.'

Cetera desunt.

2 doceri] deceri *cod.* o *supra priorem* e *addita* hospitium] h *supra versum addita* 5 loquentis *scripsi*: loquentes *cod.* 6 *supra* adi *scriptum est eadem manu, ut videtur*, inper, *quod pro* inperatiuus (*sc.* modus) *scriptum esse arbitror* 8 Benedicat] ne *supra versum additae* 10 possum] *in ras.* 13 *Scholasticorum responsum librarii incuria omissum supplevi*: *latitat forsitan in his, quae margine scripta sunt*: ⟨*abscissum aliquid*⟩ | quoque ubique ⟨*abscissum aliquid*⟩ | Christi sequatur 14 hunc] hoc *cod.* un *supra* o *additae* 15 Scolastici] scolās (olā *in ras.*) *cod. in quo subsequitur post* coartauit *nulla distinctione facta* hunc] *scripsi*: hoc *cod.* 16 *pro* decorosa locutionis] locuti oms *cod.* 19 tantum *scripsi*: tamen *cod.* (*confusis, ut plerumque fit, compendiis* tn̄ = tamen *et* tm̄ = tantum) hac] h *in ras. cod.* 20 numero *ex* nunc *correctum* (umero *in ras. pressius scripto*) *cod. ut puto* 21 aliquid] -qui- *in ras.* 25 deponere *scripsi*: defonere *cod.* 27 habere *scripsi*: homine *cod.* (*ex compendio* hrē = habere *pro* hoē = homine *incuria intellecto*) *ante* uideris *rasura litterae* s *vel* f 29 *Post* tale *ad finem versus, qui est ultimus in pagina, circ. sex litterae erasae sunt*

III

COLLOQUIA E LIBRO DE RARIS FABULIS RETRACTATA

'Surge, amice, de tuo lectulo; tempus est tibi, si hodie surgis.' 1

'Surgo etiam. Da mihi uestimentum meum, et postea surgam.' fo. 215 r.

'Ostende mihi ubi est uestimentum meum.' I. c. 1.

'Est hic super pedaneum tuum, qui iuxta té habetur.'

'Da mihi meum colobium, ut induam circa me, et da mihi ficones meos, ut sint in ambulatione circa pedes meos. Da mihi baculum meum, quo sustentor in i|tinere, ut fo. 215 v. fiat in manu mea.'

'Audite, pueri uel scolastici! Ite ad flumen, siue ad fontem, et deportate mihi 2 huc aquam limpidam, ut de ea lauabo manus meas et oculos meos et totam faciem I. c. 2. meam, quia non laui unum membrum de membris meis hodie.'

'Audi, puer! Uade et custodi equos meos in campo, uel in prato, uel in crofitorio, ne fures ueniant et disperserint uel furentur eos.'

'Ubi est pastor ouium? Exeat ad eas et custodiat oues. Similiter et subulcus faciat suibus suis, ne lupi ueniant et diripient eos. Ubi est pastor, qui custodit pecora mea? Caueat, ne fures ueniant et iugulauerint ea.'

'Audi, puer!' 3

'Quid uis, d*omi*ne mi?' I. c. 3.

'Uolo, ut exeas ad equos, et defer nobis ii. equas et unum caballum, i. mihi et ii. tibi, ut exeamus in proximam uillam, in qua habebitur ceruisa.'

'Ecce! Adduxi equas et caballum, sicut iusisti.'

'Bene. *Constringe maxillas eorum fren*is, et pone sali|uaria in ore eorum, et sterne fo. 216 r. eos duabus sellis.' Ps. xxxi. 9.

'Audi, fili! Sede in mea aula, donec reuertamur in pace, si Deus uoluerit, et 4 custodi uestimenta mea et aurum et argentum et auricalcum et és et ferrum et stagnum I. c. 4. et plumbum, et totam pecuniam meam, et precipue scolam et libros nostros, usque dum perueniam iterum de mea necessitate.'

Codex MS. Coll. Divi Ioannis Baptistae qui numero 154 *insignitur, in quo Colloquia haec post VI secuntur, nulla distinctione facta. Titulum supplevi*

---

6 quo *supra versum additum* 8 deportate *scripsi secutus Colloq. I*: deportare *cod.* 10 hodie *supra versum additum* 15 iugulauerint *ex* iulg- *correctum per rasuram* 19 habebitur] bi *supra versum additae* 22 duabus *scripsi*: duobus *cod.* 23 reuertamur] *secunda* r *supra versum addita* 24 aurum] *inter* u *et* r *una littera erasa*

‘Faciam, d*omi*ne mi, sicut precepisti mihi uel iussisti, et custodiam diligenter secundum uerbum tuum et potestatem meam usque dum reue⟨r⟩teris iterum.’

5 ‘Ubi est abbas huius monasterii, uel senior huius loci?’

I. c. 5. ‘Perrexit ad conuiuium, uel ad prandium, seu ad cenam, quod preparatum est ei in domo unius uiri de senioribus loci illius.’

‘Quot sunt, qui exiebant cum eo?’

‘Tota pene familia monasterii illius, seniores et sacerdotes, presbiteri et minimi pueri, excepto uno coco uel pistore et pastoribus, qui custodiunt greges ouium et caprarum, suium et equorum et armentorum.’

fo. 216 v. ‘Preparate nobis cibum | ad manducandum, quia esurímus, et ponite super mensam et date ante nos, et sit plena omnibus dapibus, que cibaria sunt. Tu, puer, porrige nobis panem triticum et ordeacium, et mel, butyrum atque lac, lardum et carnem, holera, et caseum ac pultum, porcinam carnem et oua, ius et battuta.’

‘Audi, pincerna! propina et da nobis potum de ceruisa et uinum et siceram ac mulsum et medonem.’

6 ‘Audi, senior, uel episcope, uel doctor ecclesie!’

I. c. 6. ‘Audio te humiliter. Quid dicis, uel quid loqueris? Aut que est necesitas tua, uel pro qua causa huc uenisti?’

‘Est enim necessitas mea. Cupio librum aliquem legere, tecumque libenter, si uis, discere canonicum codicem, librum euangelii, siue grammaticam, id est Donatum, seu meum compotum.’

‘Amice, habebis illum mecum, et docebo tibi secundum potestatem meam, et nihil dubium uel obscurum in se relinquamus.’

‘Bonum est, quod tu dicis, si hoc implere uis; quia sufficit mihi, quod potes. fo. 217 r. Sed unam rem quero a te, et propter | clementiam tuam rogo, ne me obprimes obscuris eloquiis uel in dubiis uerbis difficillimis, quoniam scio potentiam tuam et fortitudinem et sagacitatem intellectus tui in lectione, quia non sustinet eam inbecillitas mea, quoniam rudis sum et infantulus adhuc in lege Latinitatis.’

‘Care puer, faciam ita. Non dico ad te aliquid nisi quod deduxeris et intellexeris.’

‘Gratulor tibi, clarissime lector, quia cum benignitate et caritate salutas me. Retribuet tibi Deus hic et in futuro seculo. Et ego fidus discipulus et humilis filius ero in potestate tua, si Deus uoluerit, pater mí, ad discendum quicquid in istis libris disposueris, quod obscurum est mihi. Et quod antea pleniter nesciui nec umquam didici, tu, mi socie, porrige mihi in eum librum, ut aliquid possim in eo legere et meditari, quod rectum et bonum est ad docendum ab aliis pueris scolasticis.’

2 reue⟨r⟩teris] te *supra* er *additae* 8 *post* coco *rasura unius litterae* 9 suium] i *supra versum addita* 11 porrige] g *supra versum addita* 12 butyrum] i *supra* y *scripta* 21 meum] m *supra versum addita* 25 a te *scripsi*: ante *cod.* 26 difficillimis] m *supra versum addita* 31 lector *scripsi*: elector *cod.*

'Audi, frater, ueni huc! Quid uis, indica mihi.' **7**

'Ego uolo te salutare bene | cum bonis uerbis, ut des mihi bibere, quia sitio I. c. 8. ualde, et da mihi potum de liquore, qui in manu tua est.' fo. 217 v. I. c. 9.

'Audi, pistor uel coce! da mihi cibum meum ex cella tua, et ueni, sede cito iuxta me, ut simul manducemus et bibamus. O frater! ueni huc statim, et I. c. 10. osculare me et pone manus tuas circa collum meum et da mihi osculum, et dic ad me "Dominus tecum, et tu secum!"'

'O iuuenis! laua uestimentum meum et caput meum et faciem meam simul cum barba.'

'O frater! ueni et perge mecum ad meam necessitatem!'

'Non ibo, frater, hac uice, quoniam aliud opus occupat me.'

'Audi, amice, noli stare inter me et lucem, sed sta superius.'

'Faciam libenter.'

'Ubi est ergo custos equorum?' **8**

'Ecce! hic ego sum.' I. c. 11.

'Uade ad equos meos, et defer equum meum, et pone frenum in caput eius, et sellam similiter super dorsum eius et pagulum et chamum, antelum et postelum, ut possim equitare in campum et in siluam in uenationem et uidere meos agros si bene crescunt, et puchre anima|le.' fo. 218 r.

'Audi, editue! percute tintinnabulum, quia hora est medium noctis uel galli- **9** cantus uel matutina uel tertia uel meridies uel nona uel uespertina. Eamus ad I. c. 12. ecclesiam, quia oportet orare Deum semper.'

'O frater! quid uis? quid queris? quid aspicis? quid cupis? quo properas? quid **10** cogitas?' I. c. 13.

'Uellem meam necessitatem loqui ad te, magister, et beneficium accipere. Aspicio homines ambulantes, equites et canes currentes, aues uolantes et homines equitantes. Cupio aliquid ludere, aut †aliquam uillam uel regionem. Cogito benefacere omnibus diebus uite meę et Deum orare aliquando in nocte et in die aliquando horis atque momentis.'

'Clarissime princeps, audi nos!' **11**

'Quid uobis necesse est?' I. c. 14.

'Magna est necessitas nostra, quia peregrini sumus in ista regione. Fuimus antea in Hibernia et Brittannia et Francia, et nutriti sumus et reliquimus totam substantiam nostram, et, o ⟨*princeps!⟩ non habuimus patrem uel matrem et fratres | et sorores, et totos amicos nostros et omne genus nostrum dimisimus, fo. 218 v. et nunc miseri facti sumus in hac terra.'

5 et bibamus *supra versum addita* 18 *post* possim *rasura litterae* e equitare] re *in rasura* 23 quid cupis *supra versum addita* 25 *post* necessitatem *rasura litterae* m (?) *ante* loqui *rasura litterae* m 26 ambulantes] u *supra versum addita* 32 necessitas] *prima* s *supra versum addita* fuimus] i *supra versum addita* 33 reliquimus] qui *supra versum additae*

12 I. c. 15. 'Audite nunc, pontifices, facite nobis elemosinam pro anima uestra, et date nobis cibum et potum et uestimentum et calciamenta. Et postea ostendite nobis uiam rectam, que ducit ad aliam ciuitatem uel uillam seu ad sanctam ecclesiam Petri.'

13 I. c. 16. 'Domne presbiter, aperi hostium ecclesie ante me, quia uolo orare illic.'
'Ego aperiam tibi, frater, eum et faciamus orationem ambo, ego et tu.'
'Quid uis dare mihi?'
'Argentum et uestimentum tibi dabo propter uinum et cibum et oleum et lác.'
'Da mihi benedictionem!'
'Benedicat tibi Deus, Qui benedixit omnia!'

14 I. c. 17. 'O puer! construe lectum meum, et sagam inpone super illum, et sindones et ceruical et tapisseta, ut in eo dormiam in hac nocte, si Deus uoluerit et concesserit uitam mihi et uires.'
'Silete et dormite omnes, et requiescite, quia tempus est dormiendi, et nolite excitare uel euigilare de somno.'

15 fo. 219 r. I. c. 18. | 'Ubi est abbas modo?'
'In suo lectulo nunc dormit. Expectate interim usque dum euigilauerit de somno.'

16 I. c. 19. 'Audi, puer, surge, et fac nobis lauacrum. Accipe securim, ut ligna secabis de illa. Accende ignem uel focum, et prepara uelociter, quia fatigatus sum labore itineris uel ambulatione. De itinere enim longissimo uenimus.'
'Ueni, d*omi*ne mi, ad lauacrum, quod tibi preparatum est. Accipe saponem et laua manus tuas.'
'Ibo nunc velociter.'
'Ueni, amice, cito, et uade, faciem meam rade cum nouacula, et caput tonde cum foruice, quoniam *prolixi sunt capilli capitis mei.'
'Eo, d*omi*ne.'
'Acue cultellum, frater, cum cote tua, quia non est acutum.'
'Surge, O iuuenis! ueni cito! laua caput meum cum sapone uel de lixa in balneo! Date nobis ignem et ligna, ut calefaciamus nos. Incende lichinum uel candelam siue cereum, ut sit domus ista lucida donec ignis arserit.'
fo. 219 v. 'Date aquam calidam pedibus nostris, ne inlotis pedibus | dormiamus.'

17 I. c. 27. 'Tempus est ire cras de hoc loco, in quo sumus, et uicina loca uel habitacula, in quibus uictum et uestimentum non habemus, relinquamus, et alia loca uisitemus, ut in ipsis requiem et mansionem queramus. Petite escas et curiose possessores pulsate, ut alimoniam habeamus, ne in uia nostra deficiamus.'
'Inuenistis uictum, fratres?'
'Inuenimus utique.'

2 et calciamenta *supra versum addita* 4 ecclesie] *ultima* e *addita alia manu* 19 fatigatus] ti *supra versum additae* *post* labore *una littera* (*an* m ?) *erasa* 25 prolixi *scripsi* : prolixe *cod.* 26 *post* Eo *una littera erasa*

'Benedictionem Dei habeat hec familia satis, quia benigne et habunde tribuebat nobis uictum. Benedictionem Christi habeant semper clerici istius loci, et bene habeatis presbiteri boni. Et nobis ualedicite, et orate pro nobis in caritate fraternitatis, et nos uolumus similiter secundum nostram humilitatem in Domino pro uobis obsecrare.'

'Serui, uestris dominis subditi estote iugiter, et exite prospere ad opus uestrum, et facite eum seduliter.'

'Adiuuate me, conserui mei, in meo opere, quoniam in eo laboro solus.'

'Fac sic adhuc, quia mercedem accipies pro tuo laboro.'

'Audi, lector carissime, ostende mihi hanc | lectionem seu hoc testimonium, 18
quia non possum intellegere sine doctore.' I. c. 28.
'Deduc huc, ut uideam quantam obscuritatem habeat, et docebo te de omnibus fo. 220 r.
anagliphis obscuris, ut planiora et rectiora et manifestiora sint tibi.'

'Benedic nobis, D*omi*ne!' 19

'Benedicat uos Deus, hic et ubique!'

'Unde uenerunt fratres isti? et unde habent originem?' 20

'De Bryttannia uel de Ibernia siue de Francia sumus uel uenimus.' I. c. 14.

'In quo loco specialiter fuistis? et in qua regione nutriti estis? uel in qua ecclesia edocti estis? Aut quo nomine uocatur magister uester uel pedagogus uel abbas uester?'

'Regio nostra Bryttannia uel Hibernia siue Anglica dicitur.'

'Locus uester siue nuncupatur .N.?'

'Aecclesia autem sic nominatur .N. Doctor noster ita uocitatur .N. Princeps uero sic .N. et noster rex ita .N.'

'Qua utilitate huc uenistis?'

'Peregrinationis causa, et non paupertatis nec penurie, sed sponte Cf. I. c. 14.
reliquimus patriam et parentes pro amore Dei.'

'Quo nomine uoca|ris?' 21

'Tali nomine uoco⟨r⟩ .N.' fo. 220 v.

'O domine! narra episcopo huius ciuitatis uel abbati huius monasterii 22
omnia, que necessaria nobis sunt. Hospites et peregrini sumus in istis regioni- Cf. I. c. 14.
bus. Postulabimus ab eo hospitium et uiaticum, quo reficiantur corpora nostra. Pene defecit nobis cibum et uestimentum et calciamenta. Et cupimus illum salutare facie ad faciem.'

'Ego salutabo illum, et dicere illi uolo illud de uobis.'

'Uenite nunc et salutate episcopum uel abbatem siue seniorem nostrum!'

1 habunde] *inter* hab *et* unde *due litterae* (*an* es?) *erasae* 3 ualedicite] *inter* l *et* e *una littera* (d, *ut ex I, p.* 11, 12 *supra, patet*) *erasa* 6 dominis] *prior* i *supra versum addita* 8 adiuuate] d *et altera* u *supra versum additae* 16 originem] i *supra versum addita* 33 cibum] cibʒ *cod.* 35 illud *scripsi*: illi *cod.*

'Ibimus in nomine Domini.'

'Bendic nobis, Domine!'

'Benedicat uos Deus bona die, et uiuat bene qui duxit uos Deus!'

23 '⟨U⟩nde uenistis?'

'De occiduis partibus uenimus.'

'Quanam in parte uultis *properare uel pergere?'

Cf. I. c. 15. 'Romam uolumus ire, et uisitare reliquias Sancti Petri Apostoli et Sancti Pauli, si Deus uoluerit, et sic uolumus potesta⟨tem⟩ proficiscere in exilio perhenniter et uiuere usque ad diem mortis nostre.'

fo. 221 r. 'Christus, filius Dei, uos pariter in hac constantia semper | adiuuet!'

'⟨D⟩omine, fac nobis misericordiam et caritatem propter clementiam tuam et propter Deum Omnipotentem, quia requiescere sine dubio tecum petimus in tua custodia usque quo sanitatem et nostras uires recuperamus. Deinde debemus habere uiaticum, si tibi placet, quia hoc indi⟨g⟩emus, ne Cf. I. c. 23. inopiam, id est penuriam, patiamur, et ducem locorum peritum, qui nos conducat extra terminos regionis istius, et sigillum cum tuo nomine sculptum et scriptum rogamus, ut ab omnibus in tuo nomine adiuuemur et reficiamur.'

'Meum sigillum debetis habere cum epistola, et nolo uobis negare. Sed modo ite ad hospitium in pace, et pax uobiscum Christi iugiter, et sequimini ministrum, quia ego mandaui illi, ut cum bona uoluntate uobis ministret.'

24 'Habes, tu, frater karissime, Latinam linguam? aut scis tu loqui in Latina I. c. 26. lingua?'

'Utique paulisper, et non tantum sapio quantum multum legi et didici, quia fo. 221 v. multa oblitus sum, | sed tamen fui aliquando inter scolasticos, et audiui ibi lectores docentes et predicantes Latinam linguam et doctrinam Christi atque illam mirabiliter die fere et nocte meditantes. Ego uero ex illis, quamquam sum paruus ingenio, longa tamen meditatione pauca uerba recognosco, sed hec regulariter respondere non possum. Ignoro autem regulares litteras grammaticorum, et exempla poetarum.'

'Frater, animaduerte, quod canonicus sermo regulis grammaticorum non seruit.'

'Amice, nunc tibi habunde effundo, si mihi uacet. Satis est hac locutum, et hic sermo sufficiat nobis, Amen.'

4 ⟨U⟩nde] U *incuria miniatoris omissa, spatio vacuo relicto* 6 properare *scripsi*: prosperare *cod.* 11 ⟨D⟩omine] D *incuria miniatoris omissa, spatio vacuo relicto* 14 ne *supra versum additum* 17 adiuuemur] *supra* m *scripta est* t *manu aequali* 19 *post* debetis *praebet* habetis *cod.* 27 linguam et doctrinam *supra versum addita* 33 hac] *an pro* hactenus?

IV

COLLOQUIES OF ÆLFRIC BATA

Dénique composuit pueris hoc stílum rite diuersum, fo. 150 v.
Qui Bata Ælfricus monachus breuissimus
Qualiter scolastici ualeant resumere fandi
Aliquod initium Latinitatis sibi.

'Surge, frater mi, de tuo lectu(l)o, quia tempus est nunc nobis surgendi et 1
manus nostras lauandi, et post lauationem manuum nostrarum pérgere ad III. c. 1.
ecclesiam et orationes nostras facere secundum nostram consuetudinem.'

'Da mihi prius uestimenta mea, et ficónes meos huc porrige et pedules et ócreas meas, ut índuam circa me, et postea surgam, et tunc pergamus sic ad latrínam propter necessitatem corporis nostri, et sic eamus ad lauandum nos.'

'Audi tu, puer, et ueni huc ad me cito, et perge ad amnem siue ad fontem, 2
et deporta nobis ad puteum huc limpidam aquam cum aliquo scipho uel urceo, III. c. 2.
ut manus nostras et oculos nostros et totas facies nostras possímus lauare, quia I. c. 2.
non lauimus nos adhuc hodie.'

'Ibo nunc, frater, uelociter, et emendare hoc debemus.'

'Fac sic címo!'

'Ueni nunc, domne mi, ad me; accipe hic modo aquam et sapónem, et
ita laua manus tuas, et postea terge te | cum lintheo nostro.' fo. 161 r.

'Rogo uos, pueri, et iúbeo, ut duriter et instanter legatis quicquid heri 3
didicistis a magistris uestris, et id bene firmate, ut possítis cras quantótius reddere et coria uestra sic reseruare sana.'

'Sic uolumus, magister bone, et humiliter et oboedienter te audire in omnibus, quę precipis nobis uel doces.'

Codex manu scriptus Coll. Divi Ioannis Baptistae qui numero 154 *insignitur*
Napier, (Arthur S.) *Old English Glosses*, Oxford, 1900, pp. 202 sqq. (glosses and lemmata only).

2 Bata *correctum ex* beata *per rasuram* 5 *post* mi *duae litterae erasae* 6 nr̄am *cod.* 12 *supra* tu *scripta sunt* s(cilicet) o, *eo consilio ut casus vocativus designetur* 13 *supra* & *scriptum est* ł (= uel) deporta] de porta *priores tres litterae supra rasuram* 16 *supra* frater *scripta sunt* s. o 18 domne *correctum ex* domine *per rasuram* *supra* domne mi *scripta sunt* s. o 20 *supra* pueri *scripta sunt* s. o 23 *supra* bone *scripta sunt* s. o 24 precipis] *prior* p *supra versum addita* uel] u *in rasura*

'O tu frater! porrige mihi meum librum, et sede hic mecum super scabellum istum, et lege tuum acceptum, ut possis reddere cito.'

'Ueniam modo, et faciam sic.'

'Accommoda mihi, bene sit tibi! tuum librum, ut in eo possim legere et firmare quod heri didici, quia non potui hodie inuenire meum libellum in ullo loco, nec modo áudeo pro magistro meo querere illum, quia austérus est nobis ualde; et si aliquem ex nobis exire uíderit, statim uult eum flagellare bene.'

'Cur precaris me sic? Certe nolo tibi commodare meum librum, nec curo si habeas uel non habeas tuum. Quare uoluisti sic perdere tuum librum? Tota die huc et illuc discurris uagando, nihil boni faciens, nec uis nobiscum legere, nec sponte discere, nec uoluntarie cantare, nec scribere fo. 161 v. in tabula nec in scedula nec in ullo pergaméno nec in nullo | quaternione, nec hic intus cum sociis tuis manere, sed ubi stultitia et ebitudo est illuc uis discurrere, et nullus ex nobis scit ubi eris nisi quando manducare uel bibere debemus uel ludere, et támdiu hoc facis quamdiu magister noster foris rémanet. Crede mihi, uolo accusáre té apud nostrum magistrum, quoniam uae facis nobis cotidie, et pene omni die propter stultitiam tuam flagellis ac uirgis dirissimis cedimur a nostro papate, et ideo propter hoc corium tuum dimittere debes, quia nullus inter omnes scolares nostros est maior ebes nec peior malíuolus neque callidior uulpes nec astutior puer, quam tu solus est, Deus scit!'

'Hoc non est uerum certe. Sed tu es callidus et nimis astutus et uersipellis, per Deum Omnipotentem!'

'Dico tibi, quod mentiris. Et omnes nos id ipsum possumus dicere contra te, eo quod mendax és, et semper mentíri uís quotiens os tuum áperis. Sed ergo ueni huc modo, falsídice, coram omnibus sociis nostris, et excúsa té metipsum, si pótes, quoniam ipsi cuncti bene sciunt, quod ueridicus sum et quod in te non mentior omnino, quia hoc contempno fo. 162 r. facere, ⟨n⟩ec nihil falsum | contestor contra te, stultissime omnium puerorum! Et illi recte credere possunt, quod uerum est hoc, quod loquor ad te coram omnibus illis.'

'Ego autem econtra respondens dico tibi: 'quis constituit te super me uel super meos alios socios in magistrum, seu ad docendum nos, siue ad regendum? Sed hec est tua consuetudo mala, quam operaris erga nos. Uae tibi semper! quia male mihi meisque collégis facis nos accusando, quia nihil aliud scis tam bene facere quam accusare nos miseros semper.'

'Fratres mei karissimi! dicitis uos sic? Est uerum, quod dicit ille?'

6 *post* modo *compendium* ñ (= non) *erasum* 13 nec in scedula *addita supra versum* nullo *scripsi*: nulla *cod.* 21 uulpes *ex* uulpis *correctum*, e *supra* i *scripta* 28 quod *scripsi*: q[l]a *cod.* a *ex* u *inepte mutata, duabus litteris erasis* 30 ⟨n⟩ec] n *erasa* *supra* stultissime *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ o 34 alios] aliquos *erasis* qu *cod.* 35 hec *ex* haec *per rasuram*

'Non, crede nobis. Nec uerum est, quod nunc dicit, nec id quod ántea dixit, sed quia falsídicus est semper mentítur.'

'Satis est. Non curo quid loquatur. Ego quippe, si uíxero, excusabo memet ipsum coram nostro doctore, et hoc emendabo ante eum quando ueniet ad nos.'

'O mei socii *desideratissimi! petite libros uestros cito, et in scamnis uestris sedentes legite, et firmate acceptos uestros, ut properanter reddere ualeatis crás in primo mane, et déinde plus discere a nostro instructore, ut quando | senes eritis, tunc memoriter in cunctis libris Latinis legere [fo. 162 v.] possítis et aliquid intelligere in illis, ut alios rursum queátis et docére et morigerari, quia *legere* libros *et non intelligere neglegere est* secundum Catónis sententiam.[a] Quomodo ualet in senectute sapiens quispiam esse, qui in iuuentute sua suo magistro oboedire non uelit, ut sapientiam spiritalem aut prudentiam corporalem discat? Aut quomodo poterit sollers aut doctus fieri, qui nullam artem bonam uult scire? Cum scriptum sit "*Omnis sapientia a Domino Deo est*", et "*timor Domini initium* est [Ecclus. i. 1.] omnis *sapientie*". Propterea ammonendi et docendi sunt paruuli et [Ps. cx. 9.] iuuenes, ut sint magistris súbditi suis ad sapientiam salutaris doctrinę et ad mores pulchros, cum dicitur: "*Filii, obędíte* magistris *uestris in Domino*" [Eph. vi. 1.] ad prudentię bonum et sapientiae disciplinam. Et, O magistri! nolite prouocare ad iracundiam filios uestros cum supérflua austeritatis duritia, sed mensurate et cum bonitate alíquando increpantes, aliquando arguęntes, aliquando obsecrantes, et aliquando flagellantes, ut de | die in diem [fo. 163 r.] meliorati eruditione sancta in melius proficiant et se in senectute sua bene morígerati et pulchre imbúti tám coram Deo quam coram hominibus caute custodiant. Ut scriptum est: "Increpa *iuniores*, ut in melius sé emendent, et *seniorem non increpáueris, sed obsecra ut patrem*" leniter [1 Tim. v. 1.] atque suauiter, ne aliquid fortasse agere reprehensibiliter uideatur, ita tamen, ut si qua sunt praua eius opera, diuino uel fraterno amore constrictus sustinere iugum sancte reuerentiae non recuset, ac illa emendare secundum sui doctoris ammonitionem non recuset.' 4

'O boni pueri! rogo, conseruate uos in bona uoluntate et recta cogitatione cum sobriis uerbis et operibus sanctis et iustitiae actibus, ut Salamon 5

[a] Catonis *Disticha*, proem. (rec. Aemilius Baehrens, *Poetae Latinae Minores*, iii, p. 205, Lipsiae, 1881) 'legere enim et non intelligere, idem est negligere'.

O.E. Glosses: 28 **fortasse** *scratched gloss* wenan (*for* wenunga?) 30 **reuerentiae** *scratched marginal gloss* arwur⟨þ⟩nyss⟨e⟩ (*letters in brackets cut away by binder*) 32 **cogitatione** *scratched gloss.* geþancge

2 falsídicus] *rasura ante* d 3 *post* si *rasura duarum litterarum* 6 desideratissimi *scripsi*: desiderant- *cod.* 12 quispiam] *rasura ante* a 15 *post* scriptum *rasura trium* (*an* est?) *litterarum* 19 pulchros] *post* l *rasura duarum litterarum* (ch) 24 senectute] se *supra versum additae* 29 constrictus *scripsi*: constructus *cod.* 30 recuset] *rasura litterae post* u *supra* emendare *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ opera 31 recuset] *rasura litterae post* u

Sap. i. 1. dicit: "*Diligite iustitiam*," et "seruíte *Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quęrite Illum*," quia apparet eis cum diuina tranquillitate in mansione celesti, qui in presenti uita rectam fidem habent in Eum, et nisi adiutorium ab Eo postulaueritis ad omne opus bonum in orationibus sanctis nihil ualetis operari. Omnia autem opera uestra in nomine Domini facite, fo. 163 v. gratias agentes Domino | Deo nostro.'

'O bone magister! bene doces et recte ámmones nos, et ualde profunde supra nostre humanitatem naturę. Sed cessa paulisper, et lóquere iterum ad nos iuxta nostrum intellectum.'

'Et ego uolo sic, crede mihi, crás, sí uiuam.'

6 'Tu, puer, perge et curre cito foras, et uide caute ubi magister noster sit modo, et si huc adpropinquauerit, tunc citius cáue nos.'

'Pergam libenter, dilecte frater, et currere perniciter uolo, et tuam iussionem implére.'

'Nunc exiui, o socii mei! et uidi eum modo pergentem extra ecclesiam in cymiterio et loquentem cum uno laico homine.'

'Ubi est modo?'

'Statim nunc perueniet ad nos. Cauéte uós, et cauti estote et accipite cito libros uestros et legite et cantate antequam perueniat huc, ne nos otiosos aut iocantes, cum uenerit, inueniat. Cáueo uos! Ecce! post hostium stat modo, et auscultat si legentes aut cantantes aliquid erimus, et ecce! modo adest.'

'O mei kari pueri! quid fecistis tota die, aut quid habetis factum?'

'Domne kare, nos legimus et cantauimus tota die, et scripsimus aliquid ante primam et post primam usque ad tertiam, et quando edítuus pulsauit fo. 164 r. signum primum, tunc | ilico sine mora surreximus et iuimus ad latrinam, et postea manus nostras .VII. psalmos cantantes lauimus; et sic perreximus ad ęcclesiam ad nostras orationes psallendas, et postea indúimus nos cum uestimentis ęcclesiasticis ad missam, et cantauimus missam et sinaxes cum aliis fratribus.'

'Fuistis omnes tunc induti?'

'Non utique, nisi ebdomedarii, cantor, et qui epistolam legit et diaconus, qui euangelium legit, et presbiter; illi soli fuerunt uestiti tantum.'

'Quid egistis postea?'

'Quando audiuimus percútere cimbalum, tum nauiter ambulauimus simul, secundum ordinem nostrum silenter in refectorium ad nostrum cibum, et cantauimus uersum nostrum, et sic manducauimus cibum nostrum

O.E. Glosses: 1 **in simplicitate** *scratched gloss* on bilewytnyse 29 **sinaxes** ure tída

3 uita] m *post* a *erasa* 5 *supra* nihil ualetis *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ boni operari 10 uiuam] *altera* u *supra versum addita* 11 *supra* tu puer *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ o 15 exiui] exi *in ras.* 20 and MS. caueo *ita cod.* 21 aut] u *supra versum addita atramento pallidiore* 24 aliquid] d *supra versum addita atramento pallidiore* 32 cantor] o *partim erasa*

et bibimus quicquid habuimus cum gratia Dei, et post refectionem nostram uná exiuimus ad ęcclesiam posteriorem nostrum uersum cantantes; et sic ordinatim cum disciplinę grauitate accessimus ad latrinam propter necessitatem; et modo hic coram te uolumus facere quicquid precipis nobis.'

'Reddidistis omnes hodie?' **7**

'Non.'

'Cur?'

'Quia non potuimus reddere omnes.'

'Quare?'

'Aliqui reddiderunt, d*omi*ne, sponte, et reliqui negle|xerunt, et noluerunt fo. 164 v. reddere, et non curauerunt de nostra ammonitione. Sepe eos monui, sed nihil próficit mihi.'

'Quare sic, frater?'

'Nescio, domne.'

'Inter⟨r⟩oga eos. Ipsi sciunt, si reddiderunt an non.'

'Pro certo ego reddidi meum acceptum sine libro.'

'Hoc est bonum. Reddidit iste puérulus? aut ille frater, qui ibi stat tam lugubriter?'

'Non utique.'

'Reddiderunt isti fratres aut illi pueri hodie?'

'Non, d*omi*ne.'

'Quam ob rem?'

'Non habent tam bonum intellectum, ut omni die possint reddere.'

'Bene, quippe scio qualem intellectum habent, non tu hoc debes mihi dicere. Sed hęc est tua excusatio, quoniam tu eos semper excusas.'

'Nolo excusare illos ultra. Próba tu ipse, et sic potes credere mihi.'

'Quare noluisti tu, puer, reddere hodie?'

'Non potui, d*omi*ne, nec modo possum.'

'Certe, ideo debes flagellari.'

'Hoc scio bene, magister, quia dignus sum, et mea culpa est; sed indulge mihi hac uice, et, si tua uoluntas sit, permitte me cras reddere, et sic totum déinceps emendare uolo, si Deus uult.'

'Non, certe. Sed exue cito tuam cucullam et ego prius emendare debeo.'

'Sic faciam humiliter, et fiat uoluntas tua; et aliquam ueniam da mihi, pater benigne, tamen.'

'Uis iterum emendare?' | fo. 165 r.

O.E. GLOSSES: 3 **accessimus** we nea⟨læhton⟩ 18 **lugubriter** wependlice

3 necessitatem *scripsi*: neciss- *cod.* 11 reddere et non curauerunt *supra versum addita* 12 próficit] *prior* i *correcta ex* e *per rasuram* 25 quoniam] quō *cod.* excussas *cod.* 28 *post* modo *erasum est* non

'Etiam, d*omi*ne, crede mihi, á modo emendabo.'

'Surge tunc et índue té, et emenda totum, et ignosco tibi et parco, et tibi ueniam tribuo, eo quod tam humilis es. Tamen caue temet ipsum nunc et semper.'

8 'Uultis uos, pueri, similiter cras emendare et reddere cito?'

'Etiam, pater bone.'

'Indulge et parce nobis, et pro amore Christi concede nobis, quesumus, ueniam hac uice, et hoc totum emendare uolumus omnes et déin nos caute et astúte ubique custodire.'

'Sic promittitis mihi iugiter, sed promissio uestra recta non est nec ualet omnino. Sed tamen ut modo promisistís facite, et pulchre in oratorio et refectorio, nusquam sine licentia discurrentes, et in dormitorio similiter et in omni loco uos custodíte.'

'Sic uolumus quippe, per Deum! et ita debemus totis uiribus.'

'Agite ita, dilectissimi pueri, et cauete, ne nullus cras fratrum nostrorum accúset uos ad magistros uestros. Pax Christi uobiscum nunc hic et ubique!'

'Tecumque semper, Domne! Benedic nos modo.'

'Benedicat uos Omnipotens Deus nunc et semper!'

'Amen.'

9 'Mihi uidetur, quod uespertina hora prope sít modo.'

'Sic et nobis. Sed non est uespera tamen adhuc.'

fo. 165 v. 'Domne magister, licet nobis lúdere paulisper! quia modo scimus | bene nostros acceptos et nostras lectiones et responsoria nostra et antiphonas nostras.'

'Etiam licet; quia festiuitas est, ideo uobis licentiam do modo hac uice iocandi usque ad signum uespertinum.'

'Bene est nobis modo, quod uiuimus! Pergamus omnes simul iocare foris cum baculis nostris et pila nostra seu trocho nostro!'

'Tu, puer, commoda mihi unum baculum, et ego accomodare uolo tíbi duos baculos statim, si uis.'

'Habeo satis. Et si tu uís mecum ludere trocho, ego dabo tibi unum flagellum, ut in inuicem ambo possímus iocare. Si uís cum pila ludere, commodabo tibi et pilam meam et baculum meum ad ludendum.'

'Fac sic. Bene sit tibi semper! Modo habeo sensatum, quod meus és amícus, et ego propter hoc uolo te amare recte et optime in bona amicitia et non ficta.'

O.E. Gloss: 29 **trocho** toppas

8 *post* uolumus *rasura* (*an* us?) 9 caute *ex* cauete *correctum per rasuram* 11 ualet *ex* uolet *emendatum* 15 *supra* dilectissimi *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ o cras] c *correctum per rasuram* 16 *post* Pax *una littera erasa* 34 commodabo] cō odabo *cum rasura post* ō *et* m *alia manu supra versum* 35 meus *ex* mens *per rasuram* 36 amícus] *post* c *littera erasa* recte] *ex* rette *correctum per rasuram*

'Tu, mi socie, uade ad coquinam, et roga cocum, ut preparet mihi meum cibum, et si sit coctum, porta huc ad me tunc, ut manducemus, et ministra sic nobis pulchre, et postea propína nobis morigeranter. Accipe ánaphum, et imple et da mihi bibere.' **10**

'Etiam sic uolo.'

'Sume, frater, modo et bibe libenter cum letitia, | et sis letus cum tuis fratribus et cum nostris hospitibus.' fo. 166 r.

'Letari uolo uobiscum certe hic melius quam in ullo alio loco uel monasterio, et lęti estote, kari fratres, omnes et bibite libenter!'

'Etiam, frater karissime, sic uolumus, et sic facere debemus.'

'Deus te letificet! et omnes fratres istos in spiritali letitia semper conseruet, et in gaudio carnali seu fraterno gaudere faciat et cum benedictione Dei iugiter custodiat!'

'Dominus sit tecum, frater!'

'Et tecum. Mundi Saluator nostri misereri dignetur!'

'Tu, puer, ueni huc!'

'Ecce adsum, domne! Quid debeo facere modo? Paratus sum ad omnia, quę uolueris.'

'Hoc est mihi karum et gratum. Manducasti adhuc?'

'Non, crede mihi, frater!'

'Sed quando uis édere?'

'Modo uolo manducare et bibere hic coram te et istis fratribus.'

'Habes cibum aut potum tuum, uel ceruisam tuam?'

'Non.'

'Uade et pete cibum tuum et tuam ceruísam!'

'Etiam.'

'Habeo adductum huc nunc.'

'Sta hic et mandúca super hanc mensam coram me, aut sede hic mecum uel nobiscum ínterim dum manducas. Bene sit tibi!'

'Non audeo sedere tecum, nec mea humanitas est, sed uolo stare hic ante té et mandu|care et bibere humiliter et sobrie, et tibi et sociis tuis et fratribus et hospitibus propinare libenter, si mihi precipis.' fo. 166 v.

'Manduca prius.'

'Faciam.'

'Habes manducatum adhuc?'

'Etiam.'

'Habes bibitum?'

'Non bibi adhuc.'

6 *post* frater *littera* (*an* s?) *erasa* 7 hospitibus] b *supra versum addita* 8 in *supra versum* ullo *correctum ex* nullo *per rasuram* 9 *supra* kari *et* fratres *scripta sunt* o 10 *supra* karissime *scripta sunt* o o 14 sit *supra versum additum* 15 tecum *scripsi*: tu secum *cod.* 20 *supra* frater *rasura* 30 audeo] eo *supra versum additae* 32 fratribus] *rasura supra* a

'Emenda. Accipe et bibe, et póstea melius éde et plus bibe. Ut sis sáturus non debes esse *frugi.'

'Plenus sum modo; non esurio omnino, neque sitio, Deo gratias!'

'Ego puto tamen, quod uerum non dicis.'

'Uerum dico certe et uerum dixi.'

'Sed puto, quod esurítis et sitítis uos.'

'Non esurímus, qu⟨i⟩ppe, pater, neque sitímus. Sed tamen bibere uolumus adhuc una uice aut bís aut tér siue quater antequam exeamus.'

'Hoc est melius et mihi kárius.'

'Propína cíto, et da mihi bibere.'

'Uolo sic humiliter.'

'Quare non manducasti tu, frater, hodie, nec bibisti?'

'Etiam feci.'

'Parum manducas et nihil pene bibis tota die. Éstimo, quod non sis sanus, ut mihi uidetur.'

'Etiam satis manduco et bibo cotidie.'

'Accipe et manduca plus et bibe libenter aliquid pro amore Dei et propter nostram fraternitatem.'

'Satis habeo, senior amabilis, manducatum et bibitum modo, per Deum!'

'Rogo te humiliter.'

fo. 167 r. 'Cessa modo inui|táre me; non possum certe plus manducare neque bibere hac uice, quia uenter meus infirmus est nimis et stómacho meo insanabile est plus gustare quam poterit portare.'

'Sume tamen unam offulam, pro amore meo, et bibe una uice!'

'Faciam sicut iubes, et postea uolo cessare, cum tua licentia. Pro amore Christi, permitte me modo ire ad lectum meum et in eo quiescere et dormire paululum, quia tempus meum est nunc dormiendi: non possum diutius hic sedere nec plus bibere.'

'Uade tunc, frater, in pace, et bonam noctem habeto!'

'Date nobis benedictionem, fratres.'

III. c. 19. 'Deus te benedicat hic et ubique.'

II 'Tu, fratercule mí, perge mecum ad latrinam!'

'Domne, non audeo uádere sine licentia magistri mei tecum.'

'Mentiris certe!'

'Non mentior, crede mihi.'

O.E. Glosses: 6 puto ic wene 25 **offulam** sopp

2 frugi *scripsi*: frui *cod.* r *supra versum addita. Cf. Ælfrici Grammat.* 305, 11, frugi *var. lect.* frui 6 puto] u *supra rasuram*, o *ex u refecta*, puto *in marg. eadem manu scripto* 7 *post* sitímus *rasa sunt* se 16 cotidie] ti *supra versum et rasuram* 18 fraternitatem] *supra* r *rasura* 19 amabilis *scripsi*: amabile *cod.* 30 *supra* frater *scriptum est* o 31 *supra* fratres *scripta est* o *atramento pallidiore* 33 *supra* tu *et* frater *scripta est* o *atramento pallidiore*

'Ego rogare eum uolo modo. Domne frater, licet huic puero pergere mecum ad necessitatem meam?'

'Licet bene, karissime amice. Uadat tecum libenter. Fili mi, surge et accipe lucernam unam et unam candelam accende et porta uobiscum, et sic uade secum ministrans ei in omnibus in latri|na, et sterne lectulum fo. 167 v. eius et ficónes uel calciamenta illius trahe foras, et ei humili deuotione óboedi in omnibus quam diu secum eris modo, et ueni postea huc ad me et ad tuos socios quando totum hoc habes perfectum.'

'Etiam faciam ita.'

'Uentus sum modo; iam habeo factum, pater, et ille opertus iacet ac dormit in lecto suo silenter quiescens, Deo gratias!'

'Sede iam cum sociis tuis et bibe aliquid post obędientiam tuam, quia fatigatus es ex parte.'

'Non fatígor, pater uenerande, adhuc. Bene possum stare hic ante te, si licet mihi aut si licentiam habeam, quoniam cárius est mihi hoc quam illud, si sic tibi placet.'

'Frater, potes plus manducare aut bibere hac uice?'

'Non possum; satis habeo modo.'

'Potes tu, iuuenis, aliquid adhuc?'

'Possum utique.'

'Da illi manducare et bibere; ille potest bene.'

'Etiam. Da huc et porrige mihi ánaphum. Ego bibam usque ad profundum.'

'Bene sit tibi si aliquid poteris! Mihi uidetur, quod sis sanus et unus fortis glutto et multus edax lupus et uorax et non parcus.'

'Etiam, per meam rasam barbam et per meum caluum caput sic sum.

'Non es caluus, sed crispus et crinítus pul|chre.' fo. 168 r.

'Quicquid tu uis, hoc ero ego; non curo omnino.'

'Mirabilis homo es et suauis.'

'Etiam, si haberem cornua, domne.'

'Debemus adipiscere tibi. Perge, pincerna, accipe unum magnum cornu bene impletum cum ceruisa optima, et da illi cíto, ut cornu habeat in manu ad bibendum.'

'Optime lóqueris modo; bene sit tibi semper et numquam male, senior bone.'

'Modo habeo deductum.'

'Sume, frater, bibe et sis letus hic.'

O.E. Glosses: 10 **uentus** cume*n* 26 **rasam** gesceorene (o *added above the line*) 27 **crinítus** loccad

1 *supra* domne *scripta sunt* s(cilicet) o 3 *supra* fili mi *scripta sunt* s. o 4 candelam] n *supra versum addita* 5 sterne] e *supra versum addita; una littera post* r *erasa* 8 quando] n *supra versum addita* 10 *supra* pater *scripta sunt* s. o 14 *super* uenerande *scripta sunt* s. o 17 hac] h *supra versum addita* 37 *supra* frater *scripta sunt* uel o

'Etiam, certe sic debeo probare, si aliquid ualeam.'

'Cornu habeto.'

'Cornu bibere uolo. Cornu habere debeo. Cornu tenere. Cornu uocor. Cornu est nomen meum. Cum cornu uiuere, cornu quoque iacére uolo et dormire, nauigare, equitare et ambulare et laborare atque ludere. Omnes propinqui mei et amici cornua habuerunt et ebiberunt, et mori uolo cum cornu. Cornu habeant, qui mihi cornu implent et reddent. Cornu habeo modo. Cornu bibo. Omne bonum habeto, et cornu bibamus lęti omnes. Sic iubet abbas noster et noster cellerarius, sed tamen hęc lętitia cellerario dísplicet, puto.'

'Non, frater, crede míhí. Noli ita loqui de me, sed cessa! nequaquam displicet mihi.'

'Humiliter cessare ámodo uolo.'

'Bibite citius, fratres, nostrum tempus est exeundi.'

fo. 168 v. 'Faciamus | síc, quia uerum est, quod dicis. Uoca tamen, frater, nostros fratres propius ad me, qui sedent ibi, et illos similiter, qui sedent hic iuxta nos, ut aliquam karitatem possint bibere nobiscum antequam exierimus, quia ualde longa est ista nox.'

'Certe sic est supra omnem modum. Sic est tempus. Uenite, fratres, et ite ad seniorem nostrum!'

'Surgamus et eamus! Ecce! ádsumus, d*omi*ne.'

'Hoc uideo plane. Auéte omnes! Accedite huc ad me et state própius, et bibite aliquid hic mecum propter karitatem Dei, antequam exierimus. Cuncti euax estis mihi!'

'Deus reddet tibi, pater bone!'

'Tu, frater, perge celeriter ad cellerarium et pete nobis mulsum aut medónem siue uinum, si habet, aut bonam ceruisam, si horum nihil habet.'

'Ecce! huc adductum est.'

'Uoca ministrum aliquem, ut propínet nobis.'

'Quem debeo uocare, domine? Quis debet propinare nobis?'

'Ebdomedarii aut tuus pincerna. Quare sedet ibi sic, et non uult surgere et uenire huc ad nos at accipere nostra pocula ceu nostros anaphos et implere et propinare nobis? Uoca illum, et iube eum festinare et uenire ad me! Dormítat, puto.'

'Non dormit, d*omi*ne, neque dormítat, sed oblitus est, quod debuit propinare.'

fo. 169 r. 'Non curo. Uade! sicut | dixi.'

O.E. Glosses: 24 **cuncti euax estis mihi** ealle bliðe (*in marg.*) 26 **celeriter** reþe

---

16 propius *scripsi*: p[i]ius *cod.* sedent] t *in ras.* 17 karitatem possint *in rasura*
18 exierimus] i *supra versum addita* 20 seniorem] r *correcta ex* n *in* ƿ (*scilicet* r)
24 Cuncti . . . mihi *supra versum scripta* 31 Ebdomedarii] *altera* e *correctum ex* i
35 debuit] i *correcta per rasuram* (*an ex* l?)

'Uadam et faciam sic.'

'Frater dilecte, ueni ad seniorem nostrum.'

'Quid debeo?'

'Intelliges quando uenies.'

'Ueniam modo.'

'Quare non propínas nobis? Aut cur negas propinare nobis fratribus tuis? Nonne es pincerna noster? Nonne és constitutus, ut sis pincerna noster? Oboedientiam bonam habes, si cum humilitate illam deuote perficias: inde mercedem bonę retributionis ab eterno Remuneratore recipies in eterna uita.'

'Ueniam peto, pater, indulge mihi; neglegenter hoc feci. Mea culpa est. Nesciui enim, quod debuissem propinare. Crede mihi, oblitus sum totum, sed indulgentiam a te postulo, pater.'

'Indulgeat Deus tibi! Sed festína nunc, et deuóte propína mihi et fratribus meis cunctis hác et illác et in circuitu, in oriente et occidente et austro et aquilone huius domus. Accede huc, frater, própius et uisita nos, si tua uoluntas sit!'

'Domine senior, satis prope sum.'

'Ego uolo bibere ad te. Salue, frater mi!'

'Saluus sis, pater, semper!'

'Bibe modo ad istum fratrem .N.'

'Almípotens Dominus te, frater, saluet in euum!'

'Sit mecum iugiter et te non déseret umquam!'

'Et tu, frater .N.! similiter bibe ad illum fratrem, qui ibi sedet.'

'Faciam ita. Frater, pax tecum!'

'Sítque tecum! Mundi Redemptor saluet nos semper!'

|'Estote lęti et bibite gaudenter! Deus omnipotens iugiter te lętificet fo. 169 v.
et sine fine custodiat!'

'Omnes nos illico erimus lęti, si tu uis lętus fieri!'

'Certe, quamdiu uos adstare et mecum sic gaudere uideo, tamdiu cor meum in Domino nostro et in caritate fraterna gratulatur ualde. Retributionem sempiternam propterea reddat tibi Christus Filius Dei Uiui!'

'Eamus modo ad lectulos nostros, ita tempus est.'

'Primitus eamus ad ecclesiam Dei nunc, quoniam oportet orare Domi- III. c. 9.
num Deum nostrum et nos metipsos in orationibus nostris commendare. Pergamus ad completorium!'

'Faciamus.'

'*Adiutorium nostrum in nomine Domini, Qui fecit celum et terram!* Ps. cxxiii. 8.

2 seniorem] r *correcta ex* n *in* ꝑ 7 constitutus] *priores* tu *supra versum additae* 15 *prius* in *supra versum additum* 26 nos *supra versum scriptum* 30 sic] c *correcta ex* t *per rasuram* uideo] uidõ *cod.* 32 reddat] redd& (*sc.* reddet), a *scripta supra compendium* & (*an alia manu?*)

Ps. lxxi. 17. Et iterum: *Sit nomen* Domini *benedictum* ex hoc nunc et usque *in secul*um.'

'O iuuenis! sume aliquam lucernam et accende candelam unam et inpóne illam in ea et precéde nos!'

'Etiam utique sic uolo facere.'

III. c. 13. 'Edítue, perge modo! aperi hostium aecclesie et exclúde ante nos, quia intrare modo uolumus et orare illic et nostrum cantare completorium. Pergamus omnes simul!'

'Ego aperiam eum uobis.'

'Et faciamus post completorium deuóte orationes nostras sicut nobis
III. c. 9. oportet, pro amore Christi omniumque sanctorum suorum. Percute,
fo. 170 r. frater, | tintinnabulum!'

12 '⟨O⟩ puer bone! ueni et perge mecum in latrinam propter necessitatem
III. c. 7. meam.'

'Eo, d*omi*ne.'

'Audi, amice! Noli stare sic inter me et lucem, sed sta supérius paululum, et lucem splendóris permitte me habere sicut alii fratres habent. Deo gratias, non sum cecus nec ébrius nimis.'

III. c. 14. 'Perge, tu frater, et sterne lectum meum et meum sagum inpone super illum et sindónem et ceruical et puluínar, ut in eo dormiam in hac nocte cum quietudine, si Deus sic uoluerit et mihi uitam concesserit.'

'Sile modo, frater, et dormi suauiter per noctem totam. Uos quoque rogo, fratres, siléte omnes similiter, et pergite ad lectulos uestros et requiescite et dormíte iam bene uniuersi tota nocte cum benedictione Dei, quia tempus est dormiendi et quiescendi.'

'Da nobis benedictionem tuam, pater!'

'Cęlestem benedictionem det uobis omnipotens Deus!'

13 'Ite modo, et nolite excitare uel euigilare me de somno.'

III. c. 15. 'Tu, puer, ubi est abbas modo?'

'In suo lectulo iacet et dormit. Quid dicis de illo, aut quid uis habere ab eo? Non audeo excitare eum, quia pro⟨h⟩ibuit nobis euigilare illum.'

'Expecta et sile, et silentium tuum tene usque dum euigilauerit de suo somno uel de sua quiete in primo mane.'

14 | 'Tu, puer bone, surge et excita cito edituum, ut pulset signum cum
fo. 170 v. campána, quia gallicantus est et galli habent ter seu quater cantatum.'

O.E. Glosses: 20 **ceruical** pylewer (wer *added in contemp. hand*) **puluínar** bolstor

1 Sit *supra versum scriptum* benedictum] *altera* e *correcta ex* i 3 iuuenis] e *correcta ex* i 6 modo] do *supra versum additae* 10 orationes *scriptum manu correctoris supra* oriones (*sic*) 13 ⟨O⟩ *supplevi, spatio vacuo relicto pro miniatore* 22 suauiter] s *et altera* u *in ras.* 34 excita cito] excitacito *altera* c *ex* t *inepte correcta, altera* t *supra versum addita* 35 gallicantus est *bis scripta praefixo* et *cod.* habent] t *supra versum addita*

'⟨T⟩u, puer, quare in hac nocte non fuisti cum sociis tuis ad nocturnam? et cur noluisti cum aliis nostris paruulis esse in oratione ante nocturnam?'

'Non audiui signum, papas bone.'

'Quare noluisti postulare collégam tuum ad uesperam, ut suscitaret te dum edituus signum percussit?'

'Sic feci, d*omi*ne, sed ille oblitus est.'

'Tu, stulte frater, quare noluisti legere nec cantare hac nocte? Qualem **15**
lectionem debuisti legere aut quale responsorium debuisti cantare? Debuisti legere primam (I) lectionem aut secundam (II) aut tertiam (III) uel IIII^{tam} aut V^{tam} uel VI^{tam} aut VII^{mam} uel VIII^{uam} seu IX^{nam} aut X^{mam} siue XI^{mam} aut XII^{mam}? Aut quale responsorium debuisti cánere, primum (I) an secundum (II) aut III^{tium} seu IIII^{tum} aut V^{tum} siue VI^{tum} aut VII^{mum} uel VIII^{uum} aut IX siue X^{mum} ceu XI^{mum} aut XII^{mum}?'

'Heri, d*omi*ne, lectus et positus in tabula fui ad secundam lectionem et ad quintum responsorium, et sic feci. Quintam lectionem legit iste meus socius et II^{dum} responsorium cantauit. Ceteri uero fratres et pueri sicut heri in tabula positi et in|scripti et lecti fuerunt, ita omnes et legerunt in fo. 171 r.
hac nocte et cantauerunt.'

'Quo uis ire modo? aut quid uis facere, aut quid facis?' **16**

'Nihil mali facio. Nihil feci, nihil habeo factum, nihil facere uolo, quod malum sit, si Deus uult.'

'Nullum malum facit iste, nec fecit, nec factum habet ullum malum, nec facere uult. Nullum malum facit ille, nec fecit, nec factum habet, nec ágere uult.'

'Nihil mali facimus nec fecimus, nihil habemus factum, nihil facere uólumus, quod nobis non oportet.'

'Nullum malum faciunt isti, nec fecerunt, nec factum habent, nec facere uolunt. Nullum malum faciunt illi, nec egerunt, nec actum habent, nec agere uolunt, nec cupiunt.'

'Bonum facio et egi, et agere uolo et cupio, et actum habeo, et agimus bonum et rectum et egimus, et actum habemus et debemus et agere uolumus, et agendum est mihi et tibi, et nobis et uobis, et isti et istis, et illi et illis.'

'Ualde uerbósus es et multíloquax, et supra modum multa uerba scis loqui, sed tamen nihil horum bonorum facis et nihil boni operaris. Cotidie otiosus eris pene. Nec cantas nec legis neque scribis neque discis neque doces, et tamen omni die uis manducare | et bibere nil agendo, quod ad o. 171 v.

1 ⟨T⟩u *scripsi*: u *cod. spatium vacuum relictum pro miniatore* quale *scripsi*: qualem *cod.* 11 VII *ex* VIII *correctum per rasuram*: VII^{tam} uel VIII^{tam} *cod.* 12 quale *scripsi*: qualē *cod.* 14 VIII^{uum} *scripsi*: VIII^{mum} *cod.* 18 *post tertium* et *rasa est* o 24 ille *supra versum scriptum* 35 multiloquax] x *supra* s *erasam* 38 *post* omni *una littera erasa*

2 Thess. iii. 10. Regula Monachorum, c. 48, 1. utilitatem anime tue uel corpori tuo pertinet. Non intellegis, quod Paulus dixit apostolus: "Qui *non operat*ur, *nec manducet.*" Sanctus quoque Benedictus in Regula: "Otiositas," inquit, "inimica est animę."'

'Bene dixisti, magister kare, ad me, et recte lóqueris. Bene scio, quod non canto nec lego neque scribo nec disco neque doceo. Non habeo librum ad cantandum in eo neque ad legendum; non habeo tabulam neque graphium neque ártauum nec cultellum nec subulam neque nouaculam ad scribendum, nec cotem ad acuendam meam nouaculam, ut possim acúere pennam meam. Nullus artifex sine instrumentis bene potest operari.'

'Uerum lóqueris, frater. Debemus adquirere uobis tabulas et graphia et ártauos et cultellos et subulas et regulas et scedulas et pergaménum et atramentum et nouaculas et cotes et pennas satis ad scribendum et pingendum, ut nullam in hac ré excusationem habeatis.'

'Christus, Filius Dei Uiui, retribuet tibi!'

'Ecce! adquisítum habeo modo totum tibi tuisque sociis. Habe hoc fo. 172 r. graphium et hunc ártauum, | cultellum quoque et súbulam, scedas has, et hoc pergamenum, et habe hanc nouaculam et tabulam hanc, ut in ea cotidie possis discere ad scribendum quando habes cantatum et lectum et redditum. Et hic sunt pennae dure et bone ad tále opus, et secundum tuum exemplar, quod scriptum est in tabula siue in scedula tua, omni die scribe! Et si ita non uis facere et meam iussionem despexeris, statim pellem propriam dimittere debes, et omnes socii tui similiter.'

'⟨O⟩ bone colléga! bene sit tibi! Accommoda mihi tuum artauum aut tuam nouaculam siue cultellum tuum ad acuendam pennam meam, quia male est acúta.'

'Uis acúere meam pennam?'

'Nolo; ácue tu ipse eam bene, si uis: si non uis, dimitte!'

'Nescio acúere illam bene; si scirem, noluissem te rogare.'

'Non curo omnino.'

'Bonus puer és; semper negas mihi quotiens té rógo.'

'Tu, puer, appresenta huc mihi! ego ácuam eam.'

'Deus, Dei Filius, sit tibi propitius propter hoc! Redde mihi, o mi socie! unam bonam pennam et bene acútam.'

'Pro qua ré uel pro quo merito?'

'Nullum meritum habeo bonum ad te, sed pro amore Dei fac hoc et pro dicione nostra fraterna.'

fo. 172 v. 'Quid uis mihi reddere, si ego | reddam tibi unam pulchram pennam et bene acútam?'

O.E. Glosses: 32 **appresenta** ræc 37 **dicione** láge

4 benedixisti *cod.* 7 nouaculam] c *in ras.* 13 et atramentum *supra versum scripta* 24 ⟨O⟩] *spatium relictum vacuum* artauum *ex* ortauum *correctum*, a *supra* o *scripta* 27 acuere] *post* acu *una littera erasa est* 32 *ante* eam *rasura* (*an* m ?)

'Quicquid debeo et quicquid possum. Quid uis habere?'

'Omne bonum uellem habere, si habérem.'

'Adipisce et habebis! Hoc scio bene; aliter non possum.'

'Da mihi aliquid tamen, gratia Christi!'

'Quid uis, ut dem tibi?'

'Redde mihi unum cultellum, ut possim cotidie cum eo manducare cibum meum in mea sede cum meis sessoribus in refectorio.'

'Tunc, cum ebrius fueris, statim uis transfodere sessorem tuum, puto, cum illo.'

'Non utique; non sum tam iracundus, ut ita facere audeam. Sed tamen proba! Fac sicut rogaui! aut da mihi unum artauum aut unam nouaculam aut graphium unum aut unam tabulam aut unum cotem aut unam subulam, ut ualeam pungere meos quaterniones quotiens indígeo, aut unum stropheum, ut cum eo possim succingere me, aut unum interulum aut unum tractorium, ut cum eo meos possim ficónes trahere sursum, aut da mihi duas manicas (.i. digitales) aut unum anaphum, ut cum illo possim dare mihi bibere cotidie in refectorio, aut unam mappellam, ut in festiuis diebus possim illam sternere super mensam meam, aut redde mihi unum | fo. 173 r.
discum, aut unum manutergium, aut unam legulam, aut unum sagum uel sindónem, aut unum puluínar uel sudarium, aut duas ocreas uel pedules siue duos ficones seu subtuláres, aut unum marsupium, ut possim in eo meos denarios siue meam pecuniam tenére, aut unam fundam dona mihi, ut aues in campo possim iácere cum ea.'

'Es tu auceps? Estimabam háctenus, quod esses monachus aut clericus.'

'Sic sum.'

'Plurima rogas a me, frater dilecte, non sum tam diues, ut omnia hęc, quę dinumerasti uel postulasti, habere possim.'

'Hoc scio, karissime pater, quod omnia non habes, nec umquam adeptus es, sed multa debet rogare et concupiscere ab illo, qui habet multa, qui nihil pene boni possidet in propria potestate, et elemosina erit illi, qui aliquid reddit nihil habenti.'

'Ualde astútus es! Bene scis petere ab alio, et nihil e contrario reddere!'

'Longe sit hoc, frater, a meo sensu! Nullam astutiam sciui umquam, sed largus uolo esse valde, quando aliquid bonum adipiscar.'

O.E. GLOSSES: 8 **séssorem** gesettlan 12 **cotem** hwett-stan 17 **mappellam** bor`d'wæţ' clað (= bordclað. *See* Napier, *O.E. Glosses*, 56, 22) 23 **iácere** warpan 24 **háctenus** oðð þiss

---

6 cultellum] *post priorem* l *rasura unius litterae* 11 artauum *correctum ex* ortauum, *supra* o *scripta* a 13 meos *scripsi*: meas *cod.* 21 subtuláres *correctum ex* subtalares, *supra* a *scripta* u 22 denarios] en *supra versum additae* 24 auceps] *post* c *rasura unius litterae* (*aut* c *aut* e) 32 qui aliquid] *ex* quia quid *correcta*, li *supra versum scriptis*

'Bene scis excusare temet ipsum, fratercule!'

'Utinam scirem tam bene sicut tu!'

'Melius quippe quam ego miser scio tu scis, quia sic oportet. Tu es senex in annis et sapiens moribus; ego miser, insensátus et insipiens sum.'

fo. 173 v. '⟨E⟩rgo si ita stultus és, | ut ásseris, recede a stultitia cito, et disce sapientiam, ut sapiens sis, et doctrinam sanctam et artes bonas et mores bonos tene et ama, pro amore Dei, ut Illi karus sis et omnibus hominibus.'

17 'O nostri scolastici! uenite huc et aliquid, quod utile et bonum sit, facite instanter cum hilaritate! Legite fortiter aut cantate, aut aliis docete quicquid boni scitis, aut sumite pennas uestras et scedulas et scribite pulchre in eis cum atramento uestro aut in tabulis uestris cum uestris graphiis seu artauis, aut imagines pingite aliquas aut sculpite, aut aliquam artem bonam discite et exercete!'

'Nescímus, domne! bene scribere nec nihil pingere neque sculpere. Non sumus scriptores adhuc, nec pictores, neque sculptores. Da nobis exemplaria, aut scribe! et humiliter cotidie uolumus scribere et diligenter discere.'

'Facite sic! Tunc eritis mihi ualde kari, si uultis ita facere. Discite semper et in libris uestris aliquando sagaciter scrutamini, ut iterum sciatis quando seniores eritis et maturiores, et qualia nomina uel uerba non
fo. 174 r. ualeatis Anglice intelligere, de | illis diligenter et studiose interrogate et in memoria sensus uestri uoluite et reseruate, quia melius est discere quam
Deut. xxxii. 7. otiose uiuere. Scriptum est enim: "*Interroga patrem tuum* et *maiores*
Prov. iii. 13. *tuos, et dicent tibi* de sapientia et prudentia Dei. *Beatus homo, qui inuenit sapientiam*; immo beatiores, qui sponte discunt, meditantur et docent, et quę bona scrutantur custodiunt per gratiam Dei."'

18 'Frater karissme, scis tu loqui in Latina lingua?'

III. c. 24. 'Non utique nisi paulísper, et per pauca uerba, et non tantum sapio quantum legi et didici, quia multa oblitus sum propter ebitudinem ignorantie meę, sed tamen fui alíquando inter scolasticos, et audiui ibi lectores docentes, et doctrinam Dei mirabiliter et docte die fere et nocte in Latina lingua meditantes puerosque instruentes. Ego uero ex illis, quamquam sim paruus ingenio, longa tamen meditatione pauca uerba recognosco, sed hęc regulariter secundum grammaticam respondere uel loqui non possum. Ignóro autem litteras grammaticorum et exempla poetarum.'

1 fratercule *ex* fraterculo *correctum*, e *supra* o *scripta* 6 ⟨E⟩rgo *scripsi*, *spatio vacuo relicto pro miniatore* 8 hominibus *supra versum scriptum* 12 *ante* pulchre *erasura duarum litterarum* 13 artauis *ex* ortauis *correctum*, a *supra* o *scripta* imagines *correctum ex* imaginis sculpite *scripsi*: sculpate *cod.* 15 sculpere *scripsi*: sculpare *cod.* 16 *ante* da *erasa est* a 22 intelligere] *altera* i *correcta ex* e *per rasuram* 30 quia *ex* qui *correctum*, a *supra versum addita* 34 grammaticam] r *supra versum addita*

'Frater, animaduerte, quod sermo diuinus litteris | litteratorum, id ⟨est⟩ grammaticorum, minime seruit, et tamen nullus liber scriptus uel positus recte erit, nisi prius grammaticam artem didicerit, qui illum dispónit.' fo. 174 v.

19 III. c. 18.

'Doctor bone, utinam uelles ostendere plane (sane) mihi uel aperte manifestare lectionem hanc, seu hoc testimonium, siue istam mysticam scripturam, quia hanc sententiam non possum intelligere sine doctore. Ualde difficilis est mihi ad intellegendum, et non habeo tam profundam doctrinam, ut animaduertere ualeam haec sacra mysteria.'

'Deduc huc, ut uideam quantam mysticam obscuritatem habeat sententia haec, et docebo te et omnes de omnibus his sacramentis, ut recte et manifeste ea sumere et intelligere ualeas et in memoria semper custodire.'

'Deus Omnipotens reddet tibi mercedem sempiternam!'

20 III. c. 10

'⟨Q⟩uid quęris, puer mi, aut quid uis, quid cupis, aut quid aspicis, aut quid cogitas, aut quo properas, uel quid lóqueris, quid agis, aut quid dicis, aut quę est necessitas tua, uel pro qua causa huc uenisti?'

'Uellem necessitatem meam loqui ad te, frater, et póstea sic agere sicut tu pro dilectio|ne Domini Nostri mihi consúlere uis.' fo. 175 r.

21

'Quae hora, puer, est modo?'

'Prima hora, uel tertia, uel meridies, siue nona, uel uespertina.'

'Undecima hora est modo, et circa horam tertiam exíui foras. Tunc aspexi ibi homines ambulantes in platéa portantes in scapulis suis ligna de silua, et uidi equitantes in campo pueros, et in uenatione equitarę iuuenes post unum léporem et suos duriter equos cum suis urgentes calcaribus et currentes canes ualde cupide inhiando. Uidi etiam áues per áera uolantes, nescio quo fugerunt, nec curo omnino.' III. c. 10.

'Non debes curare de hoc; hoc est uanum. Cogita aliud aliquid, quod melius sit, et cogita bene facere omnibus diebus uitę tuę, et Deum adora aliquando in nocte et aliquando in die.'

'Sic uolo.'

22 III. c. 7.

'Audi, puer mi! ueni huc et lóquere ad me.'

'Quid uís, domne, índica mihi.'

O.E. Gloss: 1 **animaduerte** beþenc þe (n *added above the line*)

---

1 grammaticorum] *inter* i *et* c *erasa* g (*ut videtur*) 4 mihi] *prius* i *supra versum* 7 *post* ut *rasura duarum vel trium litterarum* (*an* ad?) 10 *post* manifeste *erasa* a 11 intelligere *scripsi*: intelligire *cod.* 13 ⟨Q⟩uid *scripsi*, *spatio ante* uid *vacuo relicto in cod. pro miniatore* mi *supra rasuram* 17 consúlere] *post* u *erasa est* r 22 equitantes] n *supra versum addita* in campo *supra* equitantes *scripta* pueros *ex* pueres *correctum*, o *supra* e *scripta* 23 urgentes *ex* ungentes *per rasuram* 24 ualde cupide inhiando *supra* et currentes canes *scripta* 25 fugerunt *scripsi*: fugierunt *cod.* curo] *rasura litterae* (*an* r?) *inter* u *et* r 26 hoc est . . . sit et *supra versum scripta* 30 *post* Audi *habet* fr̄ (= frater) *cod.* (*ex Colloq. III, c. 7 transcriptum*) lóquere *ex* loquele *correctum*, l *in* r *inepte facta*

'Ego uolo crás equitare siue nauigare ad ciuitatem propter meam necessitatem, et émere ibi quę necessaria sunt mihi antequam hiemps aduenerit, quoniam ęstas est modo et bone uie et bone aure et tranquillę III. c. 4. ad ambulandum siue equitandum uel nauigandum. Et sede crás cum nostris pueris in gymnasio uestro, et máne cum eis tota die donec reuertar in pace, si Deus uoluerit, et custodi uestimenta mea et hospitii mei clauem et libros nostros fo. 175 v. et clauem loculi mei | et precipue scolam nostram, ne errantes uacent, sed ut utiles sint et aliquid boni operantes usque dum perueniam iterum de mea necessitate, gratia Dei.'

'Faciam, domine mi, sicut mihi precepisti, uel iussisti, et custodiam diligenter libenti animo secundum uerbum tui mandati et secundum potestatem meam usque dum reuertéris rursum ad monasterium.'

III. c. 7. '⟨O⟩ frater! ueni huc!'

'Presto sum, pater.'

'Ueni et sede hic paululum iuxta me!'

'Ego uolo salutare te humiliter cum bonis uerbis, ut sis amicus meus fidelis.'

'Osculare me antequam éxeam, et ora pro mé, et memoriam habe meam in tuis sanctis orationibus! et ego uolo memor esse tui, per Deum!'

'Non audeo osculari te, frater.'

'Etiam bene.'

'Dominus sit tecum semper!'

'Tecumque in euum, pater!'

23 'Ubi est noster senior modo, scis tu, frater?'

III. c. 5. 'Nescio. Perrexit, puto, ad unum conuiuium, quod preparatum est illi in aula unius hominis sui amici.'

'Quot fratres exiebant cum eo?'

'Tres.'

'Quando uult reverti?'

'In uesperam existimo.'

'Uellem habere licentiam illius equitandi aut nauigandi ad ciuitatem cras.'

'Sic poteris; non uult tibi denegare.'

'Tu perge, puer bone, ad cellararium nostrum, et roga eum humiliter fo. 176 r. meis uerbis, ut det mihi dilucu|lo aliquem uiáticum, ut mecum possim habere in itinere meo. Non possum reuerti ad coenobium ante tertiam nec sextam neque nonam, neque ego ieiunare possum nec mei socii uolunt ieiuni esse tota die, quia estuósa aura est non brumósa. Postula eum, ut

O.E. Gloss: 37 **non brumósa** no ofer-sceadewad

1 *post* ad *rasura unius litterae* 3 aduenerit] *rasura unius litterae inter* d *et* u 7 uacent *scripsi*: uacant *cod.* 13 ⟨O⟩] *scripsi*, *spatio vacuo relicto pro miniatore* 30 aut nauigandi *supra versum scripta* 33 *supra* tu *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ o 34 aliquem *ita cod.*

reddat nobis panem triticum et mél modicum et piscem, butirum et lác, lardum et caseum et oua et assuras et battúta, bouínam carnem et porcínam et ouínam et hólera et piperáta fercula, et bonum çeleum et uinum ac mulsum et medónem et omne bonum et unum mantéle. Ét si prestare mihi uult uel si non ualet, bonus homo est. Faciat quomodo sibi placet! dicito mihi hoc extimplo!'

'Tu, puer care, perge ad hospitium meum, et dic meo puero, ut in primo mane sternat et préparet equum meum cum faleramentis, et habeat ibi illum paratum et ut ibi manendo expectet usque quo perueniam ad se, et iube eum preparare se, ut paratus possit equitare mecum, et dic ei, ut dicat aliis suis sociis, ut similiter sint parati cuncti.'

'Eo modo, et mandabo ei totum, et reuertens dicam tibi.'

'Ille uult, dico, totum facere sicut mandaui illi, et cautus esse equitatus | tui. Et si uelis nauigare, dixerunt mihi parati uolunt esse omnes nauigandi fo. 176 v.
tecum ubicunque uolueris.'

'Dixerunt ita?'

'Etiam.'

'Fiat uoluntas Dei!'

'Tu, iuuenis, qualis dies est hodie?' **24**

'Dominicus dies estimo.'

'Quot dies fiunt omni epdomada?'

'Quid scio? Nescio certe, per Deum!'

'Debes scire et discere. Dies sunt VII. omni epdomada. Dominicus (scilicet est) dies primus. Tunc secunda feria, tertia feria, quarta feria, V. feria, VI. feria, VII. feria uel Sabbatum.'

'Quota est luna hodie?'

'Nescio. Numquam didici hoc, quod tu modo me interrogas.'

'Debes discere.'

'Sic uolo.'

'Quot dies habet cursus lunę in uno quoque mense?'

'Aliquando XXX^{ti}, aliquando XXVIIII^{uem}.'

'Scis computare eam (scilicet lunam)? Quota sit modo?'

'Non.'

'Prima (scilicet est luna), II^{da}, III^{a}, IIII^{ta}, V^{ta}, VI^{ta}, VII^{ma}, VIII^{ua}, IX^{na}, X^{ma}, XI^{ma}, XII^{ma}, XIII., XIIII., XV., XVI., XVII., XVIII., XIX., XX^{ma}, XXI^{prima}, XXII^{da}, XXIII^{tia}, XXIIII^{ta}, XXV., XXVI., XXVII., XXVIII., XXVIIII., XXX^{ma}. Firma sic istum numerum sine libro, ut

O.E. Gloss: 6 **extimplo** sona

3 hólera] h *supra versum addita* 7 hospitiolum *cod.* 19 *supra* Tu *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ o 23 scire *ex* scribe *correctum per rasuram* 27 didici *ex* didicite *per rasuram correctum* tu modo *ex* tumtu *per rasuram*, do *supra versum additis* 34 *supra* Prima *scripta* I

sciás iterum lunae cursum, et quota sit diebus omnibus unius cuiusque mensis.'

'Sine dubio sic uolo ágere, domne care.'

25 '⟨Q⟩uando uultis uos balneare, uel quando debent monachi uel fratres
fo. 177 r. nostri sé lauare uel balneare? Aut quando balneasti tu, pu|er? ualde intonsus és modo, crede mihi.'

'Modo uellem balneare, si balneum haberem paratum. Iam olim est quod non balneaui, et nimis intonsum est caput meum et inrasum, papas bone! Et omnes socii mei similiter uellent balneare et sé rádere et tondére. Sed non habemus forpicem, ut cyncinnos nostros quispiam queat secáre foras. Non habemus smigma, domne, quando balneamus. Non habemus nouacula⟨s⟩, non calidam aquam, non erunt nostra interula lauata bene nec munda. Nullus uult nos lauare nec balneare in balneario. Omnes excusant lauare nos et nostra uestimenta in hoc monasterio. Quo modo debemus uiuere? Nullus curat de nobis an balneamur siue lauamur uel habeamus balneum an non. Rogo, eménda tú, si uales, dum nos hoc emendare non queamus.'

'Quando uis balneare? Uis hodie aut cras? Aut quando debet abba balneare uel senior noster? aut edituus, aut cellerarius, aut nostri pueri siue ebdomadarii?'

'Sabbato, estimo.'

'Uoca modo balneatorem huc ad uestiarium nostrum.'

'Modo ádest.'

'O uestiarie! iube balneatores tuos balneum bonum preparare mihi et
fo. 177 v. nostris fratribus cras et uniuersis pueris nostris | et clericis et omnibus cęnobitis monasterii huius. Díu est enim modo quod non balneauimus nec quod loti fuimus in aqua calida, et barbę nostrę pilosę sunt ualde
III. c. 16. nunc, et capilli capitum nostrorum prolixi sunt nimis.

'O balneatores! habetis saponem ad lauandum nos cras, aut ligna in balneario uestro et securim aut dolium aut lagenam aut peluim ad portandum aquam ad balneum nostrum?'

'Etiam, senior. Et uestimenta uestra cuncta munda et lota et sana et consuta sunt et bene creata et non curta, Deo gratias!'

'Hoc est bene factum.'

'Ergo, quando diescit aut aurora exoritur in diluculo, tunc protinus surgite et truncos lignorum accipite et securi uestra fortiter sécate, et ignem

O.E. Glosses: 28 **prolixi** lange 30 **securim** æxe **dolium** cumb 33 **consuta** geseowade 36 **sécate** heaweð

4 ⟨Q⟩uando] *spatium pro* Q *vacuum relictum* 4 balneare] a *supra versum addita* 10 foruicem, *supra* u *scripta* p 19 edituus] *prior* u *supra versum manu suppari* 22 modo *supra versum* 26 monasterii] a *supra versum addita*, e *ex* i *correcta ante rasuram unius litterae* 27 pilosę] *rasura litterae* (*an* l ?) *post* l

accendite, et dolia uestra cum gelida et calida aqua implete, et sic preparate balnea nostra, ut ualeamus balneari ante nonam omnes uel uesperam. Et licet dormí⟨a⟩mus siue uigilemus aut in aecclesia simus cantantes nostros psalmos uel orationes nostras, stantes uel sedentes in sessionibus nostris aut in humo uel pauimento ęcclesię prostrati iacentes, et Deum Creatorem deprecantes | nostrum, tamen post nos mittendo aliquem puérulum cum fo. 178 r. sobrietatis seu alicuius signi indic⟨t⟩ione et grauitatis honestate et coenobialis silentio consuetudinis ceu moris usu pulchri silenter accersite, et sic ei precipientes et dicentes mandate: "Tu, puer bone, uade ad seniorem nostrum et índica ei, ut ueniat ad balneum suum. Iam paratum est." Et postea similiter alios fratres accersi, ut préparent se ad lauandum corpora sua.'

'Tu, iuuenis puer, surge et prepara uelociter mihi balneum nouum siue lauacrum!'

'Uenire non tardo diutius.'

'Ueni, domne mi, ad balneum tuum, quia optime paratum habeo.'

'Ibo nunc uelociter.'

'Estne paratum meum balneum adhuc?'

'Etiam, domne.'

'Uéni, amíce mí desiderate, cito adhuc, et éxtrahe calciamenta mea et suspende mea indumenta in aliquo paxillo siue ligno, uel pone in aliquo apto loco, ut ea iterum, quando balneatus siue lauatus ero, recipere potero.'

'Faciam ita.'

'Accipe nouaculam meam et ácue illam cum tua cote, et frica eam bene, et barbam meam rade cum illa et coronam capitis mei ac uerticem meam. Et caput prius meum tonde cum fóruice; prolixi sunt | enim cincinni et capilli fo. 178 v. mei. Modo mea barba rása est; aspice tu, o iuuenis! si bene rasus sum, et quicquid déest ráde fóras!'

'Bene rasa est barba tua, frater, totumque caput tuum.'

'Hoc est bene, adholescens! Surge, accipe saponem et caput meum laua cum sapone, simulque aqua calida.'

'Aliquantulum expecta! uolo facere tibi iam aquam bonam, et pectinem meum lauare, et sic postea lauare caput tuum bene et dorsum tuum et brachia tua.'

'Fac sic cito!'

'Núnc és bene lauatus et rasus. Sede modo in balneo tuo, et balnea te

O.E. GLOSSES: 25 **frica** gnudda

2 *post* omnes *erasa est littera* 8 silentio] fil- *cod.* ceu *idem atque* seu 13 *supra* Tu *scripta est* .o. 20 *supra* amice *scripta est* .o. 21 paxillo . . . aliquo *supra versum scripta* 27 foruice *cf. p.* 46, 10 31 adholescens] h *supra versum addita; supra* adholescens *scripta est* o 37 tuo *supra versum scriptum* *secundum* et *in ras.*

bene. Ego uolo interim lauare ficones tuos et tergere et cum axungia ungere, ut iterum, quando exsurgis de tuo balneo, dispositos habeas.'

'Bene agis! Fac et sic aliis nostris fratribus!'

'Sic debemus, si Deus uult! Omnes hodie uná debent hic bene balneare, si uiuimus.'

'⟨B⟩alneatores, conserui mei, surgite, et incendite ignem, et portate huc aquam frigidam et implete plumbum istud, et adiuuate me melius in hoc meo opere quoniam laboro solus multum hic. Non possum quidem solus omnia hęc agere, radere et lauare et calciamenta ungere et tergere.'

'Tu, frater, prepara mihi uestimenta mea et indue me! Exsurgere uolo
fo. 179 r. modo; satis be|ne habeo balneatum.'

'Quicquid uis habere, ego paratum facio tibi.'

'Indutus sum iam. Appresenta mihi huc aquam [paruam] puram et saponem, ut manus meas et faciem meam possim lauare antequam pergam hinc. Balneate bene modo ceteros fratres nostros! Mercedem debetis habere bonam propter laborem uestrum. Dicite cellerario, ut det nobis manducare et bibere satis hodie.'

'Domne senior, redde nobis aliquem denarium, ut émere ualeamus nobis ceruisam crás!'

'Dabo libenter pro amore Dei.'

26 'Eamus, frater mi, ad cibum nostrum in refectorio.'

'Faciamus.'

'Festína modo et pete mihi aliquid in coquína ad edendum, aliquem piscem aut aliquod frustum aut assuram aliquam, a cóco nóstro, aut olera bene cocta.'

'Adductum est modo.'

'Surge et sta hic aut sede iuxta me.'

'Manduca libenter et similiter bibe aliquid. Propína melius nobis et citius, noster pincerna.'

'Satis debes habere; etiam et illi, qui tecum sunt hic.'

'Tu, frater bone, redde mihi unum panem et aliquod pulmentum ad manducandum. Uellem manducare aliquid et bibere, si haberem: esurio enim et sitio.'

'Ego habeo cibum satis et potum. Sede hic mecum aut stá et manduca ac bibe quicquid habemus libenter tam bene sicut ego facio et alii isti
fo. 179 v. fratres nostri.' |

'Crede mihi, sic quoque uolo facere.'

2 dispositos] n *post priorem* o *erasa est* 6 ⟨B⟩alneatores] *spatium pro* B *vacuum relictum; supra* Balneatores *scriptum est* .o. portate] *altera* t *in rasura* 7 aquam] *prior* a *supra versum* 10 *supra* Tu *scriptum est* .o. exsurgere] s *supra versum addita* 13 paruam *seclusi utpote perperam scriptum pro* puram, *quod supra versum suppletum est* 15 Balneate] B *in ras.* 19 *ante* crás *erasae sunt duae litterae* (*an* sā, *scilicet finem vocabuli* ceruisam ?) 29 *supra* noster *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ o 31 *supra* bone *scripta sunt* s. o

'Fac sic libenter! Festína cíto, manduca et póstea ámbula in claustrum ad lectionem tuam, et festináte omnes uos similiter et ambulate! Iam magister noster sedet ibi intus, et expectat quando uolumus ad se uenire. Ite caute et silenter! Habet unum flagrum in dextera sua et multas uirgas in sinistra sua.'

'Tunc uult flagellare, puto, aliquem ex nobis.'

'Nescio; noli timere!'

'Timeo nimis, crede mihi, kare d*omi*ne.'

'Perge mecum! bene sit tibi!'

'Et nos omnes timemus ualde, frater.'

'Nolite timere uos omnino; non est iratus, sed sedet ibi cum germano suo, et rídet, et loquitur cum illo nescio quid. Facite sícuti dixi uobis! Iussit utique me uocare uos ad se cum silentio.'

'Quid debemus nunc ibi ⟨*agere⟩ putasne?'

'Etiam, bene scio. Debetis legere et scribere et aliquid discere sicut uos ipsi bene scitis.'

'Bene sit tibi! Perge nobiscum et intercede pro nobis ad eum.'

'Ego pergo uobiscum.'

'Bene uenistis, fratres. Sed⟨et⟩e omnes, et scribite aut scripturas uestras emendate, aut uestras lectiones auscultate, siue responsoria uestra.'

'Hoc totum habemus factum.'

'Quid uultis tunc agere?'

'Quicquid uis.'

'⟨Q⟩uid uis tu, frater, facere modo?'

'Uolo pungere meum quaternionem, quem | heri creaui, si scirem, et regulare, ut postea possim scribere illam.' fo. 180 r.

'Scis bene scribere?'

'Nescio adhuc. Hactenus didici, et adhuc discere uolo et debeo.'

'Tum bene facis. Melius est scribere scire quam nescire. Aliquod bonum inde impetrabis.'

'Hoc est uerum.'

'Quis scripsit hoc? aut quis scripsit scripturam hanc? aut quis scripsit librum hunc? aut quis scripsit uolúmen istud? aut quis scripsit páginam hanc aut lineam istam aut alphabétum hoc aut uerba haec aut litteras has? Uiuítne homo ille, qui omnia ista scripsit? Bonus scriptor fuit et bonas manus habuit is, qui uniuersa haec scripsit.'

O.E. GLOSS: 11 **germano** sustro (*sic*)

---

5 sinistra] si *supra versum additae* 24 ⟨Q⟩uid] *spatium pro* Q *vacuum relictum* 25 meum *scripsi*: meam *cod.* quem *scripsi*: quam *cod.* 28 hactenus *correctum ex* hactemus *per rasuram* didici] *alterae* di *supra versum additae. Post* didici *rasura* 32 *primum et tertium* scripsit *ex* scribit *emendatum atramento pallidiore* 33 *alterum* scripsit *ex* scripit *emendatum* 34 *supra* alphabétum *scripta sunt* abcd

'Etiam. Adhuc uiuit, sed senex est modo et nihil potest scribere modo propter caliginem oculorum suorum et propter senectutem suam.'

'Dignus est certe, ut bene uiuat. Multum bonum suę manus habent factum. Multos iuuenes, ut nostri fratres dicunt, pueros et adholescentulos, quando fortis in corpore suo fuit, instruendo docuit ad scribendum, et aliqui ex ipsis boni scriptores adhuc uiuunt, áliqui mortui sunt, et monasterii istius scriptores sunt modo, et sepe multos scribunt libros et uendunt eos et multum sibi lucrum inde adipiscuntur.'

fo. 180 v. 'Tu, scriptor, | bone et pulcher puer, rógo té humiliter, scribe mihi unum exemplar in una scedula aut in una cartula aut in uno pergameno, siue in una dyptíca.'

'Si uis dáre mercedem meam mihi.'

'Scribe mihi prius unum psalterium aut hymnarium aut unam epistolariam uel unum tropiarium seu unum missále librum aut unum bonum itinerarium siue capitulariam unam bene digestam et ordinatam et recte scriptam et emendatam, et ego bonam mercedem reddam tibi aut protinus illa uniuersa emam a te et pretium eorum, siue in auro seu in argento ceu in equis aut equabus siue in bobus aut in ouibus uel in porcis aut in hedis uel uestimentis aut in uino siue in melle aut in grano uel in legumine dabo tibi.'

'Nihil est mihi carius, quam ut des mihi denarios, quoniam qui denarios uel argentum habet, omnia, quę sibi placet, ualet adipiscere.'

'Callidus es iam nunc.'

'Et tu similiter multo astutior quam ego, qui simplex homuncio sum.'

'Cessant modo talia uerba, sed melius loquamur! Quot nummos debeo dare tibi pro uno missali libro?'

'Duas libras puri argenti debes dare mihi si tu uís illum habere, et si tu non uís, alius aliquis uult. Kare ualet hoc, et alius aliquis debet illum fo. 181 r. emere | karius quam tú.'

'Et si aliquis uult esse talis ébes, ego nolo, sed cautus uolo esse, et sic tuum librum émere sicut rectum est et sicut mei amici dicent mihi quanti pretii dignus sit, sic ualet esse bene.'

'Sed quantum uis dare mihi?'

'Nolo tantum omnino.'

'Sed quid uis tunc, aut quot denarios uis dáre, aut quot mancusas?'

'Crede mihi, non audeo plus dare tibi nec carius emere illum. Accipe hoc, sí uís; amplius non ualet. Duódecim mancusas uolo dare tibi et dinumerare in manu tua. Quid possum econtra? Nihil uolo facere extra quod uelis.'

4 *supra* habent factum *scripta sunt* uel fecerunt *alia manu* 6 *prius* et *supra versum scriptum* 9 *supra* Tu *scripta sunt* .s. o 12 mihi *in ras.* 13 Scribe *in ras.* 15 capitulariam] *altera* a *ex* u *correcta* ordinatam] tam *supra versum* 18 ceu *idem atque* seu 24 multo *supra versum scriptum* 28 aliquis *ex* alioquis *per rasuram* 30 talis] i *in rasura*

'Dinumera nummos modo huc, ut uideam si ualent aut puri sint et argentei.'

'Et ego faciam.'

'Certe boni sunt omnes.'

'Sic sunt uere.'

'⟨T⟩u puerule, socie mi, ubi eris tota die? Unde uenisti modo huc? 27
aut quo uadis, maliuole? Tarde uenisti, et tarde uenis semper ad lectionem tuam et ad opus tuum, quia tardus et ségnis et píger et réses et malus és semper. Numquam bonus eris nec *fi⟨d⟩e⟨li⟩s umquam. Semper cogitas malum et numquam bonum. Semper facis male et numquam bene operaris. Quid cogitas, diabole et non homo? Filius es diaboli et non Dei, ut nobis omnibus uidetur, et recte sic uidetur, quia ita est ut dico. Tarde bonus et semper malus, uáe sít tibi iugìter! Multam iniuriam facis mihi | et magnam calumpniam omnibus nobis ubique et in omnibus locis. fo. 181 v.
Dignus uálde és, ut habeas malum semper et non bonum. Semper discordiam facis inter fratres nostros, et semen malum seminas inter socios tuos et inter nostros collégas. Semper agis quod nil ualet. Numquam uenisti de bonis hominibus nec de nobilibus. Unus stercus és, et non bonus homo. Unus diabulus es et doemoniorum opera semper sequeris et exerces, et numquam scís cessáre a tuis actibus malis et a diabólicis operibus, quae ille tibi die noctúque male exortando docet. Scriptura namque dicit "Filius discordiae, filius diaboli". Et filius concordie uel filius pacis filius Dei uocabitur. Tu filius discordię et non concordiae uel uere pacis, sed susurro es et malus homo et uulpis malus. Omne enim quicquid audis alios ín inuicem loquentes, síue sít malum siue bonum, seu rectum siue peruersum, id totum susurras et sicut unus uersipellis uulpiculus facit huc et illuc concurrendo et caudam propriam agitando quando uult callinas uel aucas siue anetas séu álias mordére áues propter | suam fo. 182 r.
esuriem, sic tú, uulpicule, qui semen dęmonis és, adulando et tuos socios seducendo facis, et similes tui, qui tibi consentiunt, in malum hortando semper peruerse trahis et inuidióse in peruersa opera inuítas. Nullus enim doemon peior quam filius discordię uel susurro inter concordes et pacificos.'

6 ⟨T⟩u] *spatium pro* T *vacuum relictum*: *supra* ⟨T⟩u *scriptum est* s⟨cilicet⟩ 7 *prius* Tarde] *rasura unius litterae post* T, *supra versum* r *addita* (*an primum scriptum* Trade?) semper *supra versum scriptum* 13 Tarde] *post* T *una littera erasa est*, *supra versum* r *scripta* 15 *post* Semper *rasura unius vocabuli* discordiam] s *addita supra versum* 16 inter] ter *supra versum additae* 19 diabulus *ita cod.* doemoniorum *ita cod.* 22 *supra prius* Filius *scriptum est* e· (= est) concordie] *ex* concordiae *per rasuram correctum* 23 *supra* Tu *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ es discordie] s *addita supra versum* 24 uulpis *ita cod.* Omne] mne *supra rasuram scriptae* 25 inuicem] *inter* i *et* n *rasa est littera* 26 susurras] *alterae* su *supra versum additae* 28 callinas *pro* gallinas 29 adulando] u *supra* o *scripta* socios *supra versum scriptum* 31 peruerse] per *in marg. additae* 32 doemon *ita cod.* 33 pacificos] *inter* a *et* c *rasa est littera*

'Potestatem habes, o mi inimice! et uoluntatem propriam dicendi et loquendi de me misero quicquid uís. Quid dicis aut quid lóqueris contra me?'

'Tu sochors! Tu scibalum hedi! Tu scibalum ouis! Tu scibalum equi! Tu fimus bouis! Tu stercus porci! Tu hominis stercus! Tu canis scibalum! Tu uulpis scibalum! Tu murícipis stercus! Tu gallínę stercus! Tu asini scibalum! Tu uulpicule omnium uulpi⟨cul⟩orum! Tu uulpis cauda! Tu uulpis barba! Tu nebrís uulpiculi! Tu uechors et semichors! Tu scurra! Quid uís habére ad mé? Nihil boni autumo.'

'Ego uellem, ut totus esses caccatus et minctus pro his omnibus uerbis tuis. Habeto stercus in mento tuo! Hábe scíbalum in barba tua et in ore tuo stercus et scibalum tria et duo, VIII[to] et unum, et ego nullum, fo. 182 v. habeto semper. Modo uerba tua uerum | manifestant, quod unus mimus et unus sottus es et insipiens et fatuus. Níhil mélius scís agere, quam omnes, qui ad te *peruenierint, turpiter cum tuis caccáre et fędare foetidis uerbis et insensatis. Non sum sensatus adhuc, nec tam sapiens sicut tu és. Nullo modo usurpare mihi possum sapientiam nec nullatenus scio, quia mea adolescentia non ualet facere hoc omnino.'

'⟨E⟩t quare non potes facere tam bene sicut agunt isti nostri alii pueri? Quia tabescis et decrescis et minuis et marcescis. Semper decrescas et non crescas, et sis tabescens et numquam proficiens.'

'Stultissime hominum, semper stulte lóqueris stulta uerba ultro citroque permutando. Maledictus es et non benedictus, stultissimus et pessimus!'

'Malus puer es et non bonus. Cessa, miser, cessa! Et noli tam stulte agere tamque sepe errare! Iuuenes moriuntur uti senes. Cogita, quod ista uita cito transit et omnia temporalia caduca sunt et sepe mouentur ut Sapien. v. 15. fumus ignis a facie uenti. Hodie sumus; nescio si cras uixerimus an non. Cur non uís facere tám béne sicut iste meus dilectus puer et meus aman- fo. 183 r. tissimus amicus facit? Non est tam uetus sicut tu es in annis, | sed tamen melius et rectius et pulchrius legit et cantat et loquitur quam tu agis. Duódecim annos habet aetatis et non plus, et tamen non est tam fátuus sicut tú, qui quindecim annos aut sédecim modo portas in dorso tuo. Nescis quia melior est sapientia in iúuene quam stultitia in séne, et puer centum annorum maledictus erit. Béne sít tibi, mi socie, quámdiu uis loqui ad me tam sapienter!'

'Non curo de sapientia tua. Nichil curo de doctrina tua nec de ammo-

O.E. Gloss: 20 **decrescis** sipas (*omitted by Napier*)

---

1 inimice] *tertia* i *in rasura* 4 *supra* Tu *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ o 9 nihil] hi *additae supra versum* 15 perenierint] peruenerent *supra* ę *scripta* i 17 sapientiam] *ante alteram* a *littera erasa* 19 ⟨E⟩t] *spatium pro* E *vacuum relictum* 22 *supra* Stultissime *scripta sunt* .s. o 23 *supra* stultissimus *scripta sunt* .s. es 26 tamque *ex* tamquæ *per rasuram* 37 nichil] c *supra versum addita*

nitione tua. Mea stultitia mea sapientia est. Omnis stultus ante quam sapiens. Responde mihi secundum stultitiam meam, sicut scriptum est [1]*Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne* forte *sapiens sibi* met ipsi *esse uide⟨a⟩tur.* Numquam sapientia et stultitia ualent concordare. Et [2]*qui erudit derissórem,* sicut ego sum, *ipse sibi iniuriam facit, et qui arguit impium, generat maculam sibi.* Item [3] *noli argúere derisorem, ne óderit té.* [4]*Stulti* sepe *sapient*em *despiciunt.* [5]*Argue sapientem et diliget te.* [6]*Doce iustum, et festinabit accipere.* [7]*Si sapiens fueris, tibi met ipsi eris* [8]*filius sapiens doctrina patris,* sed ego non sic adhuc. [8] *Qui autem inlusor est* sicut ego *non audit cum arguitur.* | [9] *Uade contra uirum stultum et nescit labia prudentiae.* [10] *Quid prodest diuitias habere stult*um, *cum sapientiam émere non possit?* [11]*Plus proficit correptio apud prudentem quam centum plagae apud stultum.* [12]*Stultus quoque, si tacuerit, sapiens reputabitur.* Ergo [13]*non recipit stultus uerba prudentiae nisi dixeris éa quáe uersantur in corde eius.* Loquere mecum iuxta insipientiam meam! hoc placet mihi, et sic poterimus amici esse inuicem et amicitiam simul habere et concorditer tenere.'

[1] Prov. xxvi. 5 [2] Ib. ix. 7. [3] Ib. ix. 8. [4] Ib. i. 7. [5] Ib. ix. 8. [6] Ib. ix. 9. [7] Ib. ix. 12. [8] Ib. xiii. 1. fo. 183 v. [9] Ib. xiv. 7. [10] Ib. xvii. 16. [11] Ib. xvii. 10. [12] Ib. xvii. 28. [13] Ib. xviii. 2.

'Frater, crede mihi, non curo de tua amicitia nec de inimicitia tua. Si uis amicus seu inimicus esse meus, non curo.'

'Nec ego. Unum tamen dico tibi, si uis uel non uis. Ubicumque ieris, sequatur té caccatio semper.'

'Unum pro certo scio, quia stultus uerbis non corripitur, et *qui parcit uirgae, odit filium,* et *diligit* hic natum uirga, qui corripit illum. Recte diligit discipulum, qui sepe flagellat illum. Sepe nocet puero blanda miseratio magistri.' (Prov. xiii. 24.)

'Quam diu uis sic tota die minari me, cum nullatenus curo de tua edificatione?'

'Cessant modo *uerba,* quia *parata* sunt *uerbera.* Quis homo | aut qualis magister docuit tibi tam insipienter loqui? Numquam ego té sic docui fári, nec nullus ex doctoribus nostris. Aut ubi fuisti doctus, ut tam magnus ebes esses? Non fuisti, ut estimo, in hoc monasterio instructus neque inbutus. Malum exemplum nostris pueris ostendis in tua fatuitate et in tua turpi locutione. Sed non debent sequi tuam loquelam neque tuam doctrinam nec tuam insipientiam. Ego uero sepe té corrigo uerbis et correptione et flagellis duris et minis nimiis, sed nihil mihi prodest. Nequaquam uis facere sicut ego doceo. Ego erúdio té cum sapientię uerbis secundum meam paruam doctrinam. Tu e diuerso stultitiam tuam

(fo. 184 r. Ter. *Heaut.* ii. 3. 115.)

1 *supra* Omnis *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ erit *supra* ante quam *scripta sunt* .s. sit 6 *supra* Item *scriptum est* .s. ait 7 argue] r *addita supra versum* 8 *supra* sapiens *scripta sunt* .s. ē ⟨= .s. est⟩ 9 qui *ex* quia (?) *per rasuram* 10 ego *supra versum additum*; s. sum *tanquam glossema praecedunt* 11 prudentiae] r *addita supra versum* 18 *supra* Frater *scripta sunt* .s. o 20 *post* ñ (= non) *erasa* o 26 minari *ex* minare *per rasuram* 31 esses] *tertia* s *supra versum addita* 34 corrigo] g *per rasuram in* o *mutata* 35 *post* minis *erasum* tu 37 meam] *prior* m *supra versum addita*

accúmulas. [1] Nescis quia *auersio paruulorum interficiet eos et prosperitas stultorum perdet illos.* [2] *Impii uero de terra perdentur, et qui inique agunt, auferentur ex éa.* [3] *Tunc intelliges iustitiam et iudicium et ęquitatem et omnem semitam bonam,* [4] *si intrauerit sapientia* in *cor tuum et scientia animę tuę placuerit.* [5] *Qui relinquunt iter rectum, ambulant per uías tenebrosas.* Item Salomon [6] '*Fili mí*' ínfit, '*ne obliuiscaris legis meę* | fo. 184 v. *et precepta mea custodiat cor tuum.* [7] *Longitudinem d⟨i⟩erum et annos uite et pacem* add*ent tibi.* [8] *Consilium* bonum *custodiet té et prudentia seruabit té,* [9] *ut eruaris* de *uia mala.* [10] *Time Dominum, et recede a malo.* [11] *In omnibus uiis tuis cogita illum, et ipse diriget gressus tuos* et opera tua. [12] *Disciplinam Domini ne ábicias.* [13] *Quem enim diligit Dominus,* sepe *corripit.* [14] *Longitudo dierum in dextera Eius et in sinistra Illius diuitię et gloria.* [15] *Noli prohibére benefácere eum, qui potest: si uales, et ipse benefac.* [16] *Gloriam sapientes possidebunt.* [17] *Audi fili mi, et suscipe uerba mea, ut multiplicentur tibi anni uitae.* [18] *Uiam sapientiae monstrabo tibi.* [19] *Tene disciplinam,* frater mí! *ne dimittas eam, quia ipsa est uita tua,* [20] *nec tibi placeat malorum uia.* [21] *Fuge ab éa, nec transeas per illam; declina et désere eam.* [22] *Ausculta sermones meos et ad eloquia mea inclina aurem tuam.* [23] *Animaduerte parabolam et interpretationem* et *uerba sapientium et enigmata eorum.* Habe [24] *timor*em *Domini,* quia *principium* est *sapientię.* [25] *Audi disciplinam* magistri *tui* et *legem* fratrum timentium Deum, ne despicias. [26] *Fac quod dico,* frater *mi, et temet ipsum libera! Discurre,* | fo. 185 r. piger! *festina* miser! *Suscita a*nim*um tuum* ad opus bonum, ne otiosus inueniaris. [27] *Usquéquo* uís síc stulte et otiose in tua stultitia tuam uitam perducere? [28] *Uade, o piger! ad formicam, et considera uias eius, et disce sapientiam* ab ea et astutiam, [29] *quae, cum non habeat ducem nec preceptorem nec principem,* [30] *parat aestate cibum sibi et cóngregat in mésse, quod cómedat* in híeme. Síc tú, frater, si píger in bonis operibus fueris, paululum dormíre et módicum dormitare debes, et te met ex somno otiositatis ad spiritalem messis cibum futurę excitare, ne tibi in horreo caelesti alimentum supernę alimonię deficiet. Nescis quia [31] *homo apóstata uír* est *inútilis, gráditur* semper *ore peruerso* et [32] *prauo corde machinatur malum, et* in *omni tempore* pene *iurgia seminat.* [33] *Huic extimplo* cum nescit *ueniet perditio* mala, *et subito* in paruo tempore *conteretur, nec habebit* nec inueniet in aliquo *ultra medicinam.* Sic tu, fili, non sís peruersus, sed bonus, ne superueniat in té repentína mors. [34] *Conserua, fili mí, precepta* Domini, *et ne dimittas legem* ipsius, sed [35] *liga ea in corde tuo,* et *cum ambulaueris, gradiantur tecum; cum dormieris custodi*| fo. 185 v. *ant té, et euígilans lóquere cum eis, quia mandatum* Dei *lucerna est*

[1] Prov. i. 32. [2] Ib. ii. 22. [3] Ib. ii. 9. [4] Ib. ii. 10. [5] Ib. ii. 13. [6] Ib. iii. 1. [7] Ib. iii. 2. [8] Ib. ii. 11. [9] Ib. ii. 12. [10] Ib. iii. 7. [11] Ib. iii. 6. [12] Ib. iii. 11. [13] Ib. iii. 12. [14] Ib. iii. 16. [15] Ib. iii. 27. [16] Ib. iii. 35. [17] Ib. iv. 10. [18] Ib. iv. 11. [19] Ib. iv. 13. [20] Ib. iv. 14. [21] Ib. iv. 15. [22] Ib. iv. 20. [23] Ib. i. 6. [24] Ib. i. 7. [25] Ib. i. 8. [26] Ib. vi. 3. [27] Ib. vi. 9. [28] Ib. vi. 6. [29] Ib. vi. 7. [30] Ib. vii. 8. [31] Ib. vi. 12. [32] Ib. vi. 14. [33] Ib. vi. 15. [34] Ib. vi. 20. [35] Ib. vi. 21, 22, 23.

O.E. Gloss: 33 **perditio** lyre (*in marg. in same hand* For-wyrd)

6 *supra* Fili *scriptum est* .o. 11 *supra* Longitudo *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ est 12 *supra* diuitię *scripta sunt* .s. sunt 13 eum *supra versum scriptum* uales *correctum ex* ualis 16 ipsa] a *supra rasuram scripta* uia *supra versum scriptum* 17 transeas *ex* transearis *emendatum* is *erasis* 18 animaduerte] *post* anim *rasa est* a 30 supernę] *supra* ę *scripta est* e deficiet *ita cod.* 36 *supra* fili *scripta est* o

cordis tui *et lex* eius *lux* oculorum. [1]*Nunc ergo*, frater, *audi me* docentem [1] Prov. vii. 24.
té, quoniam qui alium recte et bene docet uel ammonet, animum proprium
ad doctrinam instígat. [2]*Adtende uerbis oris mei.* [3]*Accip*e doctrinam et [2] Ib. vii. 24.
disciplinam meam et non pecuniam carnalem. Eruditionem *magis quam* [3] Ib. viii. 10.
aurum elige. [4]*Melior est sapientia cunctis pretiosissimis* rebus, nec nihil [4] Ib. viii. 11.
terrene substantię *potest comparari ei.* [5]*Timor Domini odit malum. Arro-* [5] Ib. viii. 13.
*gantiam et superbiam et uiam prauam et ós bilingue detest*atur Christus.
⟨P⟩er sapientem Salomonem sapientia Dei omnes ad se ortando ita
adhuc pulchre alloquitur dicens: [6]*Meum est consilium et ęquitas mea* [6] Ib. viii. 14–
prudentia. Mea est fortitudo. Per mé reges regnant et *principes ímperant* 16.
subditis suis *et potentes decernunt iustitiam.* [7]*Mecum sunt* sapientia Dei, [7] Ib. viii. 18.
diuitie et gloria et iustitia, siue spiritalis seu secularis. [8]*Ego diligentes me* [8] Ib. viii. 17.
*diligo, et qui mane uigil*auer*int ad me, inuenient me.* Adhuc sapientia [9] Ib. viii. 22,
Dei. [9]*Dominus*, inquit, *possédit me* ab *initio uiarum* | *suarum* et *ante-* 23. fo. 186 r.
quam quicquam fácerei a principio ab éo *ordináta sum.* [10]*Nondum erant* [10] Ib. viii. 24.
*abiss*i creati, *et ego iam concepta eram, nec dum fontes aquarum erúperant,*
[11] *nec montes graui móle constíterant. Ante colles ego parturiébar. Adhuc* [11] Ib. viii. 25–
terram non fecerat et flumina et cardines orbis terre. Quando preparabat 30.
cęlos adęram; quando cérta lége et gíro uallábat abyssos, quando aeth⟨e⟩ra
firmabat sursum et liberabat fontes aquarum; quando circumdabat mari
terminum suum et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos, quando
appendebat fundamenta terrę cum éo éram cuncta compónens. Adhuc
sapiéntia Dei loquitur ad omnes, qui illam scire cupiunt: [12]*Nunc ergo,* [12] Ib. viii. 32–
filii, audíte mé. Beati, qui custodiunt uias meas. Audite disciplinam; 36.
estote sapientes et nolite abícere eam. Beatus homo, qui audit me, et *qui me*
inuenerit, inueniet uitam et hauriet salutem a Domino. Omnes, qui me
oderint, diligunt mortem. [13]*Per me multiplicabuntur dies tui et addentur* [13] Ib. ix. 11.
dies tui, et addentur *tibi anni uitę.* [14]*Filius sapiens lętificat patrem* suum; [14] Ib. x. 1.
filius uero | *stultus mestitia* illius. [15]*Qui congregat in messe filius sapiens* fo. 186 v.
est, et qui ⟨stertit⟩ estate filius confusionis. [16]*Benedictio Domini super caput* [15] Ib. x. 5.
et [17] *in labiis sapientis uenie*tur *sapientia* et [18] *labia iusti erudiunt plurimos.* [16] Ib. x. 6.
[19] *Opus iusti ad uitam; fructus autem impii ad peccatum.* [20] *Timor* [17] Ib. x. 13.
Domini apponet dies, et anni impiorum breuiabuntur. Expectatio iustorum [18] Ib. x. 21.
letitia; spes impiorum peribit. [21] *Ós iusti partúriet sapientiam; lingua* [19] Ib. x. 16. [20] Ib. x. 27, 28.
prauorum peribit. [22]*Iust*i *autem quasi fundamentum sempitern*um, et [23] *iustus* [21] Ib. x. 31. [22] Ib. x. 25.
in ęternum non commouebitur. [24]*Ubi fuerit superbia, ibi erit et contumelia,* [23] Ib. x. 30.
et *ubi humilitas, ibi et sapientia. Simplicitas iustorum diriget eos,* et [24] Ib. xi. 2, 3.
supplantatio peruersorum uastabit illos. [25]*Iustitia* autem *liberabit a morte.* [25] Ib. x. 2.

3 Adtende] *prior* e *correctum ex* i   8 ⟨P⟩er] *spatium pro* P *vacuum relictum*   ortando] *inter* r *et* t *una littera erasa est*   12 spiritalis] *post secundam* i *rasura parva*   29 *supra* illius *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ est   30 *post* qui *rasura verborum* (stertit in?); nit *supra rasuram scriptae*   31 et in labiis . . . labia *supra versum*   32 *supra* Opus *scripta sunt* .s. erit   33 *supra* Expectatio *scripta sunt* .s. erit   37 *tertium* et *supra versum additum*

[1] Prov. xi. 14. [2] Ib. xi. 17. [3] Ib. xi. 19. [4] Ib. xi. 23. [5] Ib. xi. 27. [6] Ib. xii. 1, 2. [7] Ib. xi. 28, 29. [8] Ib. xii. 11. fo. 187 r. [9] Ib. vii. 1, 2. [10] Ib. vii. 4. [11] Ib. xiii. 3. [12] Ib. xiii. 5. [13] Ib. xii. 15. [14] Ib. xii. 28. [15] Ib. xiii. 6. [16] Ib. xiii. 9. [17] Ib. xiii. 16. [18] Ib. xiii. 20. [19] Ib. xiv. 3. [20] Ib. xiv. 5. [21] Ib. xiv. 6. [22] Ib. xiv. 8. [23] Ib. xiv. 16. [24] Ib. xiv. 17. [25] Ib. xiv. 19. [26] Ib. xiv. 22. [27] Ib. xiv 23. fo. 187 v. [28] Ib. xiv. 25. [29] Ib. xiv. 33. [30] Ib. xv. 1. [31] Ib. xv. 2. [32] Ib. xv. 3. [33] Ib. xv. 5. [34] Ib. xv. 14. [35] Ib. xv. 16. [36] Ib. xv. 17. [37] Ib. xv. 28. [38] Ib. xv. 32. [39] Ib. xv. 33. [40] Ib. xvi. 16. [41] Ib. xvii. 1. [42] Ib. xvii. 2, 3.

[1] *Ubi non est gubernator populus corruet; salus autem ubi multa consilia.* [2] *Benefacit animę suę uir misericors*, et [3] *clementia preparat uitam et sectatio malorum mortem.* [4] *Desiderium iustorum omne bonum est; prestolatio impiorum furor*um. [5] *Bene consurgit diluculo qui quęrit bona*, et, [6] *qui diligit disciplinam* amat *scientiam*, et *qui odit increpationes insipiens est, et qui bonus est, hauriet a Domino gratiam.* Et [7] *ius*tus, *quasi uirens folium germinab*it, et *qui est stultus seruiet sapienti.* | [8] *Qui operatur terram suam, sat*ur*abitur panibus* et *qui sectatur otium stultissimus est.* Sapientia Dei iterum ita dicit: " [9] *Fili mi, custodi sermones meos et precepta mea reconde tibi. Serua mandata mea et uiues et legem meam quasi pupillam oculi tui.* [10] *Dic sapientię, soror mea es et prudentiam uoca amicam tuam.* [11] *Qui custodit ós suum, custodit animam suam.* [12] *Uerbum mendax iustus detestabitur.* [13] *Uia stulti recta in oculis eius. Qui sapiens est, audit consilia.* [14] *In sémita iustitię uita; iter deuium ducit ad mortem.* [15] *Iustitia custodit innocentis uiam; impietas* uero *peccatorem subplantat.* [16] *Lux iustorum letificat; lucerna impiorum extinguetur.* [17] *Astutus omnia agit cum consilio.* [18] *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit.* [19] *In ore stulti uirga superbię; labia sapientium custodiunt eos.* [20] *Testis fidelis non mentietur; profert mendacium dolosus testis.* [21] *Quęrit derisor sapientiam, et non inueniet. Doctrina prudentium facilis.* [22] *Sapientia callidi est intelligere uiam suam, et inprudentia stultorum erra*t. [23] *Sapiens timet et declinat a malo*, et [24] *inpatiens operabitur stultitiam.* [25] T*acebunt mali ante bonos*, et [26] *errant qui operantur malum. Misericordia et ueritas preparant bona.* [27] *In omni opere* | bono *erit habundantia.* [28] *Liberat animas testis fidelis, et profert mendacia uersipellis.* [29] *In corde prudentis requiescit sapientia et indoctos quosque erudiet.* [30] *Responsio mollis frangit iram; sermo durus suscitat furorem.* [31] *Lingua sapientium ornat scientiam; os fatuorum ebullit stultitiam.* [32] *In omni loco oculi Domini contemplantur malos et bonos.* [33] *Stultus inrídet disciplinam patris sui*, et [34] *cor sapientis queret doctrinam.* [35] *Melius est parum cum timore Domini quam thesauri magni et insatiabiles.* [36] *Melius est uocari ad holera cum caritate quam ad uitulum saginatum cum odio.* [37] *Mens iusti meditab*itur *obędientiam; os impiorum redundat malis.* [38] *Qui abicit disciplinam, despicit animam suam;* et [39] *timor Dei disciplina sapientię.* [40] *Posside sapientiam, quia auro melior est, et adquire prudentiam, quia pretiosior est argento.* [41] *Melior est buccella sicca cum gaudio quam domus plena uictimis cum iurgio.* [42] *Seruus sapiens* sepe *dominabitur filiis stultis. Sicut igne probatur argentum et aurum camino, ita*

O.E GLOSSES: 19 **derisor** lo (*Omitted by Napier*) 25 **uersipellis** pæti

2 sectatio] e *correctum ex* i 10 et legem . . . sapientię *supra versum* 11 *post* soror *erasa est* e 13 Uia *ex* uiam *per rasuram* *supra* Uia stulti *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ uidetur *ante* recta *erasa est* a 15 peccatorem] *rasura inter* r *et* e (*primum scriptum* -orum *videtur*) *supra* letificat *scriptum est* .s. alios 19 *supra* doctrina *scriptum est* .s. est 30 insatiabiles] e *correcta ex* i 31 uocari *scripsi*: uocare *cod.*

corda probat Deus. [1] *Non decent stultum uerba com|posita* (i. pulchra), et [2] *qui reddit mal*um *pro bonis, non recedit malum* ab eo. [3] *Omni tempore diligit, qui amicus est,* et [4] *qui peruersi cordis est, non inueniet bonum.* [5] *Ira patris filius* (scilicet est) *stultus.* [6] *Stultus quoque, si tacuerit, sapiens reputabitur.* [7] *Non recipit stultus uerba prudentie nisi ea dixeris, quę uersantur in corde eius.* [8] *Labia* uero *stulti* in*miscunt sé rixis, et os eius iurgia prouocat.* [9] *Turris fortissima nomen Domini; ad ipsam currit iustus et exaltabitur.* [10] *Qui prius respondet quam audiat, stultum se esse demonstrat.* [11] *Testis falsus non erit inpunitus, et qui loquitur mendacia* peribit. [12] *Audi consilium et suscipe disciplinam, ut sis sapiens in nouissimis tuis,* et [13] *non cesses, fili, audire doctrinam* bonam et rectam et sanctam.

[1] Prov. xvii. 7. fo. 188 r. [2] Ib. xvii. 13. [3] Ib. xvii. 17. [4] Ib. xvii. 20. [5] Ib. xvii. 25. [6] Ib. xvii. 28. [7] Ib. xviii. 2. [8] Ib. xviii. 6. [9] Ib. xviii. 10. [10] Ib. xviii. 13. [11] Ib xix. 5. [12] Ib. xix. 20. [13] Ib. xix. 27.

'⟨E⟩cce! fratres, audistis in hac sententia qualiter qui sapientiam quęrunt et doctrinam secuntur studere debeant, ut sapienter et recte uiuere ualeant, et quomodo insipientes, nisi a stultitia sua citius recedant et se ad meliora prouocant (scilicet reuertere), periendi sunt. Proinde cauéte uós, ut sensati sitis et non insensati.'

28 'Rabbi bone, sic uolumus semper. Sed, secundum tuam antiquam consuetudinem, faris tam profundam Latinitatis | loquelam, ut pene eam intelligere non ualemus. Sed, gratia Christi, cessa módice hác uíce, et aliud aliquid enarra nobis leuius nobiscum affando.'

Cf. II. c. 6. fo. 188 v.

'Faciam uti postulatis. ⟨K⟩ari pueri, uertíte húc ad me uultus uestros uel facies uestras, et auscultate quę loquor ad uos. Habetis aliquod pomerium siue hortulum?'

'Etiam, habemus.'

'Quando fuistis ibi in pomerio monasterii huius?'

'Heri fuimus illic, et iocauimus ibi, et poma multa congregauimus nobis ad manducandum et tenendum.'

'Cuius licentiam habuistis tunc pergendi illuc?'

'Nostri magistri.'

'Cuius licentia congregastis poma illa uobis omnia?'

'Hortulani.'

'Ille recusat.'

'Potest dicere quicquid uult. Fidelis frater est, qui nobis licentiam ipsius predixit et quod nobis ille licentíam haberet donatam; aliter non ausi sumus per nostram uitam intrare illuc. Bonum testimonium habemus et fidele fratrum seniorum nostrorum.'

'Si hoc est uerum, tunc est bene.'

'Etiam, uerum est, pater. Ergo tibi non audemus mentiri pro timore Dei.'

2 tempore] tpr *cod.* Ira *scripsi*: ita *cod.* 5 prudentie] *altera* e *ex* ę *per rasuram* 6 *post* inmiscunt *rasura* 7 iurgia] r *supra versum addita* 12 ⟨E⟩cce] *spatium pro* E *vacuum relictum* 21 ⟨K⟩ari] *spatium pro* K *vacuum relictum. Supra* ⟨K⟩ari *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ o 23 *pro* pomarium 34 ille *correctum ex* illi 35 *ante* testimonium *erasae sunt* es *vel* os 36 fratrum] u *ex* ū *per rasuram*

'Modicum Dei timorem habetis, puto.'

'Non, certe.'

'Si essetis boni et ueri Christiani et non falsi, bene esset tunc mihi in uita mea.'

fo. 189 r.

'Deus scit quid sumus et quales | in futuro esse debemus.'

'Minime hoc possum abnegare.'

Cf. Colloq. VI, pag. 98.

'Quales arbores crescunt in uestro pomerio? aut cuius generis?'

Ælfric's *Grammar*, ed. Zupitza, p. 312.

'Multorum generum, sed nescimus tibi omnia Anglice interpretare. Ibi crescunt hae arbores: buxus et fraxinus (i. liberna), taxus (rubus), et quercus (i. ilex), corilus et fagus, alnus et laurus, malus, pinus, pirus, prunus, ficus, ulcia, populus, palma, sabina, genesta, cornus, sentes uel spinae, ramnus, uepres uel tribuli, abies, olea uel oliua, morus, uitis, salix, et alia his similia perplurima.'

'⟨F⟩ratres mei, dicite mihi nunc, habetis aliquod uiridarium, aut habetis herbas aliquas in uiridario uestro?'

'Etiam, domine, habemus.'

'Quis exercet eas?'

'Hortulanus monasterii et medicus senioris nostri, qui eas omni anno plantat et circum fodit et rigat.'

'Estne bonus medicus ille?'

'Sic dicunt.'

'Est Angligena siue Grecigena?'

'Non, sed Francigena. Bona sepe antidota et ung⟨u⟩enta facit.'

'Cui?'

'Non curat. Omni prestat, qui eum rogat.'

Cf. Colloq. VI, pag. 98.

'Cuius generis herbas habetis?'

fo. 189 v.

'Multae herbae ualde boni generis et mali, | ac diuersi semper crescunt in nostro uiridario.'

'Quales?'

'Bene scis et melius quam ego scio.'

'Nescio, certe, nisi mihi dicas.'

Cf. Colloq. VI, pag. 99. Ælfric's *Grammar*, pp. 310–11.

'Ibi crescunt primitus illa holera quae pene cotidie mandi possunt, si erunt cocta: caula uel magudaris, petrocilinum, malua, cerpillum, apium, algium, menta, anetum, saturagia. Crescit quoque ibi libestica, sandix, dilla, febrefugia, simphoniaca, rubia, rapa, auadonia, aprótamum, eliborum, senitia, feniculum, ele-

O.E. Glosses: 9 **taxus (rubus)** þyrne 32 **cerpillum** ⟨cer⟩ fil⟨le *Ælfric*⟩ 33 **anetum** di⟨le *Ælfric*⟩ 34 **rubia** médewyrt **rapa** næp **eliborum** tun-sing-⟨wyrt⟩ **senitia** gru⟨ndeswilige *Ælfric*⟩

---

8 interpretare *ita cod.* 9 *Haec nomina ex glossario 'Nominum Arborum' ad calcem Ælfrici 'Grammaticae Latinae' sumpta sunt, nonnullis omissis* 9 buxus] u *ex* o *correctum per rasuram* 12 tribuli *scripsi*: tribulos *cod.* morus *scripsi Ælfricum secutus*: mortis *cod.* 13 ⟨F⟩ratres] *spatium pro* F *vacuum relictum* 17 monasterii] a *supra versum; littera post* e *erasa* 31 mandi] mundi *cum a supra* u *scripta* 32 *Haec nomina ex glossario 'Nominum Herbarum' ad calcem Ælfrici 'Grammaticae Latinae' sumpta sunt, perpaucis omissis, ordine paulum mutato* algium] allium *Ælfric*

ctrum, malua crispa, polipedium, consolda, solsequium, slaregia, *ad⟨r⟩iaca, ruta, betonica, costa, epicurium, millefolium, tanicetum, saxífriga, citsana, calamus uel harundo (i. canna), papauer, absinthium, urtica, argangelica, plantaga, quinquefolium, uinca, marubium, camicula, fraga, cyminum, modera, lappa, helena, cresco, ambrosia, pionia, pollegia, organum, artemesia, saluia, fel terre (i. centauria), cardus, hermodactula (i. tidolosa), pastinaca, lilium, rosa, uiola, agrimonia, raphanum, felix, carex, iuncus uel scyrpus, et cetera multa holera, que tibi Anglice non possum edicere.'

| 'Pueri, numquid indumenta omnia habetis, quę uos habere oportet?' 29

'Non habemus cuncta, sed aliqua uetusta et noua perpauca.' fo. 190 r.

'Et quis, Christi gratia, uestit uos?' Cf. Colloq. VI, pag. 99.

'Uestiarius noster quae necessaria sunt aliquando dat nobis, sed tamen raro; aliquando amici nostri et consanguinei adiuuando uestiunt nos cum licentia senioris nostri.'

'Quae enim uestimenta desunt uobis modo?'

'Amice, nullus pene ex nostris pueris preter unum aut duos habet nunc bonam cappam nec sanam cucullam.'

'Tu, puer, quae fulcra habes penes te in lectulo (i. in *stramento) tuo?' Cf. Colloq. VI, pag. 100. Ælfric's *Grammar*, pp. 314 sqq.

'O domne mi! desunt mihi modo in dormitorio nostro sindo et stragula atque puluinar. Sed unum tantum modo sagum habeo in lecto meo, et non plus nisi mattam unam et foenum ad pausandum mea misera membra.'

'Puer mi, habes bonos ficones aut sanos?'

'Non, certe, nec ocreas bonas. Sum quippe ego sine cappa sicut mei socii bene sciunt. Toral quidem mihi deest. Femoralia quoque non habeo, nisi cruentata cum uirgis nuper uapulata. Perizomata (i. campestria) autem desunt mihi, nec unum fere filum sanum habeo in uesti|mentis meis, Deus scit. Igitur uniuersa haec uestimenta desunt mihi perplurimisque sociis meis, id est pellicia et colobium (i. interulum), cuculla bona, caligę, pedulę, instita, manuter⟨g⟩ium (i. mantele), digitales, cingulum (i. *zona vel cinctorium), cultellus, artauus et diuersa uasa, poculum, anaphus, pátera, discus, pugillaris (i. diptica), grafium, et tapeta in mea sessione, quae necessaria mihi essent, si ea adipiscere potuissem.' fo. 190 v.

'Credo tibi bene, quia ita est ut asseris.'

'Etiam, domne, et hoc multum displicet nobis.'

O.E. Glosses: 2 **epicurium** hels⟨wyrt⟩ **tanicetum** held⟨e *Ælfric*⟩ 4 **uinca** per⟨fince *Ælfric*⟩ **camicula** argen⟨tille, *Ælfric*⟩ **fraga** stre⟨owberian wisan *Ælfric*⟩ **helena** hors⟨elene *Ælfric*⟩ **ambrosia** hind⟨heoloð *Ælfric*⟩ 5 **artemesia** mucg⟨wyrt *Ælfric*⟩ 6 **pastinaca** weald ⟨*for* wealmoru *Ælfric*⟩ **agrimonia** gar⟨clife *Ælfric*⟩.

---

1 slaregia] e *subter punctata* 6 felix *pro* filix 12 noster] n *in ras.* 13 consanguinei] *tertia* n *supra versum addita* 18 *Quae secuntur ex glossario 'Nominum Domorum' ad calcem Ælfrici Grammaticae composita sunt* in stramento *scripsi* (Ælfric, p. 314. 17): instrumento *cod.* 26 filum *ex* filium *per rasuram* 29 zona *scripsi Ælfricum secutus*: tona *cod.*

'Noli murmurare nimium; Deus prouidebit quae necessaria sunt nobis.'
'Hoc est uerum. Fiat uoluntas Illius. Amen.'

30 Cf. Colloq. VI, pag. 100. ⟨I⟩nterrogo uos, fraterculi nostri, adhuc, utrum habeatis utensilia coenobialia, annon?'

'Habemus quippe uetera et noua perplurima.'

'Indica mihi cito quae sunt illa.'

'Indicabo properanter, si patientiam uis habere in me. Primitus enim nostra basilica intrinsecus et extrinsecus habet ea, quę ad se rite ac consuete pertinent.'

'Et quæ sunt illa?'

Ælfric's *Grammar*, pp. 313 sqq. 'Inprimis sanctum altare pulchreque dispositum. Ibi intus quoque multę arcae positae sunt super altare illud, pulcherrime de auro et argento et pretiosissimis gemmis digestę et fabricatę. fo. 191 r. Fornix | etiam ac columnę et chorus optime dispositus ibi intus stant, et pauimentum bene politum. Ibi intus sine dubio stant et manent loculus et calix siue calices, patena, candelabra, libri, c⟨l⟩ausura, sera, et claues, turibulum, thus, sciffus, urceus non unus tantum sed duo sciffi et duo urcei, mappula, candela et munctorium, analogium et scabella, laterna (i. lampas), quod est lucerna, tintinnabula, lichinus et cera satis, cereus uel cerei, campanę (i. cloccae), cloccarium, i. est lucar. Aecclesiasticum quoque uestimentum ex parte habemus.'

'Quomodo nominantur illa in Latino sermone dic mihi.'

'Alba et stola, superhumerale, manualis, semicinthium, casula, planeta, palla, id est palliolum, cupa habens uinum in se *admissum, oleum almum in lechito.'

'⟨D⟩icite nunc, pueri, mihi quales domus sunt ędificatę in monasterio uestro.'

Ibid. 'Dormitorium, refectorium, hospitium (i. aula), uestiarium, cellarium, horreum, molendinum, turris uel turres, triclinium, coquina, *pistrinum, balnearium, ypodrómum, promptuarium (i. cubicularium), hoc est cubiculum, sermocinarium, solaria multa, latrina atque officina, et cetera talia.'

fo. 191 v. 'Fratres, súntne omnes hae domus lapide⟨e⟩ de quibus modo | mihi dixeratis?'

'Quaedam, frater, sunt lapidea⟨e⟩ et quaedam lignea⟨e⟩.'

Ibid. 'Et qualia utensilia aut ferramenta sunt in culina uestra ad coquendum uel parandum cotidianum cibum fratribus nostris?'

Cf. Colloq. VI, pag. 101. 'Omni utique die pene ibi erit focus (i. ignis) cum prunis, trunci et titiones, securis ad secandum ligna, andena, caccabum (i. lebes), sartago, fuscinula, olla,

3 ⟨I⟩nterrogo] *spatium pro* I *vacuum relictum* 11 *Haec nomina ex glossario* '*Nominum Domorum*' *ad calcem Ælfrici Grammaticae selecta sunt* 16 c⟨l⟩ausura *scripsi auctoritate Colloq. VI* 18 cerasatis *cod.* 19 lucar *ex* lucrar *per rasuram correctum* 23 admissum *scripsi*: admissam *cod.* 25 ⟨D⟩icite] *spatium pro* D *vacuum relictum* 28 pistrinum *scripsi*: pristinum *cod.* 31 hae *ex* haec *per rasuram emendatum* de quibus] adequibus (a *forsitan a* lapidea *translata*) 33 *post* lapidea *littera erasa*

follis ad ignem *suff⟨l⟩andum, uerua ad assandum, discus siue disci, ferculum, anfora, lagena, peluis, serra, plumbum, bothonica, utansile, sportella, cophinus, corbis, stagnum, uanga (i. fossorium), terebrum, carrum (i. plaustrum), uitrum, falx, falcastrum, ferrum, faretra, lima (runcina), fornax uel clibanus, manubrium, massa, farina, furfures, cribra uel cribellum, cupa, dolium, cos, cartallum, uter, flasco, forceps, forfex, munctorium et cetera ferramenta innumerabilia.'

'⟨P⟩ueri nostri, quis uestrum hesterna die furatus est poma monasterii 31
huius? Dicite et intimate mihi, si aliquis ex uobis ea furatus sit.'

'Nescimus, pater. Estimamus, quod iste fur noster furatus sit illa et complex eius.'

'Sic puto et ego. O maligni pueri! cur ambo sic furati estis poma nostra?' | fo. 192 r.

'Non, d*omi*ne, non.'

'Noli credere illis; non est ita ut aiunt. Ipsi soli fuerunt ibi in pomerio heri diluculo et furati sunt multa poma et impleuerunt sinus suos sic, et postea reuersi sunt ad lectulos suos et recluserunt ea in loculis suis ad tenendum. Mihi quoque ad manducandum pauca reddiderunt ex illis.'

'Mentiris, crede mihi, et falsum faris contra nos, Deus scit, filiole diaboli! Quis docet te sic fallaciter fari, nisi diabolus malignus? Maledictus es, et semper mentiri numquam cessas. Tu és nocens et nos innocentes sumus.'

'Tu mendacium dicis aduersum nos quia mendax és et Dei et hominum apostata. Tu, lupus rapax, totum clepere uis quicquid inuenies aut in claustro aut in oratorio, aut in refectorio aut in dormitorio. Tu furaris sepe strophea nostra et denarios nostros et marsupia et pecuniam fratrum nostrorum et mastrugas eorum et cappas et cucullas et capitia et pectines et pocula et anaphos et fialas et retia et codices et pergamenum et caseos et panes et frustra et pernas et aues et pisces. Nihil enim aliud és nisi unus diabolus inter tuos socios, et maximus fur omnium, qui nunc super terram uiuunt, et | iste tuus complex similiter iugiter facit sicut tu male fo. 192
agis, et semper celas malitiam et iniquitatem tuam, et omne, quod adquiris cum nequitia tua, das uillanis, et illi retribuent tibi econtra aut butirum aut lac aut gallinas. Sed iam ultra non debet ita fieri, sicut tu putas et collega tuus. Dic modo nobis, tu, pessime puer, quid tibi uidetur de facto tuo, quod tu exerces pene omni die. Est uerum an friuolum, quod loquimur contra te?'

O.E. GLOSSES: 2 **lagena** buc **peluis** wæter⟨mele⟩ **sportella** spyr⟨te⟩ **cophinus** þi (*for* pi = wilige, *Napier*) 5 **massa** *vel* dag **cribra** sy⟨fe⟩ **cupa** tu⟨nne⟩ 6 **forceps** t⟨ange⟩

2 utansile *ita cod.* 3 stagnum] g *ex* n, *sequitur littera* (*an* g?) *erasa* uitrum] *inter* t *et* u *erasa est* u 7 ⟨P⟩ueri] *spatium pro* P *vacuum relictum* 20 es] s *addita* 23 lupus *ita cod.* 27 pocula] po *supra versum additae* 32 nequitia] *rasura unius litterae ante* n

'Abnegare non possum. Uerum est quod dicitis. Sed cessare uolo amodo et poenitentiam agere.'

'Sic dicis semper, et iterum agis sicut antea egisti. Emendet magister noster hoc totum quo modo sibi melius esse uidetur.'

'Ego emendare non recuso certe. Habetis uirgas hic aliquas?'

'Non, sed uolumus adipiscere tibi.'

'Adquirite bonas uirgulas cito mihi.'

'Ecce! habemus uirgas nunc, domne.'

'Uultis uos flagellare eum?'

'Etiam statim, si debemus.'

'Sumite uirgas duas et stet unus in dextera parte culi illius et alter in sinistra, et sic inuicem percutite super culum eius et dorsum, et flagellate eum bene prius et ego uolo postea.'

'Indulge, pater, mihi modo et parce! Iam satis est.'

fo. 193 r. 'Percute, tu stulte, melius! Deridet | uerbera uestra et ea non sentit omnino.'

'Amodo, pater, cessare ab hac fraude uolo, pro qua hęc patior. Satis sum modo flagellatus et punitus hac uice. Fac in me aliquam benignitatem et indulgentiam. Iam moriturus sum.'

'Non es mortuus adhuc, sed uiuis.'

'Hoc est mihi malum nunc. Karius esset mihi mortuum esse modo quam talia flagella sustinere. Uae est mihi misero ut quid natus sum! Melius mihi esset modo mortuum esse quam sic miserabiliter uiuere! Ubique me infelicitas mea persequitur! Angustia mei animi turbet me nimis et affligit! Circumdatus sum malis, circum septus erumna magna, obrutus aduersis et miseriis et oppressus infelicitate et angustiis! Domi forisque calamitas me non deserit! Omne malum ubicumque fugero uel conuertero me insequitur, et maxime hic modo! Nulli umquam malum feci, nulli molestiam intuli, nulli calumpniatus sum, nulli aduersus mansi, et tamen omnes me ledere et accusare nituntur (comtant) et contra me insidiantur. Nullus mihi protectionem prebet nec defensionem prestat, nullus adminiculum tribuit, nullus malis meis succurrit. Desertus sum ab omnibus amicis meis et proximis et notis et propinquis. Quicumque
fo. 193 v. me aspiciunt aut fugi|unt aut me ubique persequuntur, et non quiescunt falsa testimonia contra me preparare et dicere. Loquuntur mihi in dolo uerbis pacificis et nequitiam occultant suam blandis sermonibus. Aliud ore promunt, aliud corde uolutant, i. cogitant. Obiciunt (obponunt) mihi cuius non habeo conscientiam. Omnibus odiosus sum et omnes me

O.E. GLOSSES: 1 **Abnegare** wiþsacan **non possum** ic no mæi no **Sed cessare** ae ⟨*read* ac⟩ swican **uolo** ic wille 2 **amodo** heononforþ 11 **Sumite** nimaþ 12 **et sic inuicem**] swa eow bet⟨wynan⟩

---

2 *supra* agere *erasum est glossema, ut videtur*

repudiant et simulate locuntur et minantur. Ego illos propitios habere uolui; illi magis mihi molesti sunt. Ego deposita facie sileo et taceo; illi non quiescunt sed amplius seuiunt. Magis magisque inruunt super me. Emarcuit cor meum, pallui miser. Contabui et exsanguis effectus tabesco pro timore et tremore. Nemo mihi egenti manum porrigit, quia qui mihi misereatur non est, sed cunctis abhominabilis sum, et nullus mihi stillat uel prebet guttam refrigerii. Et tamen mihi misero non desunt nunc tormenta, non cruciamenta, non supplicia. Modo sanguis meus in terra manat, cum lacrimis cruor stillat, non est cruor lacrimarum sed uulnerum. Vae illi diei, in qua natus sum et in quo conceptus *sum homo! Quare non morior? Ei! mihi misero! heu! mihi infausto! heu! mihi | doleo! Pro dolor! quod mors tam tarde uenit, quod sepultus fo. 194 r. terminum uitę non suscipio! O mors! quam dulcis es miseris cunctis! Quam suauis es, o mors! amare uiuentibus! Quam iocunda es, o mors! uniuersis tristibus atque merentibus omnibus, quia mors malorum omnium finem ponit, mors calamitati terminum prebet, omnem calamitatem mors adimit. Melius est bene mori quam male uiuere! Melius est non esse quam infeliciter esse! Parcite dolori meo, queso, parcite mihi, queso, ignoscite! angustię meę ueniam date! et amodo contra me commoueri nolite! Inpatiens est dolor et infinitus meror meus! Iam nulla fiducia est animi mei!'

'Omitte tristitiam; desine tristis esse; tristitiam repelle a te; repelle a corde tuo dolorem; uince animi angustiam; supera mentis dolorem. Cur tantum (i. tam multum) diffidis animo? Non murmures; non blasphemes; non dicas "quare sustineo mala, cur affligor, ut quid mala patior", sed magis dic "peccaui, et ut eram dignus non recepi".'

'Merito et recte possum dicere ita, domine magister!'

'Uis umquam iterum aliquid clepere?'

'Non, d*omi*ne, non. Totum displicet mihi, quod usquam furatus sum. Iam iurare | uolo tibi per Deum, quod amodo cessare uolo ab omni furto fo. 194 v. et fraude similiter quamdiu uitam meam habeam.'

'Fac sic, miser, fac! Cessate modo, fratres, cessate et diutius flagellare eum nolite! Surge, stulte, et *índue té et noli plorare! Etiam amplius noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.'

'Semper cautus esse possum, quamdiu uita mea in corpore meo manet et Deus me uiuere permittit super terram.'

'⟨O⟩ karissimi pueri! tempus modo est nobis loquendi aliquid de utilitate **32** animarum uestrarum, si audire uultis hanc nostram utilem hortationem et

10 sum *scripsi*: ē (= est) *cod.* 21 animi] ni *supra versum, post* ami *erasae* ei 24 diffidis] *in marg.* uel fragilis *scriptum* (fr *litteris Anglo-Saxonicis*) 28 clepere] *in marg.* uel souare (*an pro* furari?) 30 furto *scripsi*: furtu *cod.* 33 índue té *scripsi*: índusté *cod.* 37 *ante* karissimi *spatium pro* O *vacuum relictum*

doctrinam. Ergo, sicut in hac sententia didicistis, pueri mei, et legistis in multis locis, iocus cum sapientiae loquelis et uerbis inmixtus est et sepe coniunctus. Ideo autem hoc constitui et meatim disposui sermonem hunc uobis iuuenibus, sciens scilicet quosque pueros iugiter suatim loquentes adinuicem ludicra uerba sepius quam honorabilia et sapientiae apta, quia aetas talium semper trahit ad inrationabilem sermonem et ad *frequentem iocum et ad garrulitatem indecentem illorum. Et carius est illis, si eis licitum erit ludere et iocare cum suis sociis et suis similibus | fo. 195 r. insipienter et in hoc maxime letantur.'

'Uerum dicis, pater uenerande, sed quod modo antea nobis promisisti perfice totum, et nobis recita aliquem animę nostrę salutem recte docendo.'

'Et ego perpetrare id non renuo.'

'⟨F⟩ratres mei amantissimi, pater terrenus iuste quidem et merito gaudet quotiens filios suos et corpore sanos, sicut didici, et in Dei timore deuotos inuenerit, multo magis debeo caritati uestrę suggerere quod ad profectum animarum puerorum pertinet. Oportet uobis, ut tota mentis intentione inquirere et intelligere studeatis, quo modo aut quare Christiani estis effecti, et quare crucem Christi in fronte uestro portatis. Agnoscite et intelligite, quia non ideo Christiani facti estis, ut de ista tantum modo uita solliciti sitis. Qui enim non cogitat nisi de ista tantum uita, animalibus brutis et pecoribus similis est. Quid uero querunt animalia nisi manducare, bibere, luxuriare, atque dormire? Tales sunt, qui plus cogitant de carne sua quam de anima sua, et qui plus diligunt gulam ac luxuriam quam castitatem atque iustitiam. Ideo Christiani facti sumus, ut sepius de fo. 195 v. futuro seculo et de ęterna beatitudine cogitemus, | et frontibus nostris crucem sanctam inponendo nosmet ipsos benedicere non cessemus, et plus pro anima quam pro corpore laboremus, quia caro paucis annis erit in mundo. Anima autem nostra, si bene agimus hic, sine fine regnabit in cęlo. Si uero mala opera, quod longe sit! exercetis et plus pro carnis luxuria quam pro salute animę laboratis, timeo ne, quando boni Christiani post mortem cum angelis sanctis accipiunt uitam ęternam, uos, quod absit! precipitamini in Gehennam. Non uobis sufficit, quod Christianum nomen in baptismo accepistis, si opera Christiana non feceritis. Ille homo uerus Christianus dicitur et est, qui castitatem diligit, ebrietatem quam sepe fugit, superbia⟨m⟩ detestatur, inuidiam uelud uenenum respuit, qui furtum non facit, qui falsum testimonium non dicit, qui nec mentitur nec periurat, qui *adulterium non committit, qui ad ęcclesiam causa orationis frequentius uenit, qui senioribus suis honorem inpendit. In huius modi homine

3 meatim] *in marg.* suauiter 5 ludicra] *inter* i *et* c *littera erasa ;* r *supra versum loco suo addita* 7 frequentem *scripsi* : frequens *cod.* 10 dicis] *inter* i *et* c *erasa est littera* (*an* s?) 12 rennuo *cod.* 13 ⟨F⟩ratres] *spatium pro* F *vacuum relictum* 15 inuenerit] it *supra rasuram* *post* caritati *erasa est* s uestrę] ę *correctum ex* i 19 *post* ista *erasa est littera* (*an* m?) 20 solliciti] ti *supra versum additae* 29 exercetis *ita cod.* 30 laboratis *ita cod.* 37 adulterium *scripsi* : adultimum *cod.*

Christus habitat, et ille gladium *uen⟨en⟩iferum diaboli nullo modo pertimescit, qui taliter uiuit in Christianitate sua. Uerus Christia|nus est, qui fo. 196 r. pauperibus secundum quod uires habet aut argentum porrigit aut buccellam panis, qui peregrinos in domo sua cibum uel potum eis tribuendo excipit, qui hospitibus pedes lauat, qui lites non concita⟨t⟩, qui discordes ad concordiam reuocat, et qui caste uiuit pro amore Dei, et filios ac uicinos suos, ut caste et sobrie uiuant, et uerbis a⟨m⟩monet et exemplis bonis docet, qui symbolum et orationem Dominicam aliasque orationes memoriter tenet et implet, et filios proprios siue alienos, ut et ipsi fideliter teneant, docet. Ecce! modo, kari mei pueri, audistis quales sint Christiani boni. Ideoque quantum possumus cum Dei adiutorio laboremus, ut nomen Christianum non sit falsum in nobis, sed semper opera Christiana et cogitemus in corde et impleamus in opere, ut ualeamus. Nam ille Christianus qualis est dicite mihi, qui uix ad ęcclesiam aliquando uenit, et quando uenerit non stat in ęcclesia, ut oret pro peccatis suis, sed aut causas dicit et loquitur, aut lites uel rixas concitat, et si locum aliquem inuenerit usque ad uomitum bibit, et postea quam se ine|briauerit, qui fo. 196 v. talis ebes fuerit, quod omnibus absit! surgit uelut freneticus et insanus bellare et diabolico more saltare, uerba turpia uel luxuriosa cantare. Talis homo, sicut Sanctus Augustinus dicit, non dubitat furtum facere, adulterium non timet admittere et periurare semet ipsum. Etenim qui talia opera faciunt non ad remedium sibi sed ad iudicium Christianum nomen et baptismi sacramenta suscipiunt, et nisi poenitentiam ægerint ante diem mortis suę, in ęternum absque dubio peribunt. Ecce! fratres, ostendi nunc uobis iuxta meam paruam sapientiam et meam modicam sagacitatem, licet sciolus sim, quales sint Christiani boni et perfecti et quales sint mali et inperfecti. Pensate uerba exortationis huius; intelligite ea, quae recta sunt, et quos bonos uidetis et iustos et pios et *mis⟨eri⟩cordes imitamini, utcumque poteritis, dum iuuenes eritis, et quos malos esse cognoscitis, non sequimini mala illorum opera, sed quando talem aetatem et sapientię industriam habeatis ut gnari (uel callidi) et docti adholescentes leniter uerbis eos castigate et increpate et sapienter corripite, ut boni sint et rectius coram Deo | et hominibus uiuant, ut et fo. 197 r. de uestra ammonitione et de illorum profectione dupplicem mercedem habere possitis in cęlis. Qui ergo boni sunt, casti, sobrii, humiles et benigni, Deo auxiliante, perseuerent in operibus bonis, et qui opera mala

O.E. Glosses: 3 **buccellam** bryce 16 **causas** gaf⟨spræca⟩ (*or* gaf⟨fetunga⟩, *Napier*) 18 **freneticus** br⟨ægenseoc? *Napier*⟩

3 porrigiit *cod.* 6 filios] o *supra* u *scripta* 9 et filios *supra versum scripta* alienos *scripsi*: alienas *cod.* 29 misericordes *scripsi*: miscor*d*es (*d* = *der*) *cod.* 30 sequimini *scripsi*: sequemini (e *mutata ab* i, *ut suspicor*) *cod.*

faciunt, cito se corrigant ante quam illorum animę de hac luce discedant, quia, si sine poenitentia mortui fuerint, non ueniant ad uitam, sed precipitentur ad mortem. De Christi nomine Christiani in sancto baptismate dicuntur, ideo Christum, Qui caput nostrum est, sequi debemus, Qui cunctis bona docet et ammonet. Audite Ipsum Christum, timete, facite quod precipit, ne contempnatis mandata Ipsius, quia pro omnibus incarnatus, pannis circum datus est, esuriuit, sitiuit, lassus ad puteum sedit, fatigatus in naue dormiuit, contumelias et obprobria a Iudęis audiuit et sputa eorum non abegit, alapas in faciem accepit, in ligno Sanctę Crucis pependit, animam effudit, in sepulchro positus est, de morte resurrexit et in caelum ascendit xl^{mo} die; inde uenturus est in die Iudicii iudicandi causa omnes gentes et iustis bona, malis perpetua supplicia redditurus. fo. 197 v. Et omnia quidem haec con|tempnit in Christo, qui Ei despicit oboedire. Festinare ergo debet unusquisque ad Deum, Qui omnia bona prestabit ei post hanc uitam in caelo, qui Eum ex caritatis dulcedine in hac uita presenti diligit et timet. Igitur quicquid boni homo agat, Deo querat Matt. v. 16. laudem non sibi, sicut Ipse Dominus ait: "*Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona et glorificent patrem uestrum, Qui in caelis est.*" Non queritur uero in Christiano initium boni operis sed finis, quia de fine suo unusquisque iudicabitur. Uirtus ergo boni operis est perseuerantia. Quicumque in bonis actibus perseuerauerit in hac uita usque in finem uitę suę, hic saluari in die ultimo merebitur, quando Dominus seruis suis donans retributionem laborum suorum dixerit: Matt. xxv. 34. "*Uenite, benedicti patris mei*, percipite *regnum* ęternum, quod *uobis paratum* est ab initio *mundi.*" Huius nos regni bona, fratres, pueri mei, inter angelicos choros gaudentes possidere a Domino mereamur, largiente Rom. xvi. 27. I Tim. i. 17; vi. 16. Ihesu Christo, *Cui* est regnum, *honor* et uirtus, potestas et *imperium* una cum Patre et Spiritu Sancto *in secula seculorum. Amen!*'

fo. 198 r. Explicit hic sermo Latinus calce quiescens |
A Bata Ælfrico dispositu⟨s⟩ monacho.

2 ueniant *scripsi*: uenient *cod.* precipitentur *scripsi*: precipitantur *cod.* 12 *ante* iustis *littera erasa est* 13 Ei] i *supra versum addita* 25 pueri] u *supra versum addita* 30 A Bata *scripsi*: Abata *cod.*

V

ÆLFRICI BATAE COLLOQUIA DIFFICILIORA

ADHUC EGO BATA DIFFICILIOREM SENTENTIAM ADDO

'O grate puer! sterne meum gausape, quia non habemus mappam nisi 1
in festiuitatibus. Appresenta meum clarnum et meum cultellum et meam fo. 198 r.
legulam et utánsile meum et anaphum et meam páteram; et í celeriter et
adfer de culina pulmentarium et grata fercula; abstinuimus diu et ma-
gnificauimus nostrum Dominatorem ⟨h⟩actenus: propterea uolumus modo
bene aepulari et alacriter potare. Ministra tu non segniter! Porrige
crebro quicquid in manu habes absque fraude et uersutia!'

'Loquamur nunc silenter et sobrie aliquid alacritatis et utilitatis de 2
cęlesti tripudio (uel letitia); hoc expedit nobis. Omittamus stolidas
fabulas et rixosa uerba, quę Deus execratur.'

'O puer! quo discurris? Tota die hic stare et nobis ministrare debueras. 3
Da huc tuam manum! Ingratum debes habere. Frequenter te arguo
uerbis, et nihil próficit. Habe nunc malum et cessa déinceps! Presta
nostro sessori bibere! Iam est quod non bibat. Porrige ei latam fiolam
uel angustam | cimbiam! Propína agiliter et dapsiliter! Ualde segnis fo. 198 v.
(uel piger) es et parcus uel inuidus. Bonam ceruisam habemus, Deo
gratias. Uoca cito pueros nostros introrsum, et iube eos stare in suis

Codex Collegii Divi Ioannis Baptistae qui numero 154 *insignitur.* *Titulum addidi.*
Napier, *Old English Glosses*, pp. 223 sqq. (glosses and lemmata).

O.E. Glosses: 2 **appresenta** do **clarnum** sticce 3 **celeriter** ard⟨lice⟩ 4 **de culina** fram cycene **grata fercula** est-met⟨tas⟩ **abstinuimus** w: (= we) fæs⟨ton⟩ **magnificauimus** h:r: (= here⟨don⟩) 5 **⟨h⟩actenus** herto 6 **aepulari** et·n ⟨= etan⟩ **potare** drin⟨can⟩ **segniter** unswyðe 7 **habes** he⟨fst⟩ **fraude** unwren⟨ce⟩ **absque . . . uersutia** butan tyrninga 9 **stolidas** stunte 10 **fabulas** rac· (= raca) **rixosa** s·cful (= sacful) **execratur** awerpeð 12 **ingratum** unðanc⟨full⟩ **arguo** ci⟨de⟩ 13 **Presta** sy⟨le⟩ 14 **iam est** gefym ær **fiolam** blede 15 **angustam** nea⟨ru⟩ **agiliter** cif (*for* caflice, *Napier*) **dapsiliter** rum (*for* rum⟨heortlice, *Napier*, *or* rum⟨modlice⟩?) 16 **parcus** cy (= uncystig? *Napier*) **inuidus** þig (= niþig? *Napier*)

Rubrica sententiam] sentiam *cum* nti *supra versum scriptis et* i *in* e *correcta atramento nigro* 3 utánsile. *Sic* 10 rixosa] i *ex* e *emendata per ras.* 14 fiolam *sc.* phialam 15 cimbiam *sc.* cymbium dapsiliter] p *supra versum addita*; si *in rasura* 17 introrsum] *prior* r *supra versum addita*

locis coram nostris fratribus! Uapulabunt certe in crastinum quod sic foras discurrunt; sepe uetui, ne sic facerent. Scutica quippe cras ibit super dorsa eorum, nisi aliquis eis intercesserit. Uae facitis mihi, quod non facitis sicut iubeo; emendate deinceps! Ualete, et retinete nostra monita! Et iterum sit nobiscum pax Christi. Amen.'

4 '⟨A⟩mantissimi nostri scolastici, perpendite sagaci mente, ut Deo affectualiter deseruiatis et dinoscatis documenta preceptorum Illius. Discite quoque mandata eius ultroneo affectu, et non acticio (i. inuito) famulamine aut asperis uerberibus seu liuidis, sed agite potius ut boni pueri. Est opere pretium uobis inhianter (uel euntes) studere sub annis primeuae aetatulae, ut cum maturiores fueritis cati et inbuti et diserti floreatis. Nec legatis sic errabiliter, sed legite distincte et aperte atque uerbatim,
fo. 199 r. sed et sylla|batim ac sensatim. Confirmate *intelligibi⟨li⟩ter in pensum uestrum. Legite sollerter atque ęquanimiter Dei uerbula uobis credita usque ad metam, hoc est usque ad calcem. Uos legitis, ut experior, sine affectione, quasi absinthium potetis. Quare sic agatis, magnopere (uel magno studio) admiror. Felix fugax est, qui sacra remata (i. uerba) diuini spermatis furatur. Ambulate perniciter (uel cito) et absque dilatione! Peragite quę suadeo sollerter, et sollertius, et sollertissime!'

'Aue, suasor, benedictionem mihi prestando!'

'Euax, eugeque, didascole, i. magister!'

'Applica huc uolumen uel opusculum meum.'

Aldhelm, *De Laud. Virg.* c. 19 *ad fin.* 'Stoliditas est, quod tam garruli tamque uerbosi estis. **Uerbosa garrulitas aut garrula uerbositas* Deo execrabile est.'

'Commemorate modo lecti⟨un⟩culas uestras corde tenus et uolenter et

O.E. Glosses: 1 **uapulabunt** bicgað 2 **scutica** swype 3 **aliquis** man 4 **deinceps** æfri ⟨*sic*⟩ if 5 **amen** swa hit æf⟨re⟩ gelim⟨pe⟩ 6 **⟨A⟩mantissimi** ⟨m⟩ine þa ⟨leofestan⟩ **scolastici** ⟨leor⟩neras **perpendite** ec (eahtiað?) **sagaci mente** gearwitelum **affectualiter** luf⟨e⟩ *over* affectu 8 **ultroneo** sylflicre **affectu** lu⟨fe⟩ **acticio** gelaðedre 9 **asperis** styr (*erasure of three or four letters, for* styrnum) uel tear⟨tum⟩ **liuidis** bin 10 **opere pretium** myc⟨el⟩ þearf **primeuae** cildlic 11 **maturiores** wexenr· (= wexenra⟨n⟩) **cati** gleawe (we *in another hand*) **diserti** lær: (= ⟨ge⟩lære⟨de⟩) **floreatis** weax (a *underdotted and mostly erased; for* wexen) 12 **uerbatim** gewyrde⟨lice⟩ 13 **sensatim** 7gytful⟨lice⟩ **pensum** dægwi⟨ne⟩ 14 **sollerter** geor⟨nlice⟩ **ęquanimiter** anre⟨dlice? *Napier*⟩ 15 **ut** sw· (= swa) **experior** on-gy⟨te⟩ 16 **affectione** lu⟨fe⟩ 18 **spermatis** sæ⟨des⟩ 19 **dilatione** ⟨yld⟩cung (*Napier*) **suadeo** ma⟨nige⟩ **sollerter** geor⟨nlice⟩ **sollertius** geornli⟨cor⟩ 20 **suasor** la (*rendering preceding* Aue *or for* la⟨reow⟩?) 21 **eugeque** 7 beo (o *partly erased*) bli⟨þe⟩ 22 **Applica** do **opusculum** boc 23 **Stoliditas** stunt-scipe **garruli** gylien⟨de? *Napier*⟩ **uerbosi** tungge-lælle **Uerbositas** swyðspecen⟨de⟩ 24 **garrulitas** gy⟨lieng?⟩ **garrula** gy⟨liende?⟩ **uerbositas** mað: (= maðe⟨lung⟩) 25 **Commemorate** g· (= ge⟨myndgiað⟩) **corde tenus** be eowre þearfe (re þearfe *added in another hand*) **uolenter** wilful⟨lice⟩

2 Scutica] u *in ras.* (*an* o?) 4 deinceps] in *ex* ui *correctae* 6 ⟨A⟩mantissimi] *spatium pro* A *vacuum relictum* 13 syllabatim] *altera* a *supra ras.* 15 Uos] s *in ras.* 18 diuini spermatis] diuinis permatis *cod.*, s *addita* diuini *in margine*, *alia* s *ante* per *erasa* 23 uerbosi estis] -si estis *in ras.* Uerbosa *scripsi*: uerbositas *cod.*, *inde a* -bositas *usque ad* est *in rasura* 25 modo] *inde a* -do *usque ad* corde *in rasura*

uoluntatiue et medulliter et mentaliter. Quare extorqueo quoque modo, ut quantulum quid legatis. Perpendo, et plane perpendo, quod hoc facit uestra pértinax (uel tenax) obstinatio. Usque nunc *saturamur isto otio.'

'⟨O⟩ sodalici⟨i⟩ pueri! conamini esse cati et diserti | et morigerati norma- fo. 199 v.
liter et decenter et fauorabiliter, ut tamquam gemmulae Dei sanctuarii clarescatis. Eia! Eia! legite gratulabundi et exhilariter sanctorum scita et decreta bibl⟨i⟩orum, ut cati et gnari quaeatis *cluere, i. pollere. Flocci pendite (i. despicite) strophosum uitiorum incentorem, et ne flocci pendatis commoda uestri fornifori (i. didascali). Consultius est uobis esse sophos quam stolidos et ⟨h⟩ebetes uel inertes et ignaros.'

'En! campanę uocula ad basilicam nos tendere hortatur. Procedite 5
consilenter et properanter (i. nauiter) sed et reuerenter et delectabiliter, et ingressi dindinma (i. clandestina) cordium uestrorum cęlotenus (i. polotenus) suspendite, et pro reatibus uestris dapsilem superni Arbitris munificentiam inhianter atque medullitus precamini! Satius est et faustius, ut in Dei tabernaculo consuescatis implorare quam in gehennam cogamini lamentare et eiulare atque inconsolabiliter uagitare. Pastinate hanc suadelam per uestram obsequelam, et in die defunctionis uestrę commodum erit uobis. Uera enim et non friuola | sermocinor. Quique (i. omnes) fo. 200 r.
moriemur dum ignoramus. Notate (i. scitote) hoc, notate! Hac affectione, qua Deus nouit nos, affecto (i. amor). Ob idque probos et adclines (i. humiles) uos fore concupisco.'

O.E. Glosses: 1 **uoluntatiue** inwerdli⟨ce⟩ **medulliter** be eal mod: (= be eal⟨lum⟩ mode) **mentaliter** eal þinc: (= þince *for* þance? *Cf. Napier*) **extorqueo** ieora **quoquo modo** earfoþli⟨ce⟩ **ut quantulum** ꝥ g: (= þæt ge) 2 **perpendo** gyt: (= ⟨on⟩gyte *or* ⟨under⟩gyte? *Napier*) **plane** op: (= ope⟨nlice⟩) **perpendo** st·n (= stan, *for* understande? *Napier*) 3 **hoc** þis **obstinatio** g:alh (= gealh⟨modnes⟩?) **Usque nunc** þis nu 5 **cati** tyd: (= tyde) **diserti** læ (= ⟨ge⟩læ⟨rede⟩) **normaliter** rih⟨tlice⟩ 6 **decenter** arwu⟨rþlice⟩ **fauorabiliter** her⟨igendlice⟩ **sanctuarii** hus: (= huse⟨s⟩) 7 **Eia** nu **scita** l· (= la⟨ga⟩) 8 **decreta** s: (= ⟨ge⟩se⟨tnyssa⟩) **cati** læ (= ⟨ge⟩-læ⟨rede⟩) **pollere** þ (= þ⟨eon⟩) 9 **strophosum** f· (= fa⟨cenfulne⟩) **incentorem** f:: uel mis (= fo⟨rtyhtend⟩ uel mis⟨tyhtend⟩ *Napier*) 10 **commoda** þ:·rfli (= þearfli⟨ce⟩) 11 **stolidos** sot **ignari** ungewis 12 **tendere** if ru (?), *the two latter letters badly written* **hortatur** ma⟨nað⟩ **Procedite** g· (= ga⟨ꝺ⟩) 13 **et reuerenter** swy⟨ðe⟩ arw⟨urþlice⟩ **delectabiliter** luf⟨lice⟩ 14 **ingressi** g·ng: (= gange) 15 **munificentiam** ru*m*heo⟨rtnysse⟩ 16 **Satius** beter: (= betere) 17 **tabernaculo** inn **gehennam** suselstede 18 **lamentare** wop (ahebban *or* wop⟨erian⟩? *Napier*) **eiulare** þo⟨terian⟩ **inconsolabiliter** froforli⟨ce⟩ (*rendering* consolabiliter) **Pastinate** tyd⟨riaþ⟩ 19 **suadelam** l· (= la⟨re⟩? *Napier*) **commodum** hefli (= ⟨be⟩hefli⟨c⟩ *Napier*) 21 **moriemur** swel⟨tað⟩ **ignoramus** hit **hoc** þi⟨s⟩ **Hac** þær⟨e⟩ 22 **Ob idque** forði

---

1 *leg.* exhortor? 4 saturamur *scripsi*: satutamur *cod.* 5 ⟨O⟩] *spatium vacuum relictum* 6 gemmulae] a *supra versum addita alia manu* 8 quaeatis] *altera* a *supra versum addita* cluere *scripsi*: ducere, *cod.* 9 flocci] *altera* c *ex* r *correcta* pendatis] pend ta tis *ras. inter* d *et priorem* t, *et* s *ante alteram* t *erasa* 10 Consultius] i *post* l *erasa* *post* uobis *erasum* est 11 ignaros *scripsi*: ignari *cod.* 17 consuescatis] s *ante* t *erasa* 20 et non friuola *iterum scripta, mox linea perducta deleta* 22 amor *leg.* amo

6 '⟨N⟩octu extitit fluminalis exuberantia. En tetrica aura est et lurida aura et procellosa aura et rigida aura et niuosa aura et algida aura, et non est squalida aura uel suda aura aut torrida aura siue limpida aura uel soliflua aura.'

7 '⟨O⟩ formosi pueri et o *decori tyrunculi! uos estis *sollertissimę apes* spiritalium rerum. (Aldhelm, c. 4.) Congerite flosculos pratorum bene holentes, et conferte *certatim* ad apiaria uestra. Apiarium uestrum est gymnasium uestrum. Conficite meditando dulcia nectaris edulia de odoramentis *uariorum flosculorum. Flosculi nostri portendunt sacramenta et theorica dogmata (i. inbuenta). Satagite inbui. ⟨O⟩ affabilis puer! qui fers coronam Sancti Petri habitumque Sancti Benedicti, adtende ad iuuenilem aetatem (fo. 200 v.) tuam, ne perdas florem decoris tui. Disce sollicite, ora frequenter, | ambula reuerenter, ama Deum inhianter (diligenter)! Nam moriuntur pueri sicut senes, et faustus erit, qui Deum metuerit et operatus fuerit aequitatem dum uixerit. Reconde hęc monita in corde tuo, et prodiderit tibi procul dubio dum hinc migraueris.'

8 '⟨O⟩ transmarine monache! de quo monasterio aduenisti tu huc? Bonus homo esse uideris et peritus (i. doctus) arbitraris. Fac caritatem nobiscum! Instrue (i. emenda) nos, corrige nos, aedifica nos! Tecum est ampla scientia (i. sapientia) et gnarus intellectus et prompta industria (i. *sollertia). Nos sumus ieiuni et inopes, quia pastum (i. cibum) non habemus animarum nostrarum. Idiote sumus et barbari et insipidi (i. insensati) et bruti et stolidi. Sed tu, kare pedagoge, imbue nos; presta nobis de tua habundantia! Refice mendicos, ciba egenos! Diuide, domine, pecuniam, et diuitias, quas habes, ne occultes nobis. Imminens elemosina erit tibi, si contuleris nobis ea beneficia, quae flagitamus.

O.E. GLOSSES: 1 **Noctu** to⟨niht?⟩ **extitit** wæs **fluminalis** flodlic **exuberantia** mycel⟨nysse⟩ **En tetrica** nu hit ·deo (= adeo⟨rcað⟩ *Napier*) 2 **procellosa** stor⟨mig? *Napier*⟩ 3 **squalida** swoloðh· (= ha⟨t⟩) **torrida** fyr-h· (= ha⟨t⟩) **siue** ne 4 **soliflua** sunht (*for* sunhat) 5 **formosi** wli⟨tigan⟩ **tyrunculi** geong: leorn: (= geonge leorne⟨ras⟩) **sollertissimę** cræftig⟨estan⟩ 6 **Congerite** nu 7 **certatim** fli⟨t⟩mæ⟨lum⟩ (*Napier*) **apiaria** tunu*m* **gymnasium** ning (*for* leorning-hus, *Napier*) 8 **edulia** þing: (= þinge *for* þigene) **odoramentis** swotum bræðum 9 **portendunt** tac⟨niað⟩ 10 **Satagite inbui** geor⟨naþ⟩ ꝥ g: (= ge) beon **affabilis** luftyme 11 **habitumque** ref **iuuenilem aetatem** cild⟨lice⟩ ingu⟨ðe⟩ 12 **sollicite** georn⟨lice⟩ 13 **Nam** witod (*for* witodlice?) 18 **arbitraris** w:· (= we⟨nest⟩) **Fac caritatem** l::fr: (= lufre⟨den⟩) 19 **corrige** r:·h (= rih⟨t⟩) 20 **ampla** mycel 21 **inopes** n:fti (= nefti *for* næfti⟨ge⟩) 22 **barbari** cyrlisc 23 **stolidi** ::nw:·t·n (= unwitan) 24 **presta** sy⟨le⟩ **egenos** n:f (= nef *for* næf⟨tige⟩)

---

1 ⟨N⟩octu] *spatium pro* N *vacuum relictum* *supra* lurida *scriptum est* luri 5 ⟨O⟩ *addidi, spatio vacuo relicto* decori] de eori *cod.* 9 uariorum *scripsi*: uarienorum 10 ⟨O⟩ *addidi, spatio uacuo relicto* 16 hinc] c *in ras.* 17 ⟨O⟩ *addidi, spatio vacuo relicto* 16 huc *ex* hunc *emendatum per rasuram* 21 sollertia *scripsi*: so uertia *cod.* 24 mendicos] *ex* mendicus *correctum*, o *supra* u *scripta* 26 domine *scripsi*: dñi *cod.*

Tenasces enim et cupidi et inmites et inplacabiles et tumidi et arrogantes et inflati torquebuntur in trucibus poenis. | Proinde, scientissime magister, fo. 201 r. letifica nos, exhilara nos, ne tempnas nos, ne aspernaris nos! Optamus quidem gustare de pane tuo et de ferculis plenę mensae tuę. Obtinebis retributionem a Domino in caelesti cellario, si propitius fueris uotis nostris. Deus te incolomem conseruet, alme patrone (i. pater) et egregie magister! In quantum humiles Deo placent, in tantum Sibi tumidi displicent. Citius Deus exaudit unam orationem humilis quam centum orationes superbi. Raro uisus cito obliuiscitur. Melior quippe uirga, quę flectitur, quam quę frangitur. Humiles ascendunt ad regnum Dei et superbi corruunt in barathrum supplicii.'

'⟨E⟩n! uirescunt campi uel campuli et saltus et nemora et hortuli et **9** colles, quia imminet uernale tempus. En! mitescunt alta freta oceani. En! marina animalia hilarescunt. En! uolatilia siue aquatilia iubilant et concrepant (i. cantant) et pipant nectareis rostris et uaria modulamina (i. psallant) Deo modulantur. En! cerui uel ceruuli altas rupes transiliunt. En! agniculi uel agnelli mitibus balatibus Deum salutant. En! toruae cornices nidifi|cant in edibus nostris, et iniuriam sepe nobis fo. 201 v. faciunt procacibus (i. aduersis) suis uocibus. En! gallinae uel gallinulae similiter faciunt. En! ciconiae alta crepacula exercent. En! canes uenatici ceruuulorum et ceruularum agmina in uenatione capescunt. En! apes progrediuntur de suis canistris per arua uirid⟨i⟩a, ut de multis flosciculis arborum et herbarum in rure crescentium conficient mirabiliter fauos. En! piscatores retia sua libenter dilatant in pelago, ut captent grata xenia (i. munera) piscium, quia nunc desistunt ex parte brumalia frigora et tempestates (i. procellę) asperarum aurarum et procellarum. En! omnia elementa semen Pascha prestulantur, ut placabilem faciant sibi Cuncticreantem, Qui sit nobis placabilis et mitificus (i. simplex) per cuncta secula! Sic iugiter eueniet! Qualis ergo hinc quisque egreditur, talis in iudicio presentatur (i. stat) ante faciem Dei. O aduersę partes diabolicę

O.E. Glosses: 1 **inmites** unbylewitan **arrogantes** modig: uel prud: (= modige uel prude) 2 **scientissime** wisest 3 **aspernaris** ascun· (= ascuna) 9 **Melior** roc (cf. *Napier*, 56, 236) 11 **barathrum** hill: (= hille, cf. *Napier*, 56, 237) **supplicii** tr:·nd (= trind, *for* tintreges? *Napier*) 12 **saltus** h (= h⟨olt⟩) **hortuli** tuñ (= tunas) 13 **colles** hyl⟨las⟩ **alta** d:o (= deo⟨pe⟩) 14 **iubilant** blis⟨siað⟩ 15 **concrepant i. cantant** singað 16 **altas** ge⟨ ⟩ **rupes** clu⟨das⟩ 17 **transiliunt** þr⟨ ⟩ **mitibus** witu*m* (*for* bylewitum *Napier*) 20 **crepacula** crc:lun (*for* cr⟨a⟩celun⟨ga⟩? *Napier*) 24 **dilatant** br: (= bre⟨dað⟩) **pelago** d:ow:t: (= deo⟨p⟩wæte⟨re⟩ *or* deopete? *Napier*) 26 **asperarum** st:r (= ster⟨c⟩) **procellarum** unw: (= unwe⟨dera⟩)

---

1 Tenasces *ita cod.* 3 aspernaris *ita cod.* 12 ⟨E⟩n] *spatium pro* E *vacuum relictum* 16 psallant *post* modulantur *ponendum* 23 conficient *ita cod.* 24 retia] r&ia *erasis* ti *inter* i *et* a 27 sem̄ *cod.* 28 Qui sit] Quis it *cod. rasura inter* s *et* i, *quae mox lineola coniuncta sunt* 29 eueniet *ita cod.* 30 aduersę] a *supra versum addita*

sodalitatis! si hic alicubi estis, ecce! uidetis in ✠me Domini crucem. Apocal. v. 5. Fugite! *uicit* et ligauit uos in inferno (i. Filius Dei) *leo de tribu Iuda et* fo. 202 r. *radix* | *Dauid.*'

10 '⟨O⟩ amplectende sodalis! rimemur mutuo aliquid commoditatis, ut eruditiores simus. Ergage, fare quicquid decreuisti! Ego, si quiuero, respondebo tibi. Deducat nos Christi opitulatio, Qui dirigit sequaces suos per callem (i. uiam) ad cęlestia arua (i. regiones). Proinde properemus nauiter et agiliter *in armarium (i. domunculus codicelli) nostrum; ibi reseruantur uranicae gaze. Cati (i. *docti) erunt illi, qui inibi thesaurizauerint. Ibi utique sunt gemmę et margaritę, aurum obrizum et argentum incorruptibile. Ibi quidem sunt preceptores (i. instructores) et rabbites (i. scribe) et sophistę. Ibi namque manna indeficiens manet. Ibi quippe disciplina est in cęlo semper permanens, quae iugiter uiret et pullulat. Ibi numquam ullus neque fur aliquis uapulatur, quia omnis, qui ibi in polo superno erit, sat catus satque instructus in aeternum erit. Contemplabuntur Deum et Creatorem suum sine intermissione et sine defectu. Ibi nos collocet quandoque Qui clara stem⟨m⟩ata (i. coronas) confert suis tyronibus (i. dilectis) absque defectione supernę mansionis, hoc est Christus redemptor et Saluator noster, Qui dominatur omnibus fo. 202 v. creaturis et tri|umphat (i. regnat) per interminabilia secula.'

11 '⟨O⟩ diligibilli⟨ssi⟩me (i. dilectissime) scolastice! heri nos lusitauimus ad inuicem Latialibus (i. uerbis) rematibus; exerceamus iam nunc hoc ipsum, *et imploremus Cuncti-tonantem, ut allubescat (i. conferat) et miserescat effectibus nostris. Is est uero, Qui *largitur unicuique sua donaria prout uult et quibus uult et quando uult et quantum uult. Ipse nos intromittat in cellarium uranicę (i. celestis) sophię et alat nos ferculis Suę dapsilitatis; Ipse est etenim *Qui reficit aethrales ciues gloria et uenustate; Ipse nobis cęlestes porrigat micas et spiritales guttulas diuinae sapientiae et ęternę Christi munificentię. ⟨O⟩ mi amoenissime sodalis!

O.E. Glosses: 4 **amplectende** luftymlica 6 **Deducat** l: (= la, *for* læde) **nos** unc **dirigit** li⟨ ⟩ 8 **nauiter** caflice 11 **incorruptibile** mog̅ (cf. *Napier*) **preceptores, i. instructores** lareo⟨was⟩ 13 **disciplina** lar 14 **pullulat** w:x (= wex⟨eð⟩) 20 **interminabilia** lic: (= lice *for* ecelice? *Napier*) 21 **scolastice** ef:nl:or (= efenleor⟨nere⟩) **nos** wyt 22 **exerceamus** g· (= ⟨be⟩ga⟨n⟩ *Napier*) 22 **hoc ipsum** yl (*written twice, erased in first case* = yl⟨ce⟩) 24 **effectibus** g:orn (= georn) **largitur** sy (*for* syde? *Napier*) 26 **cellarium** met:clyf (= meteclyf⟨a⟩) 27 **reficit** met (= metsað? *Napier*) **ciues** l:odan (= leodan) 28 **uenustate** ænli⟨cnysse? *Napier*) 29 **amoenissime** se wynsume⟨sta⟩ **sodalis** gr⟨eðe, *Napier*⟩

4 ⟨O⟩ *spatium vacuum relictum* 5 decreuisti] de *supra versum additae* 8 in armarium *scripsi*: marmarium *cod.* 9 docti *scripsi*: doeti *cod.* 19 et Saluator *supra versum scripta* 21 ⟨O⟩ *spatium vacuum relictum* *post* heri *erasae sunt* sos 22 Latialibus] Latiabilibus *cod.* i. uerbis *post* rematibus *legenda* 24 largitur *scripsi*: largiter *cod.* micuiq: *cod.* 25 prout] proutut *priores* ut *erasae* 27 qui *scripsi*: qne *cod.* 29 ⟨O⟩ *spatium vacuum relictum*

admodum formido, ut nobis accidat periculosa ruina, quia protendimus (i. ascendimus) in sublime aliquando per malas cordis nostri cogitationes, et nescimus, quia sumus fragiles (i. infirmi) ad sufferendum. Sed speremus in Eum, *Qui dat iumentis escam ipsorum et pullis coruorum* Ps. cxlvi. 9.
inuocantibus Eum. Ipse est dominator poli et telluris oceanique et uniuersorum, que in eis commorantur. Eius nos pietas (i. misericordia) instruat et muniat (i. protegat) aduersus infernalem | chelidrum; ne nos fo. 203 r.
trucidat horrendis suis faucibus, hoc nobis allubescat superna pietas. Idonei sumus perferre interminabiles plagas et ęuiternos cruciatus, sed Christus eruat nos in hoc seculo, et in regno Suo post obitum nostrum constituat, ut ibi Secum omnibusque sanctis suis in aethrali Olimpho in aliqua cęlestis parte regionis et mansionis paradysi constituti atque collocati semper gaudeamus. ⟨E⟩rgo, dilectissime frater, ut mihi uidetur, hodie est precipua et festiualis dies geminorum eminentissimorum Christi bellatorum Petri et Pauli, martyrum pretiosorum et procerum Romanorum celique candelabrorum, quorum nos intercessio a cunctis absoluat nexibus delictorum et perducat ad alta polorum.'

'Euge! kare, gratus es nobis admodum; sede hic aliquantulum et **12**
sume cibum nobiscum cum caritate potumque cum alacritate. Libenter dabimus tibi, quod potissimum et delicatissimum habemus; contentus esto in nostra tenuitate. Mande uel ede laetabunde (i. libenter) et bibe gratanter et uólupe et oblectanter quicquid tibi proferimus. Non retinentur in nostro paupertino penu sumptuosas | delicias ex uariis generi- fo. 203 v.
bus ceruorum et ceruarum aut reliquorum rarorum animalium, quae reges et primores capiunt per celeres umbres et uenaticos canes. Non utique discurrunt uolenter truces molos⟨s⟩i post istius modi bestias, sed post feroces tauros et horrendos ursos, audacesque lupos. Quapropter omittamus prolongare sermocinationem de siluaticis bestiis, et sermocinemur de commoditatibus nostris. Blandus est nimirum Supernus Moderator his,

O.E. Glosses: 1 **nobis** unc **periculosa** pl: (= ple⟨olic⟩) **protendimus,** i. **ascendimus** we faraþ 2 **sublime** nysse (*for* ⟨heah⟩nysse) 3 **nescimus** wyt **sumus** wy⟨t⟩ **sufferendum** wiþ-st·n (= wiþstan⟨dan⟩) 4 **Eum** þam 7 **instruat** lær: (= lære) **aduersus** wiþ þa 8 *On the upper margin are written*: **encenia** niwe cyrchalgung, **Scenophegia** g: (= ge) timberhalgung **hoc** þis:s (= þises) **allubescat** ti⟨ðie⟩ 9 **perferre** þo⟨lian⟩ **cruciatus** pi⟨nunga⟩ 14 **eminentissimorum** h:h (= heh⟨stra⟩) 15 **bellatorum** c:m (= cem⟨pena⟩) 17 **delictorum** synn 18 **kare** þ:': (= þu) **gratus es nobis** :rl:of cum̃ (= erleof cuma *or* cumen? *Napier*) gecwem: (= gecweme) 20 **potissimum** betst **delicatissimum** estlicost 22 **gratanter** l:':f *uel* fr:on (= luf⟨lice⟩ uel freon⟨dlice⟩) **uólupe** wilful⟨lice⟩ **proferimus** f.·rdoð (= fordoð) 23 **paupertino** ælmysli⟨cum⟩ **sumptuosas** spedi 25 **primores** ricem· (= ricema⟨n⟩ *for* -men?) 26 **istius** ac on (*gloss on* sed post *misplaced*) 29 **commoditatibus** be-hef⟨nyssum, *Napier*⟩ **Blandus** tæs: (= tæse) **Moderator** fadiend

---

1 accidat] *prior* c *emendata ex* e 8 trucidat *ita cod.* allubescat] allubescant *cod.* 13 ⟨E⟩rgo] *spatium pro* E *relictum* 24 aut] t *supra versum addita*

qui appetunt lucra utilium opum. Idcirco et exortemur nos inuicem ad cultum uiuificę ędificationis.

13 ‘Ergage, Ergage! sumamus hoc exordium. Primo omnium ueneremur Deum nostrum probis moribus et formosis actibus, frequentemus aecclesiam inhianter et *uerenter, et celebremus sollicite canonicas horas et excolamus sacra sancita, quae lectitantur in diuinis bibli⟨i⟩s ob instructionem (i. utilitatem) catholicorum. Desistamus quantotius
fo. 204 r. cunctas nenias et inlecebras et af|fectemus ad plenum normam ierarchi (i. almi) Patris et eximii (i. excelsi) patroni monachorum BENEDICTI, qui digessit limpidissimam regulam monachis Christo suadente. Honorificemus abbatem nostrum, qui est Dei uicarius, ob
Marc. xiv. 36. idque nuncupatur *abba pater*, prout infit Christus dum loetum lueret crucis. Extollamus eum, quia ipse est noster gubernator et noster doctor et institutor (mundi), nosque sumus commilitiones eius. Subiciamur et humiliemur illi ultro et medullitus, et uelut bonus grex agamus uniuersi singuli quod hortatur nos met precluis patronus et *aduocatus noster et instructor famosissimus et celeberrimus BENEDICTUS per uastos cardines allubescente uranico basiléo, Qui uiget et dominatur per inmortalia saecula.

O.E. GLOSSES: 1 **lucra** tilþa **utilium** fremfulra **inuicem** sylfe 3 **Primo omnium** ealra þinga ǽr⟨est⟩ 4 **formosis** æn⟨licum⟩ **frequentemus** secan **celebremus** singan 5 **sollicite** carful⟨lice⟩ **canonicas horas** cyrclice tidsang⟨as⟩ (*written over* **canonicas** *only*) **excolamus** b:g· (= bega⟨n⟩) 7 **catholicorum** cristenra **Desistamus** lætan **quantotius** hræd⟨lice⟩ **nenias** unnytnys⟨sa⟩ **inlecebras** misl (*for* mislara? *Napier*) **affectemus** lu⟨fian⟩ **ad plenum** ⟨ful⟩ lice 10 **digessit** fadode **limpidissimam** beorht⟨estan⟩ 11 **suadente** læ⟨rendum⟩ **qui** þ: (= þe) 12 **abba pater** ar wyr (= arwyr⟨þe⟩) **lueret** þrowo⟨de⟩ 13 **Extollamus** mærsi⟨an⟩ 15 **ultro** sylf wil⟨les⟩ 16 **precluis** mæ⟨re⟩ **patronus** for: spc̄ (= fore-sp⟨re⟩c⟨a⟩) *really glossing* aduocatus 17 **celeberrimus** widmæ⟨resta⟩ **cardines** mæ⟨ru? *Napier*⟩ 18 **dominatur** r: (= re⟨ccend⟩ *or* re⟨ccere⟩?)

---

3 *prius* Ergage] a *ex* n *uel* u *correcta* 5 uerenter *scripsi*: uenenter *cod.* 16 aduocatus *scripsi*: advocator *cod.*, *altera* o *supra* u *erasam* 17 uastes *cod.* 18 dominatur *scripsi*: dominator *cod.*

VI

ÆLFRICI ABBATIS COLLOQUIA AB ÆLFRICO BATA AUCTA

HANC SENTENTIAM LATINI SERMONIS OLIM ÆLFRICUS ABBAS COMPOSUIT; QUI MEUS FUIT MAGISTER, sed tamen ego Ælfric Bata multas POSTEA huic ADDIDI APPENDICES. J. fo. 204 r.

We cildra biddaþ þe, eala lareow!, *þæt* þu tæce us sprecan,
NOS PUERI ROGAMUS TE, MAGISTER, OBNIXE, ut doceas nos loqui C. fo. 60 v.
for þam ungelærede we syndon 7 gewæmmodlice we sprecaþ. R 1. fo. 18 r.
Latialiter recte, | quia idiote sumus et corrupte loquimur. J. fo. 204 v.

Hwæt wille ge sprecan?
'Quid uultis loqui?'

Hwæt, rece we hwæt we sprecan buton hit riht spræc sy 7
'Quid curamus quid loquamur, nisi recta et sapiens locutio sit et
behese (*sic*), næs idel oþþe fracod!
utilis, non anilis aut turpis!'

Titulum addidi. Praeter rubricam, quam solus praebet J, *titulum nullum in codicibus invenias. Quae pro titulo codicis* C *diserte proferunt B. Thorpe*, Analecta Anglo-Saxonica, 1834, p. 101, *et Wright*, Biographia Brittanica Litteraria, 1842, i, p. 496, *et* A Volume of Vocabularies, 1857, i, p. 1 (*inde repetita editione nova, quam curavit R. P. Wülcker*, 1884, i, p. 87), *ea re vera sunt verba Wanleii hunc codicem describentis* (Librorum Vett. Septentrionalium Catalogus Historico-Criticus, Oxoniae, 1705, p. 196, art. xxvii).

J = *Codex Collegii Divi Ioannis Baptistae qui numero* 154 *insignitur.*
C = *Codex Cottonianus Tiberius A III.*
R 1 = *Codicis Reubensiani pars prior, quae in Musaeo Plantiniano Antwerpiae adservatur, numero* 68 *insignita. Desinit* p. 89, *versu* 14.
R 2 = *Codicis Reubensiani pars altera, quae in Musaeo Brittanico adservatur, Cod. MS. additionalis* 32,246. *Desinit* p. 96, *versu* 3.

O.E. GLOSSES. *The interlinear glosses are taken from* C; *the occasional glosses in* J *are given at the foot of the pages*; R 1 *and* R 2 *have no O.E. glosses.*

---

4 *supra* magister *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ o *J ut casus vocativus indicetur* obnixe *om. C, R* 1 6 *ante* Quid *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 7 et sapiens *om. C, R* 1 8 anilis] alis nilis *priores* lis *erasae J*

Wille beswungen on leornunge?
'Uultis flagellari in discendo?'

Leofre ys us beon beswu⟨n⟩gen for lare þænne hit ne cunnan.
'Carius est nobis flagellari pro doctrina quam nescire.

Ac we witun þe bilewitne wesan 7 nellan onbelæden swincgla
Sed scimus te quidem mansuetum esse et nolle inferre plagas

us, buton þu bi togenydd fram us.
nobis, nisi cogaris a nobis.'

Ic axie þe hwæt sprycst þu? hwæt hæfst þu weorkes?
'Interrogo te, quid mihi loqueris? quid habes operis?'

Ic eom geanwyrde monuc, 7 ic sincge ælce dæg seofon tida mid
'Professus sum monachus, et psallam omni die septem synaxes cum

gebroþrum, 7 ic eom bysgod 7 on sange, ac
fratribus, et occupatus sum nimis lectionibus et cantu, sed

þeah hwæþere ic wolde betwenan leornian sprecan
tamen, si tibi placuisset, uellem interim discere sermocinari

on leden gereorde.
Latina lingua.'

Hwæt cunnon þas þine geferan?
'Quid enim sciunt isti tui socii?'

Sume synt yrþlincgas, sume scephyrdas, sume
'Alii, domine kare, sunt aratores, alii etenim opiliones, quidam quippe

oxanhyrdas, sume eac swylce huntan, sume fisceras, sume
bubulci, quidam etiam uenatores, alii ergo piscatores, alii autem

fugeleras, sume cypmenn, sume sce⟨o⟩wyrhtan
aucupes, quidam scilicet mercatores, quidam uidelicet sutores,

sealteras, bæceras
quidam uidelicet (uel ne⟨m⟩phe) salinatores, quidam porro pistores, quidam
quoque coci.'

Cf. Ælfric's *Grammar*, pp. 301, 302.

1 *ante* Uultis *praebet* M⟨agister⟩ *R* 1 2 *ante* Carius *exhibet* D⟨iscipuli⟩ *R* 1 3 quidem *om.* *C*, *R* 1 *post* nolle *tres litterae* (*forsitan* nob̄ = nobis) *erasae* *R* 1 5 *ante* Interrogo *habet* M⟨agister⟩ *R* 1 quid] qui *J* 6 *ante* Professus *exhibet* D⟨iscipulus⟩ *R* 1 monachum *omnes* sinaxes *C*: sinaxos *R* 1 7 nimis *om.* *C*, *R* 1 8 si tibi placuisset *om.* *C*, *R* 1 10 *ante* Quid *exhibet* M⟨agister⟩ *R* 1 enim *om.* *C*, *R* 1 11 *ante* Alii *habet* D⟨iscipulus⟩ *R* 1 domine kare *om.* *C*, *R* 1 *supra* kare *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ o *J* *post* sunt *exhibet* cantores alii piscatores, quidam *R* 1 etenim *om.* *C*, *R* 1 quippe *om.* *C*, *R* 1 12 uenatores] uenetores *cum* a *supra secundam* e *J* ergo *om.* *C*, *R* 1 piscatores alii *om.* R 1 autem *om.* *C*, *R* 1 13 aucipes, *J*, *R* 1 scilicet *om.* *C*, *R* 1 uidelicet *om.* *C*, *R* 1 14 uidelicet (uel nephe = nempe) *om.* *C*, *R* 1 porro *om.* *C*, *R* 1 pistores *ex* pastores *per rasuram* *C* quidam quoque *om.* *C* 15 quoque] autem *R* 1 coci] loci *C*

Hwæt sægest þu, yrþlingc? Hu begæst þu weorc þin?
'Quid itaque dicis tu, arator? Quo modo exerces opus tuum?'

Eala, leof hlaford! þearle ic deorfe. Ic ga ut on dægræd þywende
'O mi domine! nimium laboro. Exeo diluculo, minando

oxon to felda, 7 iugie hig to syl; nys hyt swa
boues ad campum, et | iungo eos ad aratrum; non est namque tam J. fo. 205 r.

stearc winter *þæt* ic durre lutian æt ham for ege hlafordes mines,
aspera hiems, ut audeam latere domi pro timore domini mei,

ac geiukodan oxan 7 gefæstnodon sceare 7 cultre mit þære syl ælce dæg
sed iunctis bobus et confirmato uomere et cultro aratro omni die

ic sceal erian fulne æþer (*sic*) oþþe mare.
debeo arare integrum agrum aut | plus.' C. fo. 61 r.

Hæfst þu ænigne geferan?
'Habes aliquem socium?'

Ic hæbbe sumne cnapan þywende oxan mid gadisene,
'Habeo saltem quendam puerum minantem boues cum stimulo suo,

þe eac swilce nu has ys for cylde 7 hreame.
qui etiam modo raucus est pre frigore et clamatione.'

Hwæt mare dest þu on dæg?
'Quid uero amplius facis in die?'

Gewyslice þænne mare ic do. Ic sceal fyllan binnan oxan ⟨*sic*⟩
'Certe adhuc plus facio. Debeo igitur implere presepia boum

mid hig 7 wæterian hig 7 sceasn ⟨*sic*⟩ heora
foeno et adaquare eos ad laticem siue ad puteum, et fimum eorum

beran ut.
portare foras.'

hig! hig! Micel gedeorf ys hyt.
⟨O! O!⟩ Magnus labor ⟨est⟩.'

6 æþer *error for* æcer *C* 12 wæte terian *C* sceasn *error for* scearn *C*

---

1 *ante* Quid *exhibet* M⟨agister⟩ *R* 1 itaque *om. C, R* 1 *supra* arator *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ o *J* 2 *ante* O *exhibet* D⟨iscipulus⟩ *R* 1 3 namque *om. C, R* 1 4 hiemps *C* 6 arare] aratre *C* integrum *C, R* 1 7 *ante* Habes *praebet* M⟨agister⟩ *R* 1 8 *ante* Habeo *exhibet* D⟨iscipulus⟩ *R* 1 saltem *om. C, R* 1 suo *om. C, R* 1 9 modo *om. R* 1 est] *post* frigore *locat J* 10 *ante* Quid *exhibet* M⟨agister⟩ *R* 1 uero *om. C, R* 1 11 *ante* Certe *exhibet* D⟨iscipulus⟩ *R* 1 facio] a *obscurata R* 1 igitur *om. C, R* 1 12 feno *C, R* 1 ad laticem siue ad puteum *om. C, R* 1 13 foras portare *J* 14 O! O! *C* (*in quo tertia* O *erasa est*): *om. J, R* 1 *ante* Magnus *exhibet* M⟨agister⟩ *R* 1

Geleof, micel gedeorf hit ys, forþam ic neom
'Etiam, magnus mihi labor et fortis est, quia ego miser non sum

freoh.
liber.'

sceaphyrde? Hæfst þu ænig gedeorf?
'Quid enim dicis tu, opilio? Habes tu aliquem laborem?'

Gea, leof, ic hæbbe; on forewerdne morgen
'Etiam, habeo; nam in primo mane surgo de meo lectulo

ic drife sceap mine
in manu baculum accipiens, aliquando discalciatus, et mino oues meas

to heora læse, 7 stande ofer hig on hæte 7 on cyle mid hundu*m*, þe læs
ad pascua, et sto super eas in aestu et frigore cum canibus, ne

wulfas forswelgen hig, 7 ic agenlæde hig, 7 ⟨*sic*⟩ heora loca, 7
R 1. fo. 18 v. lupi | deuorent eas, et reduco eas circa tertiam ad caulas, et

melke hig treowa on dæg, 7 heora loca ic hæbbe on þærto 7
mulgeo eas bis in die et caulas earum cotidie moueo, insuper et

cyse 7 buteran ic do, 7 ic eom getrywe hlaforde minon.
caseum et butirum facio, et fidelis sum domino meo, per Deum.'

Eala oxanhyrde! hwæt wyr⟨c⟩st þu?
J fo. 205 v. 'O bubulce! | quid autem operaris tu?'

Eala! hlaford min, micel ic gedeorfe. Þænne se yrþlingc unscenþ
'O domine mi! multum laboro. Quando ergo arator suos disiungit

þa oxan, ic læde hig to læse, 7 ealle niht ic stande
boues, ego duco eos ad pascua in campum, et tota pene nocte sto

ofer hig waciende for þeofan, 7 eft on ærne mergen ic betæce hig
super illos uigilando propter fures, et iterum primo mane adsigno eos

þam yrþlingce wel gefylde 7 gewæterode.
aratori bene pastos et adaquatos.'

1 *ante* Etiam *habet* D⟨iscipulus⟩ *R* 1 magnus] a *obscurata* *R* 1 mihi *om.* *C*, *R* 1 et fortis *om.* *C* est *om.* *R* 1 ego miser *om.* *C*, *R* 1 liber non sum, *J* 3 enim *om.* *C*, *R* 1 *supra* opilio *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ o *J* labore *C* 4 etiam *om.* *R* 1, *qui post* habeo *add.* utique nam *om.* *C*, *R* 1 surgo . . . discalciatus et *om.* *C* 5 accipiens *ex* acupiens *correctum* *J* 6 aestu] esto *C*: estu *R* 1 7 eos *R* 1 circa tertiam *om.* *C*, *R* 1 8 eos *R* 1 eorum *R* 1 cotidie *om.* *C*: *supra* moueo *scriptum* *J* insuper et caseum et butirum] atque caseum et butirum insuper, *J*: caseum et buterum insuper *R* 1 9 *post* sum *erasae* me *J* per Deum *om.* *C*, *R* 1 10 autem *om.* *C*, *R* 1 11 *ante* O *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 multo *J* ergo *om.* *C*, *R* 1 suos *om.* *C*, *R* 1 12 in campum *om.* *C* pene *om.* *C*, *R* 1 13 illos] eos *C*, *R* 1 iteru *C*

Ys þæs of þinu*m* geferum?
'Estne iste ex tuis sociis?'

Gea, he ys.
'Etiam, est.'

Canst þu ænig þing?
'Scis tu, frater, aliquid?'

Ænne cræft ic cann.
'Unam artem scio ex parte.'

Hwylcne ys?
'Qualem est?'

Hunta ic eom.
'Uenator sum.'

Hwæs?
'Cuius?'

Cincges.
'Regis siue ducis aut alicuius principis.'

Hu begæst þu cræft þinne?
'Quo modo exerces artem tuam?'

Ic brede me max 7 sette hig on stowe gehæppre, 7 getihte
'Plecto quidem mihi retia et pono ea in loco apto, et instígo

hundas mine ꝥ wildeor hig ehton oþꝥ hig þecuman to þa*m* nettan
canes meos, ut feras persequantur usque quo perueniunt ad retia

unforsceawodlice ꝥ hig swa beon begrynodo, 7 ic ofslea hig on
inprouise, et sic inretientur, et ego iugulo eas in

þa*m* maxv*m*.
retibus.'

Ne canst þu huntian buton mid nettum?
'Nescis uenare nisi cum retibus?'

11 þecuman *C*, *read* becuman.

---

1 *ante* Est *exhibet* D⟨iscipulus⟩ (*sic*) *R* 1 Estne] Est *C*, *R* 1 2 *ante* Etiam *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 3 *ante* Scis *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 frater *om*. *C*, *R* 1 4 *ante* Unam *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 ex parte *om*. *C*, *R* 1 5 *ante* Qualem (quale *C*) *praebet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 est *om*. *J*, *R* 1 6 *ante* Uenator *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 7 *ante* Cuius *habet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 8 *ante* Regis *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 Regis] s *in ras*. *C* siue . . . principis *om*. *C* 9 *ante* Quo *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 tuam artem *R* 1 10 *ante* Plecto *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 quidem *om*. *C*, *R* 1 apto *supra* loco *scriptum* *J* instigo *C*, *R* 1 12 inprouisę *R* 1 eas] eos *C*, *R* 1 14 *ante* Nescis *praebet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1

Gea, butan nettum huntian ic mæg.
'Etiam, sine retibus uenare possum.'

Hu?
'Quo modo?'

Mid swiftum hundum ic betæcc ⟨*sic*⟩ wildeor.
'Cum uelocibus canibus insequor feras.'

Hwilce wildeor swyþost gefeh⟨s⟩t þu?
'Quales autem feras maxime capis?'

Ic gefeo heortas 7
Ælfric, p. 309. 'Capio utique ceruos et ceruas et uulpes et uulpiculos et muricipes et lupos et ursos et simias et fibros et lutrios et feruncos, taxones (melos) et

baras 7 rann 7 rægan 7
lepores atque erinacios, et aliquando apros et dammas et capreos et

hwilon haran.
aliquando lepores.'

Wære þu todæg on huntnolde ⟨*sic*⟩?
J. fo. 206 r. 'Fuisti hodie in ue|natione?'

Ic næs for þam sunnan dæg ys, ac gyrstan dæg ic wæs
C. fo. 61 v. 'Non fui, quia dominicus dies est, sed heri | fui cum multi-

on huntunge.
tudine hominum in uenatione.'

Hwæt gelæhtest þu?
'Quid ergo tum cepisti?'

Twegen heortas 7 ænne bar
'Duos ceruos et unum aprum trium annorum et unum uulpem.'

Hu gefencge þu hig?
'Quo modo cepisti eos?'

9 *Read* huntnoðe.

---

1 *ante* Etiam *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 3 *ante* Cum *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 4 *ante* Quales *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 autem *om. C, R* 1 5 *ante* Capio *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 utique *om. C, R* 1 *inde a* ceruas *usque ad* aliquando (*ver.* 7) *om. C, R* 1 8 aliquando uero *R* 1; sepe *J* 9 *ante* Fuisti *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 10 *ante* Non *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 *post* dominicus *duae litterae erasae* (*an* to?) *J* *Videtur librarius* dñi custodies *primum scripsisse* cum multitudine hominum *om. C* 11 in uenatione *om. R* 1 12 *ante* Quid *exhibet* In⟨terrogatio⟩ *R* 1 ergo tum *om. C, R* 1 coepisti *J* 13 *ante* Duos *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 trium annorum *om. C* et unum uulpem *om. C, R* 1 14 *ante* Quo *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 coepisti *J*

Heortas ic gefengc on nettum
'Ceruos quidem cepi et uulpem illum in retibus, insequentibus
bar ic ofsloh.
canibus, et aprum audacter et nauiter cum meo uenabulo iugulaui.'

Hu wære þu dyrstig ofstikian bar?
'Quo modo fuisti tam ausus iugulare aprum?'

Hundas bedrufon hyne to me, 7 ic þærto geanes standende
'Canes scilicet perduxerunt eum ad me, et ego econtra stans
færlice ofstikode hyne.
subito iugulaui eum.'

Swyþe þryste þu wære þa.
'Ualde audax fuisti tunc.'

Ne sceal hunta forhtfull wesan
'Sed quo modo aliter? Non debet enim uenator formidolosus esse,
forþa*m* mislice wildeor
quia uarię bestię et uermes atque animalia, bona ac mala, munda et
wuniaȣ on wudu*m*.
inmunda, morantur in siluis.'

'Et quae?'

'Lupus, bubalus, et ursus, elefans et leo, linx et tax⟨o⟩ (i. melus), camelus, asinus uel asina, onager et mulus, simia, lutrius, fiber, feruncus, hericius uel erinacius, muriceps (i. murilegulus; i. cattus), sorex, glis, hynnulus, caper (i. hyrcus), cap⟨re⟩a (i. egidum ⟨*sic*⟩) uel capella, hedus, lepus, porcus (i. sus), scroffa, aper uel uerres, magalis, | porcellus, bos, uacca uel bucula, taurus, uitulus, iuuencus, ouis, aries et ueruex et agnus, molosus et catulus, mustela et talpa, lumbricus, draco, uipera (i. anguis) siue serpens, coluber, stellio, lacerta, rubeta, rana, locusta, limax uel testudo, formica et eruca, aliaque perplurima, quae enumerare non possum hac uice nec cogitare.'

Ælfric, pp. 308–310.

J. fo. 206 v.

Hwæt dest þu be þinre huntunge?
'Quid facis de tua uenatione?'

1 *ante* Ceruos *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1   quidem *om.* *C*, *R* 1   coepi *J*   et uulpem illum *om.* *C*, *R* 1   retia *R* 1   insequentibus canibus *om.* *C*   2 *prius* et *om.* *R* 1   audacter] autem *R* 1   audacter . . . uenabulo *om.* *C*, *R* 1   iugulaui *C*, *R* 1 : iugolaui *J*   *post* iugulaui *praebet* cum acuto (*subsequitur* A *erasa*) gladio *R* 1   3 *ante* Quo *habet* In⟨terrogatio⟩ *R* 1   tam *om.* *C*, *R* 1   ausus fuisti *R* 1   *post* aprum *ras. in* *C*   4 *ante* Canes *praebet* R⟨esponsio⟩ *R* 1   scilicet *om.* *C*, *R* 1   et *om.* *R* 1   *post* ego *exhibet* autem *R* 1   7 *ante* Sed *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1   Sed . . . aliter *om.* *C*, *R* 1   enim *om.* *C*, *R* 1   8 uarie *C*   bestie *C*   et uermes . . . inmunda *om.* *C*, *R* 1   10 *Inde ab* Et quae *usque ad* cogitare, *versu* 20, *om.* *C*, *R* 1   12 fiber] i *ex* e *per rasuram*   14 caprea *scripsi Ælfricum secutus* : campa *cod.*   21 *ante* Quid *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1

Ic sylle cync⟨ge⟩ swa hwæt swa ic gefo, for þa*m* ic eom hunta hys.
'Ego do regi quicquid capio, quia sum uenator eius.'

Hwæt sylþ he þe?
'Quid dat ipse tibi? Uel cuius honoris es inter tuos socios?'

'Primum locum teneo in sua aula. Uestitum autem et uictum satis
He scryt me
mihi tribuit, et aliquando uero anulum mihi aureum reddit, et uestit me
wel 7 fett, 7 hwilon sylþ me hors oþþe beah, ꝥ þe lustlicor
bene et pascit, et aliquando dat mihi equum aut armillam, ut libentius
cræft minne ic begancge.
artem meam exerceam.'

Hwylcne cræft canst þu?
'Qualem enim artem scis tu?'

Ic eom fiscere.
'Ego sum piscator optimus et ingeniosus.'

Hwæt begy⟨t⟩st þu of þinum cræfte?
'Quid adquiris de tua arte?'

Bigleofan 7 scrud 7 feoh.
'Uictum cotidianum et uestitum et pecuniam mihi et meę familiae
adipiscor.'

Hu gefehst þu fixas?
'Quo modo capis pisces?'

Ic astigie min scyp, 7 wyrpe max mine on ea, 7 ancgil *l* æs
'Ascendo nauem meam, et pono retia mea in amne, et hamum
ic wyrpe, 7 swyrtan ⟨*sic*⟩, 7 swa hwæt swa hig gehæftað ic genime.
R 1. fo. 19 r. proicio, et sportas, et | quicquid ceperint sumo.'

1 *ante* Ego *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 quicquid] c *supra versum scripta J* eius uenator *R* 1 2 *ante* Quid *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 *inde a* Uel *usque ad* reddit et, *versu* 4, *om. C* es] ēs *R* 1 3 *ante* Primum *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 Primum . . . reddit et *om. C* 4 *prius* et *om. R* 1 *inde a* reddit *usque* equum, *versu* 5, *om. R* 1 5 *alterum* et *om. C* aut] et *R* 1 autar'millam *C* *post* armillam *exhibet* atque optimum equum concedit *R* 1 6 arte *rasura subsequente R* 1 7 enim *om. C*, *R* 1 8 *ante* Ego *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 optimus et ingoniosos ⟨*sic*, in *ex* m *per rasuram*⟩ *supra versum scripta J*: *om. C*: optimus sum piscator et ingeniosus *R* 1 9 *ante* Quid *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 10 *ante* Uictum *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 cotidianum *R* 1: condianum *J*: *om. C* *post* cotidianum *praebe* mihi et meę familię et uestimenta pretiosa, pecuniam insuper non modicam *R* 1, *omissis* et uestitum et pecuniam mihi . . . adipiscor *supra versum scripta J*: *om. C* 11 adipiscor *om. C*, *R* 1 12 *ante* Quo *praebet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 13 *ante* Ascendo *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 meam *om. C*, *R* 1 14 coeperint *ex* coeperit *correctum J*

Hwæt gif hit unclæne beoþ fixas?
'Quid ergo si inmundi fuerint pisces?'

Ic utwyrpe þa unclænan ut, 7 genime me clæne to mete.
'Ego proici|am inmundos foras, et sumo mihi mundos in escam.' J. fo. 207 r.

Hwær cypst þu fixas þine?
'Ubi uendis pisces tuos?'

On ceastre.
'In ciuitate aliquando.'

Hwa bigþ hi?
'Quis emit illos?'

Ceasterwara. Ic ne mæg swa fela swa ic mæg gesyllan.
'Ciues. Non possum quippe tot capere quot possum uendere.'

Hwilce fixas gefehst þu?
'Hoc est uerum. Quales pisces maxime capis?'

Ælas 7 hacodas, mynas, 7 æleputan, sceotan, 7 lampredan,
'Anguillas et lucios, menas, et capitones, tructas, mullos, et murenas

7 swa wylce swa on wætere swymmaþ. sprote.
innumerabiles, et qualescumque in amne natant. Saliu.'

Forhwi ne fixast þu on sæ?
'Cur ergo non piscaris in mari?'

Hwilon ic do, ac seldon, for þam micel rewyt me ys to sæ.
'Aliquando facio, sed raro, quia magnum nauigium mihi est ad mare.'

Hwæt fehst þu on sæ?
'Quid capis tunc in mari?'

Hæringcas 7 leaxas, mereswyn 7 stirian,
'Alleces (i. itaricos) et isicios (i. salmones), delphinos et sturias, Ælfric, p. 308.

2 utclænan *C* 6 swa . . . mæg *repeated C*
O.E. Gloss. in *J*: 1 beoþ *written* twice. 8 mullos heardran

---

1 Quod *R* 1 ergo *om. C, R* 1 inmundo *C* pisces inmundi fuerint *R* 1 2 Ego *om. R* 1 foras eos proicio, mundos autem mihi in escam sumo *R* 1 in mundo *C* foras *punctis subtus deletum C* 3 *ante* Ubi *habet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 4 *ante* In *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 aliquando *om. C, R* 1 5 *ante* Quis *habet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 6 *ante* Ciues *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 *post* Ciues *add.* ciuitatis illius (*ex* illos *correctum*) *R* 1 quippe *om. C, R* 1 uendere] undere *J* 7 Hoc est uerum *om. C, R* 1 *ante* Quales *praebet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 maxime *om. C, R* 1 8 *ante* Anguillas *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 *primum* et *om. R* 1 menas *om. R* 1 *secundum* et *om. J, R* 1 tructos *C* mullos *om. C, R* 1 murenulas *R* 1 9 innumerabiles *om. C* Saliu *om. J, R* 1 10 *ante* Cur *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 ergo *om. C, R* 1 11 *ante* Aliquando *praebet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 12 *ante* Quid *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 tunc *om. C, R* 1 mare *in* mari *inepte alteratum R* 1 13 *ante* Alleces *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 *glossemata Latina om. C, R* 1 *primum* et *om. R* 1 delfinos *C, R* 1 *leg.* taricos, isocios *alterum* et *om. R* 1

ostran 7 crabban, muslan, winewinclan,
ostreas et cancros, mugiles et fannos, roceas, musculas, ⟨torniculi,

sæ-coccas, fage 7 floc 7 lopystran 7 fela swylces.
neptigalli, platesia, et platissa⟩, et polipodes et similia.'

Wilt þu fon sumne hwæl?
'Uis capere aliquem coetum?'

Nic.
'Nolo.'

For hwi?
'Quare?'

For hwan ⟨*sic*⟩ plyhtlic þinc̄ hit ys gefon hwæl. Gebeorhtlicre me faran
'Quia periculosa rés est capere coetum. Tutius est mihi ire

to ea mid scype ⟨*sic*⟩ mynan þænne faran mid manegum scypum
ad amnem cum hamo meo, quam ire cum multis nauibus

on huntunge hranes.
C. fo. 62 r. in uenationem | ballenę.'

For-hwi swa?
'Cur sic?'

Forþa*m* leofre ys me gefon fisc þæne ic mæg ofslean
'Quia carius est mihi capere piscem, quem possum occidere, quam

þe na ꝥ an me ac eac swylce mine geferan mid anu*m* slege
illum, qui non solum me sed etiam meos socios uno ictu

he mæg besencean oþþe gecwylman.
potest mergere aut mortificare.'

⁊ þeah manige gefoþ hwælas 7 ætberstaþ frecnysse 7 micelne
J. fo. 207 v. 'Et tamen multi capiunt coetos et euadunt maris pericula | et magnum

sceat þanon be-gytaþ.
pretium inde adquirunt.'

6 pbyhtlic *C*

---

1 ostreas *ex* osteas *correctum J*: ostræas, *R* 1 *primum* et *om.* *R* 1 mugiles et fannos, roceas *om.* *C*, *R* 1 torniculi, neptigalli, platesia, et platissa *add.* *C* 2 *secundum* et *om.* *R* 1 polipedes *R* 1 3 *ante* Uis *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 cetum *C*, *R* 1 4 *ante* Nolo *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 6 *ante* Quia *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 periculosa *ex* pericolosa *correctum J* res *C*, *R* 1 cetum *C*, *R* 1 *post* Tutius *add.* enim *R* 1 ire mihi *R* 1 7 hamo (h *supra versum addita*) meo *J*: amo meo *R* 1 : homo mea *C* : naue mea *Wright tacitus contra codicem* 8 ballene *C* 9 *ante* Cur *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 10 *ante* Quia *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 quam illum *om.* *C* 11 qui] quem *R* 1 13 cetos *R* 1 : cecos *C* maris *R* 1 : malis *J* : *om.* *C* et magnum] maximumque *R* 1

Soþ þu secgst, ac ic ne geþristge for modes mines
'Uerum dicis, sed ego ita facere non audeo propter mentis meę
nytenyssæ.
ignauiam.'

Hwæt sægst þu, fugelere?
'Quid dicis tu, auceps? Quales aues sepissime capis?'

'Ego capio aquilas et coruos, miluos, et grues, ardeas et ciconias, merulas et columbas, palumbas ác anetas, alcedones et pauones, olores, id est cignos et mergos (i. mergulos), hyrundines ét turdones, et aliquando multos pullos. Capio etiam passeres et aucas anseresque earum, gallos quoque atque gallinas, coturnices et uespertiliones, noctuas (i. strices) et turtures, graculos et alaudas ac parraces. Mihi nec non aliquando ad iocum glutinatis uirgulis apes et fucos capio, similiter uespas et bruchos ac scabrones, scarabeos ac muscas, cynomias et culices, nec non et scinifes.' Ælfric, pp. 307, 308.

Hu beswicst þu fugelas?
'Et quo modo decipis aues?'

On feala wisan ic beswice fugelas: hwilon mid neton,
'Multis modis, frater, decipio aues: aliquando retibus, aliquando
mid grinum, mid lime, mid hwistlunge, mid hafoce
laqueis, nunc glutino, aliquando sibilo, nunc accipitre, et
mid treppan.
aliquando decipula.'

Hæfst þu hafoc?
'Habesne accipitrem?'

Ic hæbbe.
'Habeo non solum unum sed etiam quam plures.'

Canst þu temian hig?
'Scisne etenim domitare eos?'

1 **audeo** geþristge *clumsily altered from* geþriste *C* 12 **beswice**: þeswice *C*
O.E. GLOSSES IN *J*: 5 **merulas** þros⟨tlan⟩ *C* 9 **parraces** wræ⟨nnan⟩ *C*

---

1 *ante* Uerum *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 ita facere *om.* *C*, *R* 1 3 *ante* Quid *habet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 auceps] aciceps *in* auc- *haud aperte correctum* *C* *supra* auceps *scripta* s⟨cilicet⟩ o, *J* *inde a* Quales *usque ad* scinifes (*v.* 12) *om.* *C*, *R* 1 13 Et *om.* *C*: qualiter uel *R* 1 14 *ante* Multis *exhibet* Responsio *R* 1 frater *om.* *C*: eos (*sic*) *R* 1 aues *om.* *R* 1 15 *ambo* nunc] aliquando *C*, *R* 1 et *om.* *C*, *R* 1 17 *ante* Habesne *praebet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 Habes *C* 18 *ante* Habeo *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 non . . . plures *om.* *C* 19 *ante* Scisne *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 Scis *C* etenim *om.* *C*, *R* 1

J. fo. 208 r.

Gea, ic cann Hwæt sceoldon hig me buton ic cuþe
'Etiam, scio utique bene. Quid igitur debe|rent mihi nisi scirem
temian hig?
domitare eos?'

Syle me ænne hafoc.
'Bene sit tibi! Da mihi tunc ex illis unum accipitrem.

Ic sylle lustlice, gyf þu sylst me ænne swiftne hund.
'Dabo libenter, si dederis mihi unum uelocem canem et unum bonum
Hwilcne hafac ⟨*sic*⟩ wilt þu habban? Þone maran hwæþer þe
cornu. Qualem accipitrem uis habere? Maiorem aut
þæne læssan.
minorem (meliorem aut peiorem)?'

Syle me þæne maran.
'Da mihi, peto, maiorem et meliorem.'

'Et debeo ego ipse habere peiorem?'

Hu
'Bene potes inuenire cui reddas peiorem. Sed dic mihi, quo modo
afe⟨d⟩st þu hafocas þine?
pascis accipitres tuos.'

Hi fedaþ hig sylfe 7 me on wintra, 7 on lencgten ic læte hig
'Ipsi pascunt semet ipsos et me in hieme, et in uere dimitto eos
æt-windan to wuda, 7 ge-nyme me briddas on hærfæste, 7 temige hig.
auolare ad siluam, et capio mihi pullos in autumno, et domito eos.'

7 for-hwi for-læst þu þa getemedon æt-windan fram þe?
'Et cur permittis domitos auolare a te?'

For-þa*m* ic nelle fedan hig on sumera, for-þa*m* þe hig þearle etaþ.
'Quia nolo pascere eos in aestate, eo quod nimium comedunt.'

1 Etiam *om.* *R* 1 *ante* Utique *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 Utique bene scio *R* 1 : utique bene *om.* *C* igitur *om.* *C*, *R* 1 2 domitare *ex* dominatore *correctum*, *erasis* na, *J* eos domitare *R* 1 3 Bene sit tibi *om.* *C*, *R* 1 tunc ex illis *om.* *C* unum ex illis *R* 1 accipitrem *om.* *R* 1 4 *ante* Dabo *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 mihi dederis *R* 1 et unum bonum cornu *om.* *C*, *R* 1 5 *ante* Qualem *praebet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 6 meliorem aut peiorem *in textum recepta* *R* 1 : *om.* *C* 7 *ante* Maiorem *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 Da mihi *om.* *R* 1 peto *om.* *C* maiorem] peto ac *R* 1 et meliorem *om.* *C* 8 *inde ab* Et debeo *usque ad* dic mihi (*v.* 9) *om.* *C*, *R* 1 9 *ante* Quo *habet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 10 tuos accipitres *R* 1 11 *ante* Ipsi *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 semet ipsos] se *C* ipsos] ipsus *supra* u *scripta* o *J* 12 ad] in *R* 1 et capio mihi pullos] pullos autem eorum capio *R* 1 pullo *C* domito eos] domitare ⟨*sic*⟩ eos facio *R* 1 13 *ante* Cur *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 Et . . . a te?] Cur autem domitos permittis a te auolare? *R* 1 14 *ante* Quia *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 eos nolo pascere *R* 1 estate *C*, *R* 1

7 manige fedaþ þa getemodon ofer sumor, ꝥ eft hig habban
'Et multi pascunt domitos super aestatem, ut iterum habeant

gearuwe.
paratos.'

Gea, swa hig doþ, ac ic nelle o þæt an deorfan ofer hig, for-þam
'Etiam, sic faciunt, sed ego nolo in tantum laborare super eos, quia

ic cann
scio

⟨J, R 1⟩	⟨C⟩
me posse leuiter alios capere.'	oþre na þæt ænne ac eac swilce alios non solum unum sed etiam manige gefon. plures cap⟨er⟩e.'

Hwæt sægst þu, mancgere?
'Quid dicis tu, mercator?' R 1. fo. 19 v.

Ic secge ꝥ be-hefe ic eom ge cinge 7
'Ego dico, quod utilis sum et regi, eiusque conlaterane, et

eoldormannu*m* 7 weligum 7 eallum follce.
ducibus et diuitibus et omni populo.'

7 hu?
'Et quo modo?'

Ic astige • min scyp mid hlæstum minum, 7 rowe ofer sælice
'Ego ascendo nauem cum mercibus meis, et nauigo ultra marinas

dælas, 7 cype mine þingc 7 bicge þincg dyrwyrðe, þa on þisum lande ne
partes, et uendo meas res et émo rés pretiosas, quae in hac terra non

beoþ acennede, 7 ic hit toge-læde eow hider mid micclan plihte ofer sæ,
nascuntur, | et adduco uobis | huc cum magno periculo super mare, J. fo. 208 v. C. fo. 62 v.

1 Et multi] Multi uero *R* 1 super] per *R* 1 estatem *C*, *R* 1 3 *ante* Etiam *praebet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 sic *om.* *R* 1 faciunt *ex* ficiunt *correctum* *R* 1 5 posse me *R* 1 6 *ante* Quid *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 7 *ante* Ego *habet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 *prius* et *om.* *J*, *R* 1 eiusque conlaterane *om.* *J*, *C* *alterum* et *om.* *R* 1 8 diuitibus] principibus *R* 1 *alterum* et *om.* *R* 1 omni] omnique *R* 1 9 Et *om.* *R* 1 *ante* Quo *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 10 *ante* Ego *praebet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 nauem ascendo *R* 1 meis mercibus *R* 1 nauigo *post* partes *exhibet* *R* 1 11 *prius* et *om.* *R* 1 measque res uendo *R* 1 emo *post* nascuntur *exhibet* *R* 1 pretiosas res *R* 1 adduco *post* huc *exhibet* *R* 1

⁊ hwylon forlidenesse ic þolie mid lyre ealra þinga minra,
et aliquando naufragium patior cum iactura omnium rerum mearum,
uneaþe cwic æt-berstende.
uix uiuus euadens.'

Hwylce þinc ge-lædst þu us?
'Quales res adducis nobis?'

Pællas ⁊ sidan, deorwyrþe gymmas, ⁊ gold, selcuþe
'Purpuram et sericum, pretiosas gemmas, argentum et aurum, uarias
reaf ⁊ wyrt ge-mangc, win ⁊ ele, ylpesban ⁊ mæstlingc,
uestes et pigmenta, uinum et oleum et piper, ebur et auricalcum,
ær ⁊ tin, swefel ⁊ glæs, ⁊ þylces fela.
aes et stagnum, sulfur et uitrum, et his similia.'

Wilt þu syllan þingc þine her eal-swa þu hi ge-bohtest þær?
'Uis itaque uendere res tuas hic sicut emisti illic?'

Ic nelle Hwæt þænne me fremode ge-deorf min? Ac ic wielle
'Nolo certe. Quid tunc mihi proficit labor meus? Sed uolo
heora cypen her luflicor þonne gebicge þær, þæt sum ge-streon me
uendere hic carius quam emi illic, ut aliquod lucrum mihi
ic be-gyte þanon ic me afede ⁊ min wif ⁊ minne sunu.
adquiram, unde me pascam et uxorem meam et filios meos.

Þu sceowyrhta, hwæt wyrcst þu us nytwyrþnessæ?
'Tu sutor, quid operaris nobis utilitatis?'

Ys witodlice cræft min be-hefe þearle eow ⁊ neodþearf.
'Est quidem, d*omi*ne, ars mea utilis ualde uobis et necessaria.'

Hu?
'Quo modo?'

Ic bicge hyda ⁊ fell, ⁊ gearkie hig mid cræfte minon, ⁊ wyrce of
'Ego emo cutes et pelles, et preparo eas arte mea, et facio ex

O.E. GLOSSES IN *J*: 1 **naufragium** for-lyðenisse (*scratched*) **patior** þolode (*scratched*) **iactura** lire *bis* (*scratched*) 2 **uiuus** cucu (*scratched*) **euadens** ætbirstinde (*scratched*) 8 **proficit** fremað (*scratched*)

---

1 mearum rerum *R* 1 2 uius *R* 1 3 Quales . . . filios meos (*v.* 10) *om. R* 1 adducis *scripsi*: adduces *J*, *C* 4 purpurum *C* argentum *om. C* 5 et piper *om. C* 6 stagnum *ex* stannum *correctum J* utrum *C* 7 itaque *om. C* 8 certe *om. C* 10 meam *om. C* meos *om. C* 11 Quid, tu sutor, utilitatis operaris nobis? *R* 1 *supra* sutor *scripta* s⟨cilicet⟩ o *J* quid] qui, *addita* d *supra versum C* utilitatis *ex* utilitastis *per rasuram J* 12 *ante* Est *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 domine *om. C*, *R* 1 uobis *post* mea *exhibet R* 1 13 *ante* Quo *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 1 14 *ante* Ego *praebet* R⟨esponsio⟩ *R* 1 *alterum* et] easque *R* 1 eas *om. R* 1

him ge-scy mistlices cynnes swyftleras 7 sceos, leþerhosa
eis calciamenta diuersi generis, hec sunt subtalares et ficones, caligas Ælfric, p. 314 *sqq.*

7 butericas, bridel-þwancgas 7 geræda
et utres, frenos et falera, sellas et mentones, ulceas et scansilia,

flaxan *uel* pinnan 7 higdi fatu,
corr ias et uaginas, antela et postelas, flascones et casidilia,

swurleþera ⟨*sic*⟩ 7 hælˈfˈtra, pusan 7 fætelsas,
calcaria et chamos, peras et marsupia atque digitales, stropheos et

7 nan eower nele ofer-wintran buton minon cræfte.
capitia, et nemo uestrum uult | hiemare aut equitare sine mea arte.' J. fo. 209 r.

Sealtera, hwæt us fremaþ cræfst ⟨*sic*⟩ þin?
'O salinator! refer nobis, quid nobis proficit ars tua?'

Þearle fremaþ cræft min eow eallum. Nan eower blisse
'Multum nemphe prodest ars mea omnibus. Nemo uestrum gaudio

brycð on gererduncge oþþe mete buton cræft min gistliþe him beo.
fruitur in prandio aut coena, nisi ars mea hospita ei fuerit.'

Hu?
'Quo modo?'

Hwylc manna þurh werodum þurhbrycþ mettum buton swæcce sealtes?
'Quis hominum dulcibus perfruitur cibis sine sapore salis?

Hwa gefylþ cleafan his oþþe hedderna buton scræfte ⟨*sic*⟩ minon?
Aut quis replet cellaria sua siue promptuaria sine arte mea?

Efne buter-geþweor ælc 7 cys-gerunn losaþ eow buton ic hyrde
Ecce! butyrum omne et caseus perit uobis, nisi ego custos

æt-wese eow, þe ne furþoon ⟨*sic*⟩ ꝥ an wyrtum eowrum butan
adsim, qui nec saltem oleribus uestris dulciter sine

me brucaþ?
me utimini?'

1 hec sunt *scripsi*: hoc sunt ⟨=*Saxonice* þæt sind⟩ *J*, *R* I : *om. C* subtulares *R* I et *om. R* I coligas *C* 2 *ante* utres *add.* ocreas *R* I *secundum* et *om. R* I sellas . . . postelas (*v.* 3) *om. C*, *R* I 3 *tertium* et *om. R* I cassidilia *R* I 4 *primum* et *om. R* I *secundum* et *om. R* I atque . . . capitia *om. C*, *R* I 5 aut equitare *om. C*: aut *erasum R* I arte mea *R* I 6 *ante* O *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* I refer nobis *om. C* tua ars *R* I 7 *ante* Multum *habet* R⟨esponsio⟩ *R* I nemphe (*sc.* nempe) *om. C*, *R* I prodest *post* omnibus *praebet R* I Nimo *J* 8 cena *C*, *R* I nisi hospita ei fuerit ars mea *R* I 11 Aut *om. C*, *R* I repplet *C* prumptuaria *R* I arte] arce *C* 12 butirum *C*, *R* I caseus *scripsi*: caseum *J*, *C*, *R* I 13 assim *R* I quii *R* I holeribus *R* I (eribus *in rasura*) dulciter *om. C* 14 utimini] *Hic desinit R* I

Bæcere, hwam fremaþ oþþe
R 2. fo. 16 v. 'Quid dicis | tu, pistor? Dic nobis palam, cui prodest ars tua, aut

hwæþer we butan þe magon lif adreogan?
C. fo. 63 r. si sine te possimus uitam | ducere?

Ge magon þurh sum fæc butan
'Potestis quidem per aliquod spatium sine arte mea uitam ducere,

na lancge ne to wel. Soþlice butan cræfte minon ælc beod
sed non diu, nec ádeo bene. Nam sine arte mea omnis mensa

æmtig byþ ge-sewen, ⁊ buton hlafe ælc mete to wlættan
uacua uidetur esse, et sine pane omnis cibus in nausiam

byþ gehwyrfed. Ic heortan mannes ge-strangie, ic mægen
conuertitur. Ego quidem cor hominis confirmo, ego robur

wera ⁊ furþon litlincgas nellaþ for-bigean me.
uirorum sum et nec quidem paruuli uolunt preterire me.'

hwæþer we be-þurfon on ænigon cræfte
'Quid ergo dicimus de coco, si indigemus in aliquo arte eius?'

Gif ge me utadrifaþ fram eowerum geferscype, ge
Econtra dicit cocus: 'Si me expellitis a uestro collegio, mandu-

etaþ wyrta eowre grene ⁊ flæsc-mettas eowre hreawe, ⁊ furþon
cabitis holera uestra uiridia et carnes uestras crudas, et nec saltem

fætt broþ ge magon
J. fo. 209 v. | pingue (i. apozimum) ius potestis sine arte mea habere uel gustare.'

We ne reccaþ
Cui respondemus paulisper paucis uerbis: 'Non curamus de arte tua,

ne he us neodþearf ys, for-þam we sylfe magon seoþan þa þingc
nec nobis necessaria est, quia nos ipsi possumus coquere quae

þe to seoþenne synd ⁊ brædan þa þingc þe to brædene synd.
coquenda sunt et assare quae assanda sunt.'

1 Quid dicis *om. R 2* *ante* tu *praebet* Int⟨errogatio⟩ *R 2* *supra* tu *scripta* s⟨cilicet⟩ o *J* pastor *C* Dic nobis palam *om. C* prodest *ex* proderit *correctum R 2* 2 si uitam ducere possumus sine te *R 2* 3 *ante* Potestis *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R 2* uitam ducere sine arte mea *R 2* 4 adeo *C, R 2* 5 sine pane *post* conuertitur *exhibet R 2* nausium *J, C* 6 quidem *om. C, R 2* 7 quidem *om. C* 8 *ante* Quid *praebet* Int⟨errogatio⟩ *R 2* ergo *om. C, R 2* indiemus *J* 9 Econtra *om. C, R 2* 10 uiridia *R 2*: uirida *J, C* uestrasque carnes *R 2* 11 i. apozimum *om. C, R 2* mea arte *R 2* arte *ex* ante *per rasuram correctum J* habere uel *om. R 2* uel gustare *om. C* 12 *Inde a* Cui *usque ad* uerbis *om. C, R 2* 13 nec cessaria *C* coq:re (: = e) *J*

Gif ge forþy me fram
Adhuc dicit cocus et loquitur audacter: 'Si enim ideo me ex-

adrifað ꝥ ge þus don, þonne beo ge ealle þrælas 7 nan eower ne biþ
pellitis ut sic faciatis, tunc eritis omnes coci et nullus uestrum erit

hlaford, 7 þeah hwæþere buton ge ne etaþ.
dominus, et tamen sine arte mea non manducabitis.'

Eala munuc! þe me to-spycst, efne ic hæbbe afandod þe habban
'O monache! qui mihi locutus es, ecce! probaui te habere R 2. fo. 17 r.

gode ge-feran 7 þearle neod-þearfe.
bonos socios et ualde necessarios. Et interrogo te, si adhuc habes

aliquos tales his exceptis.

'Etiam, habeo plures ualde necessarios et optimos.'

7 ic ahsie þa
'Qui sunt illi?'

Ic hæbbe smiþas, isene smiþas, gold-smiþ, seolofor-smiþ, ar-smiþ, treow-
'Habeo fabros, ferrarium, aurificem, argentarium, aerarium, ligna- Ælfric, p. 301.

wyr⟨h⟩tan 7 manegra oþre mistlicre cræfta big-genceras.
rium, et multos alios uariarum artium operatores.'

Hæfst ænigne wisne ge-þeahtan?
'Habes aliquem sapientem consiliarium?'

Ge-wislice ic hæbbe. ure ge-gaderungc buton ge-
'Certe habeo. Quo modo potest nostra congregatio sine con-

þeahtynde beon wissod?
siliario regi uel gubernari?'

8 ic ahsie *is properly the gloss to* interrogo *in line* 5, *which is omitted in C owing to the copyist's having jumped from* necessarios *in line* 5 *to the same word in line* 7

---

1 adhuc *om. C, R* 2 et loquitur audacter *om. C, R* 2 enim *om. C* (*qui exhibet* Sudeo *pro* Si ideo), *R* 2 2 tunc eritis *supra versum scripta J* 3 mea arte *R* 2 manducatis *C* 4 mihi qui *R* 2 5 Et interrogo te si] *om. R* 2: Et interrogo . . . optimos (*v.* 7) *om. C* (*vide quae ad glossemata Anglica supra adnotavimus*): Int⟨errogatio⟩. Habes adhuc *R* 2 7 *ante* Etiam *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 2 necessarios et *om. R* 2 optimos *R* 2: opt[ ]s *erasis tribus litteris J* 8 *ante* Qui *praebet* Int⟨errogatio⟩ *R* 2 9 *ante* Habeo *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 2 ferrarios (*quod quadrat cum glossemate Anglico ex C desumpto*) *R* 2 10 multosque *R* 2 operarios *R* 2 11 *ante* Habes *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R* 2 12 *ante* Certe *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 2 *ante* Quo *habet* Int⟨errogatio⟩ *R* 2 consiliario *ex* consilia *correctum*, rio *supra versum additis J* 13 regi *ante* sine *exhibet R* 2 uel gubernari *om. C, R* 2

wisa? Hwilc cræft þe ge-þuht be-twux þas furþra
'Quid dicis tu, sapiens? Quae ars tibi uidetur inter istas prior uel

wesan?
melior esse?'

Me ys ge-þuht Godes þeowdom be-tweoh þas cræftas
J. fo. 210r. 'Dico tibi. Mihi utique uidetur serui|tium Dei inter istas artes

ealdor-scype healdan, swa swa hit ge ræd on god-spelle: 'Fyrmest seceað
Matt. vi. 33; Luc. xii. 31. primatum tenere, sicut legitur in euuangelio: "Primum quęrite

rice Godes 7 rihtwisnesse hys, 7 þas þingc ealle beoþ to-gehyhte
regnum Dei et iustitiam eius, et hęc omnia adicientur

eow'.
uobis".'

7 h'w'ilc þe geþuht be-twux cræftas woruld heoldan ealdor-dom?
C. fo. 63v. 'Et qualis tibi uidetur inter artes seculares retinere primatum?'

eorþ-tilþ, for þam se yrþling us ealle fett.
'Respondeo tibi agricultura, quia arator nos omnes pascit.'

Se smiþ secgð: 'Hwanon sylan scear oþþe culter, þe na gade
Ferrarius dicit: 'Unde aratori uomer aut culter, qui nec stimulum

hæfð buton of cræfte minon? Hwanon fiscere ancgel oþþe sceo-wyrhton
habet nisi ex arte mea? Unde piscatori hamus, aut sutori

æl oþþe seamere nædl? Nis hit of minon ge-weorce?
subula, siue sartori acus? Nonne ex meo opere?'

Se ge-þeahtend 7 sweraþ: 'Soþ witodlice sægst, ac eallum us
Consiliarius respondit: 'Uerum quidem dicis, sed omnibus nobis

leofre ys wikian mid þe yrþlincge þonne mid þe, for-þam se yrðling
carius est hospitari apud te aratorem quam apud te, quia arator

sylð us hlaf 7 drenc. Þu hwæt sylst us on smiþþan þinre buton
dat nobis panem et potum. Tu, quid das nobis in officina tua nisi

1 O tu sapiens, quid dicis nobis? *ante* O *praebens* Int⟨errogatio⟩ *R* 2 *supra* tu *scripta sunt* s⟨cilicet⟩ nobis *J* Que *C*, *R* 2 uel melior *om.* *C* 3 *ante* Dico *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 2 utique *om.* *C*, *R* 2 4 euangelio *C*, *R* 2 querite *C*, *R* 2 5 adicienter *C* 7 Et qualis] Equales *cum* t *supra versum addita* *C* qualem *R* 2 uidetur *om.* *R* 2 8 *ante* Respondeo *praebet* R⟨esponsio⟩ *R* 2 Respondeo tibi *om.* *C*, *R* 2 agricultura *cum* c *in ras.* *J*: agriculturam *R* 2 omnes nos *R* 2 9 dici *C* 11 satori *J* sartori acus] saltoriacus *C* Nonne] ponne *R* 2 12 quidem] qui dein *R* 2 13 est carius *R* 2 te *add.* *C* *supra versum*: *om.* *J*, *R* 2 14 officia *C*

isenne fyr-spearcan 7 · swegincga beatendra slecgea 7 blawendra
ferreas scintillas et sonitus tundentium malleorum et flantium

byliga?'
follium?'

Se treow-wyrhta segð Hwilc eower ne notaþ
Lignarius dicit sic interrogando: 'Quis uero uestrum non utitur

cræfte minon, þonne hus 7 mistlice fata 7 scypa eow eallum ic wyrce?
arte mea, cum domus et diuersa uasa et naues omnibus fabrico?'

Se golsmiþ ⟨*sic*⟩ 7wyrt: 'Eala trywyr⟨h⟩ta! for hwi swa sprycst þu, þonne
Ferrarius respondit: 'O lignarie! cur sic loqueris, cum

ne furþon an þyrl þu ne miht don?'
nec saltem unum foramen sine arte mea uales facere?'

Se ge-þeahtend sægþ: 'Eala geferan 7 gode wyrhtan! Uton to-wurpon
Consiliarius dicit: 'O socii et boni | operarii! dissoluamus J. fo. 210 v.

hwætlicor þas geflitu, 7 sy sibb 7 ge-þwærnyss be-tweoh us, 7 framige
citius has contentiones, et sit pax et concordia inter uos, et prosit

urum ge-hwylcu*m* oþron on cræfte hys, 7 ge-dwærian symble mid
unusquisque alteri arte sua, et conueniamus semper apud

þa*m* yrþlinge, þær we bicleofan us 7 foddor horsum urum habbaþ. 7
aratorem, ubi uictum nobis et pabula equis nostris habemus. Et

þis geþeaht ic sylle eallum wyrhtum ꝥ anra ge-hwylc cræft his
hoc consilium do omnibus operariis, ut unusquisque artem suam

geornlice be-gange, for-þa*m* se þe cræft his for-læt, he byþ for-læten
diligenter exerceat, quia qui artem suam dimiserit, ipse dimittatur

fra*m* þa*m* cræf⟨te⟩ Swa hwæðer þu sy swa mæsse-pre⟨o⟩st, swa
ab arte. Sed siue sis sacerdos seu clericus aut

munuc, swa ceorl, swa
scriptor uel lector ceu pictor siue sculptor siue monachus seu laicus seu

kempa bega oþþe behwyrf þe sylfne on þysum, 7 beo ꝥ þu eart,
miles, exerce te met ipsum in hoc, et esto quod es,

13 cræf⟨te⟩ *written in the margin of C, the end of the word is covered by the modern mounting or guard of the leaf* pre⟨o⟩st *altered from* pfest *C*

---

1 scinctillas *C* flantiu *C* 3 sic interrogando *om. C, R 2* uero *om. C, R 2* 4 domos *C, R 2* 5 respondit *cum* r *in ras. R 2* lignariȩ *R 2* 8 citius] ocius *R 2* concordia] *i supra versum C* nos *R 2* 11 consilium hoc *J* do *cum virgula supra versum erasa* (*scil.* dō = deo) *J*: de *R 2* operaribus do *R 2* *post* operaribus *habet* do *R 2* 12 dimittitur *R 2* 13 Sed *om. C, R 2* *inde a* seu *usque ad* sculptor *om. C, R 2* 15 ipsum] ipsue *C*

for þa*m* micel hynd 7 sceamu hyt is menn nelle wesan ꝥ
quia magnum dampnum et uerecundia est homini nolle esse quod

he ys 7 ꝥ þe he wesan sceal.
est et quod esse debet.'

Eala cild! Hu eow licaþ þeos spæc?
'O pueri! quo modo uobis placet ista locutio?'

Wel heo licaþ us, ac þearle deoplice sprycst 7
'Bene quidem, domne, placet nobis, sed ualde profunde loqueris et

ofer mæþe ure þu forþtyht spræce. Ac sprec us
ultra aetatem nostram protrahis sermonem. Sed loquere nobis, pre-

æfter urum andgyte ꝥ we magon under-standan þa þing
R 2. fo. 17 v. C. fo. 64 r. camur, iuxta nostrum | intellectum, ut possimus leuius intelligere | quae

þe þu specst.
lóqueris.'

Ic ahsige eow for-hwi swa geornlice
'Et ego faciam. Interrogo modo uos cur tam diligenter

leornincge ⟨*sic*⟩?
discitis?'

For-þa*m* we nellaþ wesan swa stunte nytenu þa ⟨*sic*⟩ nan þing witaþ buton
'Quia nolumus esse sicut bruta animalia, quę nihil sciunt, nisi

gærd ⟨*sic*⟩ 7 wæter
J. fo. 211 r. herbam comedere | et aquam bibere.'

ȝ hwæt wille ge?
'Et quid uultis uos?'

Wyllaþ wesan wise.
'Uolumus esse sapientes et non insipientes.'

On hwilcon wisdome? Wille ge beon prættige oþþe þusent-hiwe on
'Qua sapientia? Uultis esse uersipelles aut milleformes in

9 **leornincge** *the* c *added above the line* 11 *Read* gærs

1 nelle *C* 3 placet uobis *J*, *R 2* 4 *ante* Bene *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R 2* domne *om.* *C*, *R 2* placet *om.* *R 2* sed *partim erasum* *R 2* ualde *ex* uade *correctum* *C* 5 etatem *C* nobiscum *R 2* precamur *om.* *C* 6 leuius *om.* *C* 7 que *C* loqueris *C*, *R 2* 8 Et ego faciam *om.* *C*, *R 2* modo *om.* *C* Modo uos interrogo *R 2* 10 *ante* Quia *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R 2* 11 comedere *om.* *C* bibere *om.* *C* 12 *ante* Et *praebet* Int⟨errogatio⟩ *R 2* 13 R⟨esponsio⟩. Sapientes esse uolumus *R 2* et non insipientes *om.* *C* 14 Qua sapientia *om.* *R 2* *ante* Uultis *exhibet* Int⟨errogatio⟩ *R 2*

leasungum, lytige on spræcum, on-glæwlice, hindergepe, wel sprecende ⁊
mendaciis, astuti in loquelis, astuti, uersuti, bene loquentes et

yfele þencende, swæsum wordum underþeodde, fa⟨c⟩n wið-innan
male cogitantes, dulcibus uerbis dediti, dolum intus

tyddriende, swa-swa bergyls metton ofer-geweorke wiþinnan full
alentes, sicut sepulchrum de picto mausoleo intus plenum Cf. Matt. xxiii. 27.

stence.
foetore?'

We nellaþ swa wesan wise, for-þam he nys wis þe mid dydrunge
'Nolumus sic esse sapientes, quia non est sapiens, qui simulatione

hyne sylfne beswicð.
semet ipsum decipit.'

Ac hu wille ge?
'Sed quo modo uultis?'

We wyllaþ beon bylewite butan licetunge ⁊ wise ꝥ we bugon
'Uolumus esse simplices sine hypochrisi, et sic sapientes, ut declinemus

fram yfele ⁊ don goda. Gyt þeah-hwæþere deoplicor
a malo et faciamus bona, per Deum. Adhuc tamen profundius

mid us þu smeagst þonne yld ure on-fon mæge, ac
nobiscum disputas locutionem, quam aetas nostra capere possit, sed

sprec us æfter uron gewunon, næs swa deoplice.
loquere nobis flagitamus nostro more, non tam profunde sed aperte

et distincte ad intellegendum. Nos autem tibi magnam uolumus reddere
gratiam, et remunerationem a Deo recipies maximam.'

⁊ ic do æal-swa ge biddaþ. Þu cnapa hwæt dydest
'Et ego libenter faciam sicut rogatis. Tu, puer, quid fecisti

dæg?
hodie?'

1 *alterum* astuti] astutu ⁊: astu *R* 2 2 inter *R* 2 3 intus *om. R* 2 4 fetore *C* 5 *ante* Nolumus *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 2 qui simulatione] quasi mulatione *C* 7 *ante* Sed *habet* Int⟨errogatio⟩ *R* 2 8 *ante* Uolumus *praebet* R⟨esponsio⟩ *R* 2 hipochrisi *C*: hipocrisi *R* 2 sic *om. C* 9 per Deum *om. C*, *R* 2 10 locutionem *om. C*, *R* 2 11 flagitamus *om. C* *post* more *add.* et secundum nostrum posse *R* 2 sed . . . maximam (*v.* 13) *om. C* 14 Et ego *om. R* 2 libenter *om. C* Tu] u, *ante quam spatium pro* T *vacuum relictum*, ⁊ *post* rogatis *secuntur* Eia *et nota Tironiana pro* '*subscripsi*', *quae post octodecim versus glossarii Latini, ubi textus noster iterum incipit, eo consilio, ut textus conexionem indicet, repetuntur*, *R* 2

Manega þing ic dyde. On þisse niht þa þa cnyll
'Multas res et diuersas feci. Hac nocte quando signum

ic gehyrde ic aras on minon bedde 7 eode
J. fo. 211 v. audiui, edituo sonante, surrexi de lectulo meo, | et exiui ad latrinam

propter necessitatem meam, et postea properando cum meis sociis perrexi

to cy⟨r⟩cean, 7 sang uht-sang mid
ad ecclesiam, discalciatus quoque intraui et cantaui nocturnam cum

ge-broþru*m*. Æfter þa we sungon be eallum halgum 7 dægredlice lof-sanges.
fratribus. Deinde cantauimus de omnibus sanctis et matutinales laudes.

Æfter þysum prim 7 seofon seolmas mid letanian 7 capitol mæssan.
Post hęc primam et septem psalmos cum laetaniis et primam missam.

Syþþan under⟨n⟩tide 7 dydon mæssa be dæge. Æfter þisum we sungon
Deinde tertiam et fecimus missam de die. Post hęc cantauimus

middæg, 7 æton 7 dru⟨n⟩con 7 slepon 7 eft
sextam, et manducauimus et bibimus et dormiuimus et iterum

we arison 7 sungon non, 7 nu we synd her æt-foran þe gearuwe
surreximus et cantauimus nonam, et modo sumus hic coram te parati

ge-hyran hwæt þu us secge.
audire quid nobis dixeris.'

Hwænne wylle ge syngan æfen oþþe niht-sangc?
'Quando uultis cantare uesperam aut completorium?'

Þonne hyt tyma byþ.
'Quando tempus erit.'

Wære þu to-dæg beswuncgen?
'Fuisti hodie uerberatus?'

Ic næs, for-þa*m* wærlice ic me heold.
'Non fui, quia caute me tenui.'

7 .hu þine geferan?
'Et quo modo tui socii?'

1 *ante* Multas *exhibet* R⟨esponsio⟩ *R* 2 et diuersas *om. C* quando *om. R* 2 2 ab edituo sonante signum audiui *R* 2 edituo (edi tuo *J*) sonante *om. C* de lectulo, in quo iacebam, surrexi continuo *R* 2 meo *om. C* *inde ab* et exiui *usque ad* intraui] discalciatus ecclesiam properando intraui *R* 2, *qui hic desinit* ad latrinam . . . perrexi *om. C* 4 discalciatus quoque intraui *om. C* 6 letaniis *C* 9 nouam *C* modo sumus] modos umus *J* 11 uesperum *C* 14 *supra* caute *scriptum* tenui *J* *post* me *ras. circiter sex litterarum* (*an* tenui?) *J*

Hwæt me ahsast be þam? Ic ne deor yppan þe digla ure.
'Quid me interrogas de hoc? Non audeo pandere | tibi secreta nostra. C. fo. 64 v.

Anra gehwylc wat gif he beswungen wæs oþþe na.
Unusquisque scit si flagellatus erat an non.'

Hwæt ytst þu on dæg?
'Quid manducas in die?'

Gyt flæsc-mettum ic bruce, for-ðam cild ic eom under gyrda drohtniende.
'Adhuc carnibus uescor, quia puer sum sub uirga degens.'

Hwæt mare ytst þu?
'Quid plus manducas?'

Wyrta 7 æigra, fisc
'Pingue lardum, si habeo, et aues ac legumina, holera et oua, pisces

7 cyse, buteran 7 beana
et caseum, butyrum et fabas, | pisas ac poma, nuces at pruna, prunella et J. fo. 212 r.

7 ealle clæne þingc ic ete mid micelre þancunge.
uuas, et omnia munda manduco cum gratiarum actione.'

Swyþe paxgeorn ⟨*sic*⟩ eart þu þonne þu ealle þingc etst þe þe
'Ualde edax és, cum omnia manducas, quae tibi

to-foran.
apponuntur.'

Ic ne eom swa micel swelgere ꝥ ic ealle cynn metta on anre
'Non sum tam uorax ut omnia genera ciborum in una

gereordinge etan mæge.
refectione edere possim.'

Ac hu?
'Sed quo modo?'

Ic bruce hwilon þisum mettum oþrum mid syfernysse
'Uescor aliquando his cibis et aliquando aliis cum sobrietate,

swa-swa dafnað munuce næs mid
sicut decet monachum et omnem Christianum hominem, non cum

ofer-hropse, for-þam ic eom nan gluto.
uoracitate, quia non sum glutto.'

11 cynn *written over* omnia *C*
O.E. Gloss in *J*: 14 **Uescor** ic beo gereordod (*scratched*)

6 Pingue . . . legumina *om. C* 7 butirum *C* pisas . . . uuas *om. C* 9 es *C* *post* cum *erasae* im (cū *ex* enim *correctum*?) *J* que *C* 11 *supra* genera *rasura* (*an* metta?) *C* 12 possum *C* 14 Uescor] Uesco *litteram* r *obtegit charta margini glutinata C*: o *in ras. J* *post* his *ras. trium litterarum* (*an* bis?) *J* 15 et . . . hominem *om. C* 16 gluto *C*

⁊ hwæt drincst þu ?
'Et quid bibis?'

⟨*J*⟩	⟨*C*⟩
'Ceruisam uel medonem siue ydromellum, quod est mulsum, seu lac, si ⟨non⟩ habeo ceruisam.'	Eala, gif ic hæbbe, oþþe Ceruisam, si habeo, uel wæter, gif ic hæbbe ⟨*sic*⟩ aquam, si non habeo ealu. ceruisam.

Ne drincst þu win?
'Nonne bibis uinum?'

Ic ne eom swa spedig ꝥ ic mæge bicgean me win, ⁊ win
'Non sum tam diues, ut possim emere mihi uinum, et uinum

nys drenc cilda ne disgra, ac ealdra ⁊ wisra.
non est potus puerorum siue stultorum, set senum et sapientium.'

IV. c. 28, p. 58 *sqq.* 'Habetis aliquem hortulum, i. pomerium?'

'Quid ni?'

'Quales arbores crescunt in eo?'

'Multorum generum. Ibi crescunt buxus et fraxinus, i. liberna, taxus, quercus, i. ilex, corilus et fagus, aln⟨us⟩ et laurus, malus, pinus, pirus, prunus, fic⟨us⟩, ulcia, J. fo. 212 v. populus uel betulus, palma, sabina, | genesta, eiesta, sentes uel spine, ramnus, uepres uel tribulos, abies, olea uel oliua, morus, uitis, salix, et alia multa his similia.'

'⟨N⟩onne habetis herbas in uiridario uestro?'

'Etiam, habemus.'

'Quis exercet eas?'

'Hortulanus monasterii.'

'Cuius generis herbas habetis?'

'Boni perplurimas et mali.'

'Quales?'

O.E. Glosses in *J*: 7 **potus** drænc (*scratched*) **set senum** ac ealdra (*scratched*) 11 **buxus** .i. box **taxus** .i. iwuw **quercus** .i. acc 12 **corilus** hiesel **fagus** boctreow **aln⟨us⟩** .i. alr **laurus** .i. lawerbeam **malus** apeldre **pinus** pintreow **pirus** pirige **prunus** plum-treow **fic⟨us⟩** fic-treow **ulcia** holen 13 **populus** byric **betulus** byric **palma** palm **sabina** sauene

---

8 *inde ab* Habetis *usque* O puer, *p.* 99, *v.* 10, *om. C* 11 fraxinus] n *ex* m *per ras.* 12 fagus *ex* faus *correctum J* aln⟨us⟩] aln *J* fic⟨us⟩] fic *J* 13 eiesta] *an* cornua (*Colloq. III. c.* 28)? 14 morus *scripsi*: mortis *J* (*cf. Colloq. IV. c.* 28) 16 ⟨N⟩ *spatium vacuum relictum*

'Ibi crescit sandix, caula uel magudalis, algium, dilla, libestica, febrefu⟨g⟩ia, simphoniaca, malua, auadona, aprotamum, eliborum, senicia, feniculum, anetum, electrum, malua crispa, polipedium, consolda, solsequium, slaregia, adriaca, ruta, betonica, petrocilinum, costa, epigurium, millefolium, tanicetum, saxifriga, citsana, calamus uel harundo uel canna, papauer, absinthium, urtica, archangelica, plantaga, quinquefolium, uinca, apium, marubium, camicula, fraga, cyminum, modera, lappa, helena, cresco, menta, cerpillum, | ambrosia, pionia, pollegia, organum, artemesia, J. fo. 213 r.
saluia, fel terre uel centaurium, cardus, hermodactula uel tidulosa, pastinaca, lilium, rosa, uiola, agrimonia, rafanum, filix, carex, iuncus uel syrpus, et cetera multa.

Hwær slæpst?
'⟨O⟩ puer! ubi dormis in nocte?' C. fo. 64 v.

On slæpern mid gebroþrum.
'In dormitorio cum fratribus nostris.'

Hwa awecþ þe to uht-sancge?
'Quis excitat te ad nocturnas?'

Hwilon ic gehyre cnyll 7 ic crise ⟨*sic*⟩, hwilon lareow
'Aliquando audio signum et surgo, et aliquando magister
min awecþ me stiþlice mid gyrde.
meus excitat me duriter cum uirga, sicut et facit istos alios socios meos, nulli eorum parcendo quando ita accidit.'

'Pueri, numquid indumenta omnia habetis, que uos habere oportet?' IV. c. 29.

'Non habemus cuncta, sed aliqua.'

O.E. Glosses in *J*: 1 **sandix** wad **caula** caul **algium** leac **dilla** docce **libestica** lufestice **febrefu⟨g⟩ia** feferfuge 2 **simphoniaca** hennebelle **malua** hoclef **auadona** felt-wyrt **aprotamum** suðerne wudu **eliborum** tun-sinc-wyrt **senicia** grundeswylie **feniculum** finol **anetum** dile 3 **electrum** electre **malua crispa** simærincwyrt **polipedium** hremmes fot **consolda** dæges-ege **solsequium** sol-sece **slaregia** sla-rege **adriaca** galluc **ruta** rude 4 **betonica** betonice **petrocilinum** petresilie **costa** cost **epigurium** heleswyrt **millefolium** iarwe **tanicetum** helde **saxifriga** sunt corn **citsana** ſana 5 **calamus** hreod **papauer** popi **absinthium** wearmod **urtica** netele **archangelica** blinde netele **plantaga** wegbræde 6 **quinquefolium** fifleue **uinca** perpince ⟨*sic*⟩ **apium** merce **marubium** hare hune **camicula** archentille **fraga** streowberian **cyminum** cymen **modera** cicinumete **lappa** clate 7 **helena** horselene **cresco** cærsan **menta** minte **cerpillum** ceruille **ambrosia** hindheoloð **pionia** pionie **pollegia** hylwyrt **organum** organe **artemesia** mugwyrt 8 **saluia** saluie **felterre** eo⟨r⟩ð gealla **cardus** ðistel **hermodactula** titolose **pastinaca** weal-moru **lilium** lilie 9 **ro·a** rose **uiola** clæfre **agrimonia** garclife **rafanum** rædic **filix** fearn **carex** secc **iuncus** rix

---

2 aprotamum] ap tamum *una littera* (*an* o?) *post* p *erasa J* 3 elec·rum *una littera* (*an* t?) *post* t *erasa J* 6 uinca *littera* (*an* i?) *post* n *erasa J* 7 menta] a *in ras J* 9 rosa] a *in ras. J* iuncus] n *in ras. J* 10 ⟨O⟩ *spatium vacuum J*: *om. C* in nocte *om. C* 11 fribus *nullo compendii signo C* nostris *om. C* 12 exscitat *J* nocturnos *C* 13 *alterum* et *om. C* 14 meus *ex* mens *per rasuram J* uirga *ex* uirgo *emendata* C, *qui hic desinit* 15 accidit] *prior* i *in rasura J*

'Et quis uestit uos?'

'Uestiarius noster que necessaria sunt aliquando dat nobis. Aliquando nostri amici et consanguinei cum licentia nostri senioris adiuuent nos uestiendo.'

'Que enim uestimenta desunt uobis?'

'Amice, nullus pene ex nostris pueris preter unum aut duos habet bonam cappam nec sanam cucullam.'

J. fo. 213 v. 'Tu puer, que fulcra habes penes te in strumento uel lectulo tuo?'

'O domine! desunt mihi in dormitorio sindo et stragula atque puluinar. Sed unum tantum sagum tantum modo et mattam ac fenum in lecto habeo ad pausandum mea misera membra.'

'Habes bonos ficones?'

'Non, certe, nec ocreas bonas. Ego sum sine cappa et clamide, sicut mei socii bene sciunt. Toral quippe mihi deest et femoralia non habeo, nisi cruentata cum uirgis nuper uapulata. Perizomata uel campestria desunt mihi, nec unum pene filum sanum habeo in meis uestimentis. Pellicia igitur et colobium uel interulum, manica bona et cuculla, pedule et manuter⟨g⟩ium, i. mantele, instita, cultellus et artauus ac digitales et cingulum, i. zona uel cinctorium, uasa diuersa, poculum, anaphus, patera, grafium, tabula, discus, et tapeta in mea sessione desunt mihi perplurimisque sociis meis.'

IV. c. 30. 'Adhuc interrogo uos, fraterculi, si habeatis utensilia cenobialia.'

J. fo. 214 r. 'Habemus quippe perplurima.'

'Que sunt illa?'

'Primitus enim basilica habet nostra intrinsecus et extrinsecus que ad sé ríte ac consuete pertinent.'

'Et que sunt ea?'

'Altare in primis bonum et sanctum pulchreque di⟨s⟩positum. Siquidem, ut manifestum est, arca ibi intus est non solum una, sed et multe arce illic fabricate sunt. Ibi quoque, si mihi uis credere, cruces sculpte parietibusque ecclesie atque porticorum picte sunt, ac fenestras ipsa ecclesia habet sine dubio uitreas. Loculus autem et calix siue calices, patena, et candelabra, pauimentum pulchrum et tranquillum, i. equum. Fornix et columne, clausura, libri, et claues, sera, et chorus albus, septem gradus, et turibulum, legula et scabella, thus quippe et laterna, i. lucerna, hoc est lampas, ca⟨m⟩pane, i. clocce, et tintinnabula, scisfus (i. manile uel triplia) non unus tantum sed et duo, atque urceus, mappa uel mappula, et analogium ac li⟨c⟩hinus, | J. fo. 214 v. cereus quoque et cera, nec non candela et munctorium, cloccarium, quod est lucar, in nostra

O.E. Gloss in *J*: 34 **scisfus** (i. manile uel triplia) læfel

1 quis] s *in rasura J* 6 *leg.* stramento 8 domine] i *supra versum addita J* 12 nec] c *supra versum addita J* 15 habeo] e *in rasura J* 16 manuterium] terium *supra versum additum J* 18 grafium] grauium *cum* f *supra versum J* 26 primis] is *in rasura J* dispositum] *prior* s *erasa J* 28 Ibi] I *in rasura J* *an* parietes? 29 fenestras] s *in rasura* (*an* ras *repetitae*?) *J* 32 libri *ex* liberis *correctum per rasuram J*

factus ⟨*sic*⟩ est basilica et collocatus. Æcclesiasticum quippe habemus uestimentum, id est alba et stola, superhumerale et manualis, semicinthium et casula, i. planeta, quoque et palla, id est palliolum, oleum almum in lechito minime symplum set dupplum, et aliquando tripplum, nec non et quadruplum.'

'Dicite mihi, fratres, modo quales domos edificate sunt uobiscum in uestro monasterio?'

'Dormitorium et refectorium, aula, id est hospitium, uestiarium, et cellarium, horreum et molendinum, triclinium et turris, promtuarium, i. cubicularium, pistrinum, balnearium, et ypodromum et multa solaria, coquina et latrina atque officina et cetera talia.'

'Sunt ergo lapidea omnia?'

'Quedam, frater, lapidea sunt et aliqua lignea.'

'Et qualia in uestra coquina utensilia sunt?'

'Omni utique die pene ibi erit ignis, i. fo|cus cum prunis, andena, et titiones ac trunci, olla et caccabus, i. lebes, fuscinula et follis, uerua et discus, i. disci, ferculum et sartago, anfora et laguena, cupa et dolium, securis et ascia, terebrum et uanga, quod est fossorium, bipennis et ligo, palus et serra, lima et falx, falcastrum et subula, cos, et peluis, corbis et sportella atque cartallum, et cetera ferramenta non modica, quę nobis tibi edicere uel enarrare perlongum est, nec nobis nomina eorum scita sunt.' J. fo. 215 r

VI a

Eala ge cildra ⟨*sic*⟩ 7 wynsume leorneras eow manaþ eower lareow
O probi pueri et uenusti mathites! uos hortatur uester eruditor, C. fo. 64 v.

þæt ge hyrsumian godcundum larum 7 *þæt* ge healdan eow sylfe ænlice
ut pareatis diuinis disciplinis et obseruetis uosmet eleganter

on ælcere stowe gaþ þeaw-lice þonne ge ge-hyran cyricean
ubique locorum. Inceditis morigerate cum auscultaueritis ecclesie

Codex Cottonianus Tiberius A III: *om. J*

2 alba] l *supra versum addita J* 4 et aliquando tripplum *supra versum scripta J* 8 Dormitorium] D *in rasura J* 18 falx] al *in ras. J* 22 mathites *scripsi*: machites (*an* c *ex* t *per rasuram*?) *cod.* uester *scripsi*: uestes *cod.*

bellan 7 gaþ in-to cyrcean 7 abugaþ eadmodlice to
campanas, et ingredimini in orationem, et inclinate suppliciter ad

halgum wefodu*m* 7 standaþ þeawlice 7 singað an-modlice 7
almas aras, et state disciplinabiliter, et concinite unanimiter, et

ge biddaþ for eowru*m* synnum 7 gaþ ut butan hyge-leaste to
interuenite pro uestris erratibus, et egredimini sine scurrilitate in

claustre oþþe to leorningc.
claustrum uel in gimnasium.

3 sine *scripsi* : siue *cod.* scurrilitate *scripsi* : scirilitatem *cod.*

VII

LIBER ABBONIS ANGLICE INTERPRETATUS

Eala ðu cleric ne wana þu æfre wexbreda fram sidan forfleoh þu
(1) O clerice! ne dempseris umquam dipticas lateri! (2,3) Fugeas H. fo. 115 v. J. fo. 221 v.

wesan ealdor slidendes plegan *þæt* ne blissige fræte bær ne
fore corcula labentis ludi, ne lętetur te fędus sandapila neque

helle ealdor si gewin þe *þæt* sy halig ealdor ne ne sy helle pyt þe
toparcha. (4) Sit machia tibi, quo sit ierarchia, neque sit cloaca tibi.

Titulum om. J.—Abbonis Sangermanensis monachi carminis de Bellis Parisiacae Urbis (quod ultimus Paulus de Winterfeld, Poetarum Latinorum Medii Aevi *tom.* iv. 166 *sqq., Berolini,* 1899, *inter* Monumenta Germaniae Historica *recognovit) librum tertium ab ipso titulo* 'Clericorum Decus Tyrunculorumque Effectus' (*gloss.* utilitas) *inscriptum, opus sane a proposito suo prorsus alienum, hic habes in orationem solutam a nescioquo redactum, versu* 18 *aut incuria aut industria praetermisso. Carminis versuum numeros intra uncinos rotundos saeptos textui addidi. Subiunxi glossemata Latina ab Abbone ipso huic libro adscripta e cod. H. fo.* 118 *v. sqq., quibus lectiones textus Winterfeldiani sicubi opus esse mihi visum est uncinis inclinatis inclusas addidi.*

H = *Codex Harleianus* 3271, *saec. xi. ineunte.*
J = *Codex Collegii Divi Iohannis Baptistae Oxon.* 154, *saec. xii. ineunte.*
Z = *Julius Zupitza,* Altenglische Glossen zu Abbos Clericorum Decus (Zeitschrift für deutsches Alterthum, *xxxi.* 1 *sqq.* (Berlin, 1887).
C = *T. Oswald Cockayne,* Leechdoms, Wortcunning, and Starcraft of Early England, i. liii *sqq., London,* 1864 (Rerum Britannicarum Medii Aevi Scriptores, 35). *Textus ex J sumptus lectionibus a C mire depravatis scatet, quas ideo enotare supersedi quia Zupitza eas qua par est diligentia excusserat.*

O.E. Glosses: *These are renderings of Abbo's Latin glosses, where the latter occur.*

Abbonis Glossemata: 1 **dipticas** tabellas 2 ⟨**fore** esse⟩ **corcula** princeps ludi **fędus** obscenus, *et* turpis **sandapila** baccaulus 3 **toparcha** princeps unius loci, i. diabolus herebi **machia** pugna **ierarchia** sacer principatus s⟨cilicet⟩ sit tibi **neque** non **cloaca** i. fossa Tartari

---

1 láteri *J* fugeas] fugias *H*: *ita corr. manus haud aequalis J* 2 letetur *H* fedus *H* sandápila *J* 3 toparchia *H* ierarchia] -rchi- *evanuit J*

---

1 clerc *J* þu *J* fleog *J* þu *om. H* 2 blissie *H* 3 si *om. H* gewinn *J* þe *om. H* si *J* halig ealdor *render* sacer princeps (*not* principatus) *Z* si *J* pyte *J* þe] te *J*: *om. H*

ne sy feoh-gestreon ne oferfyl soðes gemingyge beorht strengð
(5, 6) Non sit enteca nec alogia, uerum commoneat absida acrimonia

mod mid ðe forðam þe ne slit sy mod þin ðin winnend
mentes tecum, quia non mordet. (7–9) Fiat mens tui tuus agonitheta

innoð ne geceose bleoh butan heofonlic forðam þe gewunað se mann
ambasilla, ne legat cromam praeter uranium, quia solet is

wesan god manegum fyli ðu getwinne læcedom ondræd gewunian
esse Deus multis. (9) Sectare gemellam anodiam. (10) Verere sistere

teonful æt si þu þeah stið þæt ne æthrine gewrita melas
sicophanta, adsis tamen boba, (11) ne tangat griffia, charchesia

7 reaf gelomlice gewunige gelomlice gesetednes stafena þe
togaque crebro. (12–13) Sistat frequens sintheca grammaton tibi;

gewite soðlice dymnes snæd leahtres feor and brunbasu platung
absistat uero glaucoma, offa criminis, longe, (14) blataque brattea

syððan eadmodlic mægð ne gewitan ateshwon cempan þurh
dehinc enclitica prosapia (15) non absint ullatenus militie Christi per

þe gewunige ruh hrægl læwedra eac swilce forbed þearle lufiað
te. (16) Existat amphitappa laon nec non badanola, (17) diamant

Abbonis Glossemata: 1 **enteca** pecunia **alogia** conuiuium **absida** lucida **acrimonia** uigor animi uel corporis industria siue ferocitas 2 **agonitheta** preliator 3 **ambasilla** venter **cromam** colorem **uranium** celestem 4 **anodiam** medicinam **uerere** time 5 **sicophanta** calumniator **boba** uehemens, robustus **griffia** scriptura **charchesia** uasa pastoralia 6 **toga** uestis poetalis **sintheca** compositio **grammaton** litterarum 7 **glaucoma** caligo oculorum **offa** massa **blatta** purpura **brattea** auri lamina 8 **enolitica** inclinatiua ⟨humilis⟩ 9 **amphitappa** i. tapete undique uillosum **laon** s⟨cilicet⟩ laicorum, populorum **badanola** lectus in itinere **diamant** valde amant

---

1 commoueat *H*: commaneat *Abbo* 3 elegat *J* uranium *evanuit J* 4 onodiam *J* uerere *ex* uerrere *per rasuram H*: uerrere *J* 6 sistat] *altera* t *evanuit J* *post* sistat *exhibet* tibi *J* 7 absistað *J* longe] o *evanuit J* bratea *J* 8 dehing *J* militie] m *evanuit J* 9 existat *partim evanuit J* laon] laoon *altera* o *erasa J*

---

1 si *J* oferfyll *J* gemyngie *J* strencð *J* 2 mod mid ðe *added above the line H* þe *J* þan *J* slidð *J* si *J* mod *added above the line H* ðin *J* winnent *J* 3 heofenlic *H* ðā *H*, *J* mann *om. H* 4 god *om. H* menenegu⟨m⟩ *J with first* en *blotted out, and faint traces of line over* u fylige þu *J* l&cedom *H* ondrǽd *J* 5 æt si þu þeah *om. H* ætrine *J* 6 ræf *J* gewunie *J* gelomlice *imperfectly altered from* gewom- (gesom- *Z*) *H*: gelðlice *with* ge *hardly legible J* gesettednes *with first* t *erased J* þe *om. H* 7 soðlice *om. H* dimniss *J* snæd *partly faded J* læhtres *partly faded J* 8 oteshwon *J* cempan *the glossator apparently read* miles *Z* þurh þe *om. H* 9 gewunie *J* ruhreagel *J* leawedra *J* forbæd *J* lufiað] fi *faded J*

geræda brunbasu reaf 7 gedrefedne drenc geræda
effipiam, stragulam | pariterque propomam. (19) Est effipia, | J. fo. 222 r.

brunbasu reaf 7 dyrwurðe reaf hiredes begymen brycð wif healsmene
stragula, pretexta aulica cura. (20) Utitur mulier anabola, H. fo. 116 r.

ac bið scamlice brocen heo gedauenað broð eac swilce briw
sed abutitur ipsa. (21) Conuenit apozima nec non placenta

unhalum eala þu cleric wuna þu lareow gelæred *þæt* án
inualidis. (22) O cleronoma! maneas Codrus dissertus unaque!

ne sy ðu to gál *þonne* þu healts hors on codde þola ðu
(23) Haud sis luxorius cum teneas yppos fisco. (24) Careas

naman gemindlyste *þæt* ðu sy gyldenmuða æt sy ðu dihle þegn
nomine limphatici, ut sis crisostomus; (25) adsis apocrisarus,

gehealde muð dihle sprece þe gewuna þu kyninc sifre 7
seruet os aforismos tibi; (26) Constes, basileus, abstemius anti-

inwritere beo þu middangeard todælend 7 beo þu emwlatend ðin
graphusque; (27) esto cosmographus, estoque catascopus tui.

Ne sy ðu nacod fram unlyuendlicum 7 beo þu woruldlic ealdor.
(28) Ne sis gimnus ab inlicitis, sisque biotticus auctor.

ABBONIS GLOSSEMATA: 1 **effipiam** ornamenta equorum **stragulam** uestem purpuream **propomam** claram potionem per lintheum 2 **pretexta** genus i. uestis potitur **aulica** palatina **anabola** ornamentum muliebre 3 **abutitur** male ⟨utitur⟩ **apozima** ⟨aq⟩ua cum uariis cocta condimentis **placenta** pultis 4 ⟨**maneas** sis⟩ **Codrus** nobilis pastor uel poeta **dissertus** peritus uel eloquens 5 ⟨**haud** non⟩ ⟨**teneas** habeas⟩ **yppos** cornipedes **fisco** Fiscus dicitur saccus testiculorum 6 **limphatici** dementis **crisostomus** os aureum habens **apocrisarus** ⟨*leg.* apocrisiarius⟩ minister secretorum 7 **aforismos** breues sermones **constes** sis **basileus** i. rex ⟨**abstemius** sobrius⟩ **antigraphus** cancellarius, scriptor 8 **cosmographus** mundi descriptor **catascopus** explorator 9 **gimnus** nudus **ab inlicitis** s⟨cilicet⟩ scis **biotticus** secularis uel mundanus

---

1 est effipia *om. J* 3 ubutitur *J* cónuenit *J* 4 unáque *J* 5 hau sis *H* luxurius] *cum* o *supra secundam* u *H*: uxoriosus *Abbo* 6 crissostomus *H* 7 constes] *prior* s *supra versum addita H* abstemus *H* 9 auctor] actor *Abbo*: autor *H*

---

1 geræda] d *faded J* ræf *J* *first* and *om. H* gedrefedne *is opposite in meaning to the Latin gloss Z*: 7 gedrepedne *J* *second* geræda *om. J* 2 deorwurðe *J* begimen *J* brucð *J* 3 sceālice *J* gedauenað] gerisð *J* briw] *vowel altered from some other H* 4 clerc *J* wuna] na *faded J* geleared *J* þæt án (an *J*)] *the English gloss is wrong*; *we should expect* eac swylce *or the like, Z* 5 si *J* haldes *J* þu *J* 6 gemyndlæste *J* (*the glossator seems to have read* dementie *Z*) sy *in erasure J* gyldenmuðe *H* si *J* þen *H* 7 gewuna] ge *added above the line H* ðu *J* kining *J* 8 ðu *J* middengeard todælent *J* ('*der engl. glossator dachte an eine hier nicht passende bedeutung von* descriptor *Z*') emwlatent *J* þin *J* 9 si *J* þu *J* unlefedlicū *J* þu *J* worudlic *with erasure between* o *and H*: weoredlic, *the* r *written with a long upright J*

gelomlæc tid emwlatend þeorfne hlaf 7 beo þu lareow
(29) Celebres oroscopus acrizimum esque didascalus, (30)

7 hafa þu ruhne hwitel on bedde 7 fram gewite se beardleasa ac
habeasque amphiballum in thoro, et absit effebus; (31) Sed

sy hengest genihtsumiende þe gewite scanlufigende þola þu wesan reðe
sit canterius habunde tibi, absit amasius. (32) Careas fore cerritus

7 embsprecende scine wexbred on hande 7 scine
atque perifrasticus. (33) Niteat abbachus manui atque niteat

godcund spæc muðe forewarna þu beran bære gesæliglice þe pytte
theologus ori. (34) Uideas ferre baccaulum fauste te cloace.

ne sy ðu tostencend gewed aneagede facenful forbuh þu
H. fo. 116 v. (35) Haud sis prodigus, obliquus, | monotalmus, subdolus. (36) Uites

þa bysmerlican helle fylig þu sige wunian feorran
ludibrium, baratrum. Sectare tropheum. (37) Stent procul

wæuerstowa þe eac swylce eahwunda soðes kynnað ancxsumnesse
amphiteatra tibi nec non egilopia; (38) nam generant scrupulum,

7 gewriðað seo⟨n⟩ scine healsmene beorhte golde muðe
uexantque pupillas. (39) Nitet analogiam scandito obrissis ore

Abbonis Glossemata: 1 **celebres** frequentes **oroscopus** horarum inspector **acrizimum** panem leuiter fermentatum ⟨es *pro* esto⟩ **didascalus** magister 2 **amphiballum** birrum i. undique uillosum **effebus** inberbis uel sine barba 3 **canterius** equus **amasius** qui ob turpitudinem amatur **fore** esse **cerritus** furiosus uel iracundus 4 **perifrasticus** circumlocutiuus **abbachus** tabula pictoria 5 **theologus** diuinus sermo ⟨uideas *pro* pre⟨uideas⟩⟩ **baccaulum** feretrum **fauste** feliciter **cloace** fossę 6 **prodigus** dissipator **obliquus** distortus **monotalmus** luscus **subdolus** fraudolentus 7 **ludibrium** *sine glossemate* **baratrum** infernum s⟨cilicet⟩ uites **sectare** imitare uel sequere **tropheum** laudem uictorie 8 **amphiteatra** loca spectaculi, ubi pugnant gladiatores **egilopia** uulnera oculorum **scrupulum** angorem uel anxietatem 9 **uexant** allidunt

---

3 abunde *ex* habunde *per rasuram correctum H* amasius] *altera* s *in rasura J* caueas *H* cerritus *H* 5 cloace] e (*an* ę?) *partim evanuit J* 6 haud] hau *H*: had *J* molotalmus *J* 8 amphitetra *H* 9 anologium *H*, *J*

---

1 embwlatent *J* laf *J* larew *H* 2 hafe *J* frā *J* beardlæse *J* 3 si *J* sceandlufiende *J* 4 hande] e *faded but discernible J* 5 spec *J* forewarna *with* e *added above the line H*: warna *J* pytte *corr. from* pitte *H* 6 si þu *J* toscencend *J* geved *J* 7 bysmerlican] l *added above the line H:* bismerlican *J* (*the English gloss translates* ludibriosum, *Z*) feorr *J* 8 weaferstowa *J* swilce *J* cynað *H* ancsumnesse] x *added between* c *and* s *above the line H*: ancxsūnysse *J* 9 gewriðuð *H* seo⟨n⟩] seo *H*: seo *followed by part of first minim of* n, *the rest faded J* scine] in *faded J* healsmene beorhte '*der engl. glossator, dem hier keine lateinische erklärung half, hat* analogium scandito "*besteig die kanzel*" *arg missverstanden; wegen des sb. vgl.* 91 ⟨= 105, 2⟩, *statt* scandito *hat ihm wol* candido *vorgeschwebt?*' *Z He seems to have confused* analogium *with* anabola, *which is glossed* ornamentum muliebre *below* (*page* 105, 2) muþe *J*

lærendes forbuh ðu twyhweolne sige onfoh þu fyldestol
docentis. (40) Declina birotum brauium ac capito cliothedrum.

hafa þu picen fæt wite þu healf-gemet nyte þu wræcstowa foresete ðu
(41) Habe culleum, scias diametra, nesci ergastula. (42) apponas

healf fers ðænne þu writst twa fers drinc of winfæte gewuna forlætan
emistichium, cum sculpes distica. (43) Liba enoforo. Suesce laxare

migeþan lufa ðu þearfana hus 7 hata ðu hatunge gewriðe
lotium. (44) Dilige tu zenodochium, odique zelotipia. (45) Stringat

heonenne ecedfæt oððe gemet þin hus sy orcerdleh hirede synd
hinc acitabula seu congia tuum doma. (46) Sit pomerium curti, sunt

orcerdas gedauenlice æpplum scine purpuren on cyricum sy myx
pomaria congrua malis. (47) Fulgeat ostrum eclesiis. Sit oletum

feor gesettan croftas wilian ðe astyrian windas gyrda drinc
longe. (48) Statuant predia quala tibi; agitent flabra flagra. (49) Pota

moroð *þæt* forfleo næddre feor forhige ðu eall fenn
diamoron, ut fugiat gorgon eminus. (50, 51) Sperne tu olon platon, |

Abbonis Glossemata: 1 **birotum** currum duarum rotarum **brauium** coronam **cliothedrum** sellam plectibilem 2 **culleum** uas pice oblinitum; ⟨secundum legem R⟨omanam⟩ saccus parricidalis est, quo imponuntur parricida, gallus, serpens⟩ **diametra** medietatem spere, uel horologium **ergastula** loca exilii 3 **emistichium** dimidium uersum **sculpes** scribes **distica** duos uersus **enoforo** uase uinario 4 **lotium** urinam **zenodochium** domus, qua pauperes colliguntur **zelotipia** odia 5 **acitabula** uas, quo fertur acetum **congia** mensuras **pomerium** locus uacuus 6 **pomaria** uiridaria **congrua** s⟨cilicet⟩ sunt **malis** pomis **ostrum** purpura **oletum** stercus humanum 7 **quala** corbes **agitent** moueant **flabra** uenti **flagra** uirga⟨s⟩, uiridaria (uirgauiridaria *H*) ⟨pota bibe⟩ 8 **diamoron** moratum **gorgon** serpentis proprium est **eminus** longe **olon** totum **platon** lutum

---

1 brauium] *prior* u *partim oblitterata vel abrasa J* accapito] *littera* p *paene evanuit*, *J*: accipito *H* cliothedrum] -e- *incerta J* 2 habe] ha *dein ras. trium vel quatuor litterarum*, *postremo* abe *J* nescias *H* 3 sculpes] *cum* e *supra* e *minus clare scripta*, *mox puncto subtus posito deleta J* Liba *om. H* 4 hodi *H* 5 hinc] hing *J* 7 flabra *om. J* 8 diamaron *H* tu *om. H*

---

1 þu *J* twihweolne *J* fældestol *J* 3 ðænne] þoñ *J* writest *J* drinc] *initial uncertain J*: *om. H* on winfæte *H* 4 7 þu *J* þearfena] *the* r *added above the line J* hata *very faint J* þu *J* 5 ecetfæt *J* si *J* orcerdleh] orceard *J* synt *J* 6 orceardas *J* gedafenlic *J* purpuran *J* on *om. H* cyrcicum *H*: circium *J* si *J* mix *J* 7 gesettant] *final* t *exceedingly faint as if the ink had been absorbed from it immediately after it was written*, *J* þe *J* styrian *J* gyrda *om. H* 8 moreð (o *alt. into* e?) *J* fleo *J* neddre *J* forhyge *J* fænn *with an obliterated letter following* æ *and an erasure after* nn *J*

þanon onliht weg þe gebeorscipe lifa þu healfscyldig gyf ðu ne
H. fo. 117 r. quatinus lustret odon te sinposia. (51) Uigeas temeson, si non

miht scyldleas ne ne gewite wudufeoh *þæt* steme spichus swetnesse
potes insons; (52) nec absitque lucar, quo flagret lar nectar

þe beo þu gemyndig þines medgyldan ondræd þu beon geciged gifre
tibi. (53) Esto memor tui gallonis. Timeto cieri ambro,

ne ne sy þin mulhyrde scyleage ne ne sy þin horshyrde wæpenleas
(54) neque sit tuus mulio strabo neque agason inermis.

sy gelomlic læce mid syðegod þær þær bið untrum hiwræden
(55) Sit frequens hyrudo comitata, quo fuerit abbaso,

7 tostence fæc hrædlice þa strangan gemune þu
(56) ac disparet intercapedo citatim ualidos. (57) Reminiscere

ðæt oferwreo geþeaht mod him 7 þæt oferwreo sceat beod
(58) tegat bule Christi mentem sibi tegat gausape mensam, (57)

gyf hwilc fæmne in-færð þine þæcene gewlitegad bebod þe
si qua uirago penetret tuum doma. (59) Comat entole te

kyninges sweorbeah 7 ealdras nenig ne oferswið fætnes lichaman
regis baben proceresque. (60) Minime superet abdomen corpus,

ma bebod ne sy þu niwe heofenlic 7 niwe on geleafan
mage teche. (61) Haud sis neotericus uranii atque neophitus,

Abbonis Glossemata: 1 **odon** uia **sinposia** conuiuia **temeson** medius sonus 2 **lucar** pecunia de lucis **flagret** redoleat **lar** penus 3 **gallonis** mercennarii **cieri** uocari **ambro** elluo, luxuriosus, dissipator 4 **mulio** custos mulorum **strabo** uuelcus, ⟨luscus⟩ **agason** prouisor equorum 5 **frequens** assidua **hyrudo** sanguisuga **comitata** secuta **abbaso** domus infirma 6 **disparet** disiungat **intercapedo** interuallum **citatim** agiliter 7 **bule** consilium uel sermo **gausape** mantile 8 **si qua** i. aliqua **uirago** femina uirilis animi **doma** tectum **comat** decoret **entolete** mandatum 9 **baben** torques aurea cum gemmis **abdomen** pinguedo 10 **teche** mandatum **neotericus** nouus **uranii** cęlestis **neophitus** nouus in fide

---

1 illustret *J* te] þe *cum* te *supra J* sinposia] -a *supra rasuram J* 3 gallonis. *Hic desinit J* 8 entolete te *H* 10 haud] hau *H* neoteritus *H*

---

1 onlihtð *J* wæg *J* þe] te *by transposition of the Latin and English words J* gebeorsecipe *J* lifa *emend. Z*: lufa *H*: leofe *J* healfscyldi *J* gif *J* þu *J* 2 scyldlæs *J* wudefeoh *J* spicshuspic hus] *the first* pi *clumsily re-inked over* o (?), *the second squeezed in between the* c *and* s, *J* ('*ein durch* penus *glossiertes* lar *konnte leicht an* lardarium [= spichus *Wr⟨ight⟩-Wü⟨lcker⟩*, 184, 36] *erinnern*' *Z*) swetnisse *J* 3 þe *om. H* mædgildan *J*, *which ends here* 8 bebod te, *the latter a repetition of the Latin lemma H* 9 ealdras *corr. Z*: ealdres *H*

ac eald fram frymðe eallincg larum 7 geleafan eala
(62) sed priscus ab olim iugiter dogmatis ac fidei, (63) ut iter

ðer mid syðegodon þas fyower gyt ma on þinre ylde bebod godes
comitentur hec quattuor immo in tuum euum: (64) teche dei,

halig ealdordom 7 geydlæcan lifa þu ymsniden þeh þe ne swylte
ieron, archon palinodianque. (65) Uiuas ancisus, quin moriare

heortancnysse gewilna þu wæschus gyf þu bere horige reaf
cardiacus. (66) Posce colimbum, si gestas ceruleas uestes.

bið gelæd scip mid rape bið gelæd eac swylc boga mid strence
(67) Ducitur limbus anquina, ducitur nec non arsippio anquina.

bið geriden hengest mid forgyrdum 7 mid æfterræpum ac
(68) Equitatur canterius antelis postelisque, (69) sed

þola þu 7 hlænnesse swa swa wynsumnesse gegæderige þin mod
patiaris et antropiam, ut acam (70) congerat tua mens

his gerefan ecelice him þearle secað swylce sargunge modes soðes
eius apodix ateruam sibi; (71) anquirunt talia algemam mentis, uerum

afligað unþrowendlicnesse getimbriað eac swylce rumgyuelne non-
(72) amendant aphatiam, edificant quoque largam | ante- H. fo. 117 v.

mete forþyldegað lufe swyþe gecweme ælfremede geswinc
ceniam. (73) Suffert agape nimis apta agapem. (74)

fylig þu mid scearpum higðum gat on ymhwyrfte heald þu þa siblican
Secteris acutis nisibus egidiam in giro. (75) Teneas agnatos,

ABBONIS GLOSSEMATA: 1 **ut iter** utinam 3 **ieron** sacer **archon** princeps **palinodian** laus iterata et duplex **ancisus** circumcisus **quin** ut non 4 **cardiacus** pulsum cordis patiens, cardian Gr⟨aece⟩ Latine cor **colimbum** lauandariam **ceruleas** nigras 5 **limbus** nauis **anquina** fune, chorda **arsippio** arcus 6 **canterius** equus 7 **antropiam** (*leg.* atrophiam) tenuitatem corporis ⟨**acam** amęnitatem⟩ **congerat** congreget 8 **apodix** socia **ateruam** perpetuam **anquirunt** ualde querunt **algemam** dolorem 9 **amendant** effugant, longe mittunt **aphatiam** inpassibilitatem **anteceniam** largam merendam 10 **agape** dilectio **agapem** alienum laborem 11 **egidiam** capram **agnatos** consanguineos propinquos

---

1 *supra* iter *scriptum* utinam *H* 3 *supra* ieron *scripta* i. sacer princeps *H* 8 *supra* apodix *scripta* i. socia *H* 11 *supra* egidiam *scripta* i. capram *H*

---

3 geydlæcan *corr. Z*: geyðlæcan *H* '*der engl. glossator hat nur* iterare ⟨*in Abbo's gloss*⟩ *übersetzt*' *Z* þeh þe ne] '*der engl. glossator hat* ut ⟨*in Abbo's gloss*⟩ *in concessivem sinne genommen*' *Z* 4 heortancnysse] '*der engl. gl*⟨*ossator*⟩ *hat* patiens *nicht widergegeben; im übrigen bin ich nicht sicher ob der zweite teil* ancnysse = angnysse *oder* cnysse (*zu* cnyssan) *ist Z* 5 strence = strenge *Z* 8 gerefan *for* geferan (*by a common confusion*)? *Z*

gewilna þu eac swylce ren wordes ne sy þu bewependlic on herereaf
anheles quoque aregidiam uerbi, (76) ne sis atratus in aslum

feondum ne ne genyrwian wahryfta ac geondgeote roderlic hæte
hostis. (77–78) Ne angustent aulea sed alluat ethereus aprilax

gyltum saule *þæt* ðu ne sy wiðercora ber þu scyld mid wynstran
sceleris animam, ne fias apostata. (79) Geras ancile leua,

gewin geleafan mid swyðran utan wuna þu wiglunge gemænigfylde deop
agoniam fidei dextra. (80) Amaneas auspicio. Ampliet altum

scræf afyr þu wæuels geeacna þu mynster
apogeum aliquam annonam. (81) Tollas armenum, addas archisterium.

begæð beorscipes ealdor gecweme win 7 symð eac swylce
(82) Colit architriclinus amicale amineum, atque (83) honustat etiam

hærfest æppelfæc 7 begæð wifleas man clænnesse 7 swa
autumnus apoforeta. (84) Ast colat agamus antropus celibatum, et sic

he bewarað þa æþelican burh 7 þa eadigan ceastergewaran ne is
(85) cernet argiripam patriam beatosque ciues; (86) haud est

þysum þrowendlic deað begymen ac eac ænig⟨ne⟩ ne genyrwð gewunað
huic apoplexia cure, sed et astu (87) nullos angustat, solet

se sylua gecian þa earman he forflycð galscipe he byrð linenne wæuels
idem antiquare amartetes, (88) aginat uenerem, portat anaboladia;

Abbonis Glossemata: 1 **anheles** desideres **aregidiam** pluuiam **atratus** lugubris **aslum** spolium 2 **hostis** dęmonis **angustent** ne premant **aulea** uela **alluat** perfundat ⟨**aprilax** calor⟩ 3 **apostata** transgressor **ancile** scutum 4 **agoniam** confidentiam, alacritatem **amaneas** extra maneas **auspicio** augurio, homini (*leg.* omine) **ampliet** protelet uel protrahat 5 **apogeum** edificium sub terris, antrum **aliquam** s⟨cilicet⟩ annonam (*quod glossema in textum recepit H*) **armenum** uelum **archisterium** monasterium, i. singularitatem ⟨dei seruitii⟩ 6 **architriclinus** princeps domus **amicale** amicitię aptum **amineum** album uinum 7 **apoforeta** uasa pomis ferendis apta **agamus** sine coniuge **antropus** homo **celibatum** castitatem 8 **argiripam** urbem **patriam** paternam 9 **apoplexia** passio similis paralisi, mors subita ⟨**astu** astutia⟩ **angustat** artat, premit 10 **antiquare** ad statum reuocare **amartetes** miseros **aginat** fugat **anaboladia** amictorium lineum

---

5 armenum *ex* armemum *per rasuram H*

---

2 feondum *as if the original read* hostibus *Z* ne ne '*das doppelte* ne (= nê ne) *ungenau*' *Z* 4 swryðan *H* 7 æppelfæc] '*wol verschrieben für* æppelfæt; *vgl.* 423 ⟨= p. 111, 1⟩: *übrigens wäre auch hier der pl. zu erwarten*' *Z* begæð] '*falscher modus*' *Z* 8 bewarað] 'cernere, *das Älfric Gr.* 165, 11. 204, 1, 2 *mit* gesêon *übersetzt, ist hier nicht richtig widergegeben*' *Z* 9 ænigne ne *Z* : ænig ne *H* 10 gecian] '*der engl. glossator* (gecian = gecigan) *scheint nur* uocare ⟨*in Abbo's gloss*⟩ *gesehen zu haben*' *Z* he *added above the line H*

scinað æppelfata þysum hwitum æpplum mid syðegodon hine
(89) albent apoforeta huic alburnis pomis; (90) comitantur illum

freondlice ealle mægna ne aslidað þysne deofla to beswicenne
amiciter cuncte uirtutes; (91) non allidunt hunc sinistri affurcillando,

7 wæflað hwitan wine gyf gesettað 7 bringende
et (93) blatterat amineo si constiterint et referens eidem indignum,

for ðam þe forð gewitað þa acendan clystra wine ne ne gæð
(94) quoniam bittunt geniti bibiones e Bacho, (95) haud bittit

þider þær bið getwifeld swa hwilc wyrðment ic andete godne
illo, quo bimetur quisquis honore. (96) Fateor probum

geongan se þe delf⟨ð⟩ reade eorðan ac gehylt þes and æþelboren
buteonem, qui bidentat burra arua; (97) sed retinet hic et ingenuus

gelice æþelborennysse 7 getimbrað belysnad soðlice unrot 7
similem genituram; (98) et apparat buggeus uerum biliosus | atque H. fo. 118 r.

getimbrað gecweme byrgenne him ac unrote geset swa
(99) apparat bosor taphium sibi, sed biliosum; (100) componit sic

bewependlic lichama saule lif ac gegearwað ælmihtig bliðe tungla
aratrum corpus anime uita, (101) sed parat omnipotens leta astra,

gyf is mod gesælig eala þu drihtenlica cempa mynga þu ealle þysum
si est mens felix. (102) O tu, herilis miles! moneas cunctos hoc

wel wyllendlice hryst forþan þon*ne* bediglað hwa scyld
comiter. (104) Cespitat (103) preterea cum clandestinat quis culpam

Abbonis Glossemata: 1 **albent** splendent **apoforeta** uasa pomis apta ferendis **alburnis** albidis 2 **amiciter** amicaliter **uirtutes** angeli **allidunt** interficiunt ⟨*sic*⟩ **sinistri** diaboli **affurcillando** labefactando, concutiendo 3 **blatterat** stulte loquitur **amineo** uino albo 4 **bittunt** proficiscuntur **bibiones** mustiones, qui nascuntur de uino **e Bacho** uino **bittit** it, ambulat 5 **illo** illuc **bimetur** duplicetur, bimari, duplicare **probum** bonum 6 **buteonem** iuuenem **bidentat** fodit **burra** rufa, nigra 7 **apparat** adornat, construit **buggeus** spado ⟨**biliosus** tristis⟩ 8 ⟨**apparat** construit⟩ ⟨**bosor** caro⟩ ⟨**taphium** sepulchrum⟩ **biliosum** triste 9 **atratum** lugubre **anime** datiuus **parat astra** s⟨cilicet⟩ anime 10 **felix** s⟨cilicet⟩ est **herilis** dominicalis 11 **comiter** ⟨decenter,⟩ benigniter **cespitat** cadit uel ruit **clandestinat** occultat **quis** aliquis

---

4 bibones *H* 5 illó *H*

---

1 syðegodon '*falscher tempus*' *Z* 2 aslidað] '*der engl. glossator scheint* allidere *im sinne von* "anstossen" *intr. genommen zu haben*' *Z* 3 wæflað *em. Z*: wæfluð *H* 4 clystra] '*das engl. unrichtig*' *Z* ne ne *see note to line* 110, 2 5 swa hwilc wyrðment] '*der engl. glossator scheint* quisquis honor *gelesen zu haben*' *Z* 6 delfð *em. Z*: delf *H* 8 gecweme byrgenne] '*hat der engl. glossator vielleicht* carum s⟨epulchrum⟩ *gelesen*' ⟨*in Abbo's gloss*⟩ ? *Z* 11 forþan] '*der engl. glossator hat wol* propterea *gelesen*' *Z* þoñ *H*

on helle 7 geset dihla on hyðe breostes
anthro (104) atque (105) communit (106) clandestina in portu pectoris

wexende his mod well wyllendlice gyf gewrið soþes
(105) coalescens eius mentem comiter, (104) si coagmentat; (105) nam

bedihlað þær digellice ne framað swa ðeh hwaþere gewunian heo lange
cluit illic clancule; non ualebit tamen constare ipsa diu

hean ælmihtigan gewitan wiðufan gynd þa gehalgedan gemæra
(108) clancula, tonante teste super per sacrata ora.

eala þu scyldend hiwrædene wuna þu her gyt ma swa swa yrfweard
(110) O tutor! clientele (111) maneas hic (110) immo uelut heres

þonne þu gesyhst forwurþan þa manfullan fræfelnesse geond worulde
dei, (109) cum uideas pessumdare nefandum astum ⟨per⟩ secla,

þæt þu mage astigan þa mæran cnollas 7
(111) quatinus (113) ualeas (112) scandere (111) almos cliuos,

þæt þu mage swegan þa gesettan herunga wunigendum naman
quatinus ualeas (112) clangere concinnas laudes (113) sistenti nomine

þæt an ðrym hadum anum swa þeh hwæþere mægðrymme andwealde
modo tribus personis, soli tamen (114) maiestate, nutu

7 þa ecelican wuldor eala þu cleric bide þu þæt ic healde *þæt*
perhenni doxaque; (115) O tu clerice! poscas teneam quam

samod mid ðe
pariter tecum.

ABBONIS GLOSSEMATA: 1 **anthro** i. in inferno **communit** conponit, uallat **clandestina** occulta 2 **coalescens** crescens **comiter** decenter **coagmentat** (coagnitat *errore H*) constringit, deuincit 3 **cluit** pollet, uiget, excellit **clancule** occulte **ipsa** s⟨cilicet⟩ uirtus 4 **clancula** occulta **super** desuper **sacrata per ora** i. per euangelistas 5 **tutor** seruator **clientele** familiaritatis, amicitię **maneas hic** in hac uita sis 6 **pessumdare** damnare **astum** astutiam, calliditatem 7 **cliuos** ascensus, colles 8 **clangere** personare **concinnas** breuiter et ordinate conpo⟨si⟩tas 9 **modo** solummodo **soli** uni **nutu** potestate 10 **doxa** gloria **teneam** fruar

3 cluit *scripsi secutus Abbonem*: oluit *H* ipsa] *supra* heo *H* 6 dei] domini *Abbo* per *om. H* 8 concinas *H*

1 hyðe] *with an erased* y *above the line after* y *H* 3 bedihlað] '*dem engl. glossator schwebte wol* occulit [*oder* celat?] *vor*' *Z* heo *added above the line H* 4 gemæra] '*der engl. glossator scheint* oras *gelesen zu haben*' *Z* 6 forwurðan *alt. from* forwyrðan *H*; '*die engl. glosse würde* pessumdari *entsprechen*' *Z* 8 wunigendum] g *added above the line H* 9 an *H* hwæþere *alt. from* hwaþere *H* mægðrymme = mægenðrymme *Z* 10 wuldor] '*engl. in casus und numerus ungenau*' *Z* *second* þæt] '*als wenn* 524 ⟨= *line* 10⟩ þæt ecelice wuldor *übersetzt wäre*' *Z*

EXPLANATION OF SOME WORDS

Alcedo (85, 5). A glossary-word, O.Lat. for *halcyo*, 'kingfisher'.
Anagliphus (25, 13). More correctly *gliphus* (q.v.).
Anaphus (67, 3, &c.), 'wine-jug'. The true form was *hanappus* (O.Fr. hanap, O.Germ. hnapf). The Irishman Martin, Greek teacher at Laon in the latter part of the ninth century, justified the spelling *anaphus* by a fantastic derivation from ἀνά and φῶς. See the *Scholica Graeca*, ed. Laistner (in Bulletin of the John Rylands Library, vii [1923], pp. 421–56).
Andena (60, 37, &c.), 'poker' (?). Cf. Corpus Glossary A 562.
Appetitorium (5, 3). For *appectoreum*?
Aprotanum (58, 34) = habrotonum (ἀβρότονον).
Arcades (14, 20). From Virg. Ecl. vii. 4–5:

Arcades ambo,
Et cantare pares et respondere parati.

Ballenum, -nium (7, 1; 7, 21) = balneum.
Baptuta (3, 8) = battuta (22, 13), 'whipped cream' (?).
Bothonica (61, 2), 'bucket'. Cf. Corp. B 146–7.

Callina (51, 28) = gallina.
Cantela (7, 23) = candela.
Celea, -eum (2, 9, &c.) = caelia, 'ale'.
Cerpillum (58, 32) = chaerephyllum (χαιρέφυλλον).
Cervisa, -sia, 'beer'.
Chelidrus, 'serpent' (73, 8). A glossary-word (from gloss on Virg. Geo. ii. 214; iii. 415).
Clepere (61, 23), 'to steal'. An O.Lat. word found in glossaries (e.g. Abol. CE 47).
Clima (8, 3). A glossary-word, taken from the gloss *clima : pars*, an abridgement of *clima : pars caeli* (Abstr. CI. 37).
Colobium (1, 5, &c.), 'shirt', Greek κολόβιον. Cf. Corp. C 514.
Conlateranea (87, 17. Read -nee), 'consort', 'queen'. Cf. Vita Vedasti, p. 407, 9 Chlodochildis conlateranea mea.
Corr ias (89, 3). A mistake (misprint?) for *corrigias*.
Curbana (16, 21; 17, 16), 'wallet' (?).

Dindinma (69, 14) = Dindyma. A glossary-word (from gloss on Virg. Aen. x. 252). See Introduction.
Duellum, -llium (9, 25; 10, 1; 10, 4) = bellum. A glossary-word. Cf. Abstr. DU 7ª *Duell[i]um : bellum*.
Dyptica (50, 11) = diptycha.

Ebes, *ebitudo* = hebes, hebetudo.

Ecute (6, 26) = excute.
Edituus = aedituus, 'door-keeper'.
Egidum (81, 14) = aegidium (αἰγίδιον).
Ergage (72, 5) = ergo age (!).
Erinaceus (81, 13), 'hedgehog'.

Falera (89, 2) = phalerae.
Feruncus (80, 6 : 81, 12). Perhaps = furunculus, diminutive of *furo*, 'a ferret'.
Fico (1, 6, &c.). Cf. 35, 6 ficones vel calciamenta.
Fona = phona (φωνή). Cf. 11, 23 pauca fona, id est voces.
Fordalium (3, 7). Cf. Corp. U 281 (vordalium).
Frustrum (61, 28) = frustum.

Galmula (3. 7), 'whey' (?). Cf. Corp. G 22 (galmilla); G 21 (galmulum). See Plummer in Bulletin Du Cange, ii. 15–16.
Gliphus (11, 22) = griphus, 'a riddle', 'a puzzle'.
Graticula (4, 7) = craticula.

Habita (5, 28) = avia (?).
Hostium (30, 21) = ostium.

Inbuenta (70, 10) for *inbumenta*.
Isocius (83, 13). From *esox*, 'salmon'.
Iure (4, 7) for *viriae* (?).

Lechitus (60, 24) = lecythus (λήκυθος).
Legula (67, 3) = ligula, 'spoon'.
Libestica (58, 33) = libystica.
Lichinus (7, 23) = lychnus, 'a lamp'.

Mathites (101, 22) = mathetae (μαθηταί).
Melligratum (3, 10) = melicratum (μελίκρατον).
Melus (81, 11) = meles, 'a marten'.
Metredaticum (9, 25 ; 10, 4). A glossary-word. The full Abstrusa Glossary seems to have had (s.v. Bellum) a list of phrases like:

Bellum Italicum : bellum Romanum.
Bellum Punicum : bellum Africum.
Bellum Mithridaticum : bellum cum Mithridate.

The last was cut down to *Bellum : Mithridaticum*, in some English glossary perhaps. And *Mithridaticum* was taken for a synonym of *bellum* (!).
Molossus (73, 26), 'dog'. A glossary-word (from gloss on Virg. Geo. iii. 405).
Morigeratus (69, 5, &c.). Used in sense of *mōratus*.
Muriceps (52, 6, &c.), 'cat'. Cf. 81, 13 muriceps, id est murilegulus, id est cattus.

Paglum, -gulum (5, 2 ; 23, 17) = repagulum.
Parraces (85, 9), 'wrens'.

Pedaneus (-eum?) (21, 4), 'foot-stool' (?). Cf. 1, 4 super pedaneum qui est ad pedes meos.
Petrocilinum (58, 32) = petroselinum.
Pipinnis (4, 1) = bipennis.
Podum (2, 21, &c.), 'a monastery-foundation'.
Pollegia (59, 5) = puleium.

Quasa (6, 27) = quassa.

Salivarium (2, 11,) 'the bit of a bridle'. Cf. Corp. S 43.
Sambulla (2, 12), 'a lady's side-saddle' (?).
Satilites (5, 27) = satellites.
Saturagia (58, 33) = satureia.
Scibalum (53, 4, &c.) = scybalum (σκύβαλον), 'excrement'.
Sciffus (60, 16, &c.) = scyphus.
Siccera (3, 9) = sicera.
Soltum (6, 17) = sol(i)dum.
Spatula (2, 14), 'bed'. Cf. Corp. S 275. The word occurs in the Vita Guthlaci: agresti dė spatula surgens.
Strices (85, 8) = striges, 'owls'.

Taricos (83, 13) = τάριχος.
Taxo (81, 11), 'badger'. Cf. Corp. T 17 (taxulus).
Tegorium (18, 4) = tugurium, 'hut'.

Vanga (61, 3), 'spade'. Cf. Corp. U 13.
Vilosus (8, 23) = villosus.
Ulcia (58, 10; 98, 12). A miswriting of *vicia*?
Umbres (73, 25) = Umbri, 'hunting-dogs'. A glossary-word (from gloss on Virg. Aen. xii. 753).
Volupe (73, 22), O.Lat. for *libenter*. A glossary-word.
Uranicus (72, 26, &c.) = οὐρανικός.

W. M. L.

PRINTED IN GREAT BRITAIN AT THE UNIVERSITY PRESS, OXFORD
BY JOHN JOHNSON, PRINTER TO THE UNIVERSITY